

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
İNSAN HAKLARI HUKUKU PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRK MÜLTECİ HUKUKUNDA
GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜ

Sufi YÜKSEL

Danışman
Prof. Dr. İkbâl Sibel SAFİ

İZMİR – 2023

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Avrupa Birliği ve Türk Mülteci Hukukunda Geçici Koruma Statüsü” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

....../....../.....

Sufi YÜKSEL

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Avrupa Birliği ve Türk Mülteci Hukukunda

Geçici Koruma Statüsü

Sufi YÜKSEL

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kamu Hukuku Anabilim Dalı

İnsan Hakları Hukuku Programı

Mülteci hukukunun temel statülerden biri olan geçici koruma statüsü; esnek, zaman sınırlı, çözüm odaklı ve apolitik bir yapıya sahip olmasıyla günümüzde kullanışlı bir araç olarak görülmekte ve geniş kitleler üzerinde uygulama alanı bulmaktadır. Statünün, korunmaya muhtaç milyonlarca insan üzerinde uygulanıyor oluşu ise bu konudaki düzenlemelerin önemini ortaya koymaktadır.

Çalışmamızda ulusal ve uluslararası hukuk normları takip edilerek geçici koruma statüsünün tanımı, kazanılma şartları ve kaybedilme halleri ile statü sahiplerinin temel hak ve özgürlükleri ele alınmıştır. Çalışma sistematığı uyarınca ilk bölümde mülteci hukukuna ilişkin genel ilke ve esaslara yer verilmiş, ikinci bölümde geçici koruma statüsü Avrupa kıtası özelinde ele alınmış ve son bölüm olan üçüncü bölümde ise statünün Türkiye’deki düzenlemeleri araştırma konusu edilmiştir. Böylece geçici koruma statüsü sırasıyla küresel, bölgesel ve ulusal düzeyde karşılaştırmalı metot kullanılarak incelenmiştir.

Geçici koruma statüsüne ilişkin yapılan teorik açıklamaların ardından statünün günümüzdeki en önemli uygulamaları arasında olan Suriye ile Ukrayna uygulamalarına değinilmiş ve statünün ülkemizdeki uygulama örneğine ilişkin kimi sorunlar üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda statünün sona erme hallerinin objektif kriterlere bağlanmamış oluşu ve geçici korunanların olağan sığınma yollarına başvuramamaları bir sorun olarak ele alınmış ve konuya ilişkin önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mülteci Hukuku, Avrupa Birliği, Geçici Koruma Statüsü, Ukraynalı Sığınmacılar, Suriyeli Sığınmacılar.

ABSTRACT

Master's Thesis

Temporary Protection Status in European Union and

Turkish Refugee Law

Sufi Yüksel

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of Public Law

Human Rights Law Program

Temporary protection status, which is one of the basic statuses of refugee law; with its flexible, time-limited, solution-oriented, and apolitical structure, it is seen as a useful tool today and finds application on large masses. The fact that the statute applies to millions of people in need of protection reveals the importance of regulations on this issue.

In our study, the definition of temporary protection status, the conditions of its acquisition and loss, and the fundamental rights and freedoms of the status holders are discussed by following national and international legal norms. In accordance with the working systematic; In the first part, the general principles regarding the refugee law are given, in the second part, the temporary protection status is handled specifically for the European continent, and in the third part, which is the last part, the regulations of the status in Turkey are the subject of research. Thus, temporary protection status was examined at the global, regional, and national levels, respectively, using the comparative method.

After the theoretical explanations about the temporary protection status, Syria and Ukraine applications, which are among the most important applications of the status today, were mentioned and some problems related to the application example of the status in our country were emphasized. In this context, the fact that the status of termination is not tied to objective criteria and the inability of the people under temporary protection to apply for ordinary

asylum has been considered as a problem and suggestions on the subject have been included.

Keywords: Refugee Law, European Union, Temporary Protection Status, Ukrainian Refugees, Syrian Refugees.

AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRK MÜLTECİ HUKUKUNDA GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜ

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xi

GİRİŞ	1
-------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

MÜLTECİ HUKUKUNUN TEMEL STATÜ VE İLKELERİ

1.1. TEMEL STATÜLER	4
1.1.1. Sığınmacı	4
1.1.2. Mülteci	5
1.1.2.1. Mülteci Statüsünün Unsurları	8
1.1.2.1.1. Yabancı Olmak	9
1.1.2.1.2. Haklı Nedenlere Dayanan Zulüm Korkusu Taşımak	10
1.1.2.1.2.1. Irk Kaynaklı	11
1.1.2.1.2.2. Din Kaynaklı	11
1.1.2.1.2.3. Tabiiyet Kaynaklı	12
1.1.2.1.2.4. Belli Bir Toplumsal Gruba Mensubiyet Kaynaklı	13
1.1.2.1.2.5. Siyasi Düşünceler Kaynaklı	13
1.1.2.2. Mülteci Statüsü Sahiplerinin Sahip Oldukları Hak ve Özgürlükler	14
1.1.2.3. Mülteci Statüsünün Dışında Bırakılanlar	15
1.1.2.4. Mülteci Statüsünün Sona Erme Halleri	18
1.1.3. İkincil Koruma	20

1.1.4. Geçici Koruma	22
1.1.4.1. Geçici Koruma Statüsünün Unsurları	25
1.1.4.1.1. Ani Şekilde Gelişen Bir Kitlesel Akının Varlığı	25
1.1.4.1.2. Devlet Kapasitesinin Bireysel Değerlendirme Yapmak İçin Yeterli Olmaması	26
1.1.4.2. Geçici Koruma Statüsü Sahiplerinin Hakları	27
1.1.4.3. Geçici Koruma Statüsünün Sona Ermesi	29
1.2. TEMEL İLKELER	30
1.2.1. Geri Gönderme Yasağı	30
1.2.2. Aile Birleşimi	32
1.2.3. Ayrımcılık Yasağı	33

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKUNDA GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜ VE UKRAYNA ÖRNEĞİ

2.1. AVRUPA BİRLİĞİ KONSEY YÖNERGESİ BAĞLAMINDA GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜ	37
2.1.1. Statünün Unsurları ve Kazanılması	39
2.1.1.1. Kitlesel Akının Varlığı	39
2.1.1.2. Olağan Sığınma Sistemi Kapasitesinin Yetersiz Kalması	41
2.1.1.3. Konsey Kararı	42
2.1.1.4. Dışarıda Bırakma Rejimi	43
2.1.2. Statü Sahiplerinin Temel Hak ve Özgürlükleri	44
2.1.2.1. İkamet İzni ve Vize	45
2.1.2.2. Çalışma Hakkı	45
2.1.2.3. Eğitim Hakkı	47
2.1.2.4. Sağlık Hakkı	47
2.1.2.5. Aile Birleşimi	48
2.1.3. Statüsünün Sona Erme Halleri	49
2.2. UKRAYNA ÖRNEĞİ	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TÜRK HUKUKUNDA GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜ
VE SURİYE ÖRNEĞİ

3.1. YABANCILAR VE ULUSLARARASI KORUMA KANUNU İLE GEÇİCİ KORUMA YÖNETMELİĞİ BAĞLAMINDA GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜ	63
3.1.1. Statünün Unsurları ve Kazanılması	64
3.1.1.1. Kitlesel Akının Varlığı	65
3.1.1.2. Cumhurbaşkanlığı Kararı	66
3.1.1.3. Dışarıda Bırakma Rejimi	66
3.1.2. Statü Sahiplerinin Temel Hak ve Özgürlükleri	67
3.1.2.1. İkamet İzni	68
3.1.2.2. Çalışma Hakkı	69
3.1.2.3. Eğitim Hakkı	71
3.1.2.4. Sağlık Hakkı	72
3.1.2.5. Aile Birleşimi	72
3.1.3. Statüsünün Sona Erme Halleri	73
3.2. SURİYE ÖRNEĞİ	78
SONUÇ	86
KAYNAKÇA	89

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
bkz.	bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği
ECHR	European Court of Human Rights
EU	European Union
İHEB	İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
md.	madde
no.	numara
para.	paragraf
s.	sayfa
ss.	sayfadan sayfaya
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
UN	United Nations
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
vb.	ve benzeri
YUKK	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
yy.	yüzyıl

GİRİŞ

Bireylerin farklı bölgelere göç etmeleri insanlık tarihi boyunca rastlanılan, doğal bir olgudur. Ancak geçmişteki göç hareketlerinin her zaman gönüllü şekilde oluştuğunu söylemek mümkün değildir. Göçler, bazen bir zorunluluk halinde ortaya çıkmakta olup zorunlu göç olarak nitelendirilen bu göçler; doğal afet, savaş ya da zulüm görme korkusu gibi çeşitli nedenlerden kaynaklanabilmektedir.

20.yy’da meydana gelen dünya savaşları zorunlu göç hareketliliğinin belirgin şekilde artmasına neden olmuş ve ülkesini terk ederek başka bir ülkeye sığınan bireylerin uluslararası bir sorun olarak gündeme gelmesine yol açmıştır. Uluslararası toplum, başlarda sığınmacılara koruma sağlanması için Cenevre Konvansiyonu ve New York Protokolü gibi bir dizi önlemler almışsa da getirilen bu düzenlemeler istenilen düzeyde koruma sunamamıştır. Özellikle de sığınma başvurularının kalabalık gruplar halinde yapıldığı ve “olağan” sistemin işlevini kaybettiği durumlarda tamamlayıcı nitelikte yeni bir koruma düzenine ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyacın karşılanması ise ancak geçici koruma statüsü ile mümkün olmuştur.

Geçici koruma statüsü sayesinde acil ve geçici nitelikte koruma arayan kitlelerin menşe ülkelerine geri gönderilmelerinin önüne geçilmiş, bu kitlelerin temel insan hakları koruma altına alınmış ve oluşturulan uluslararası dayanışma ve yük paylaşımı mekanizmaları ile insani krizlere karşı daha nitelikli bir koruma sağlanması imkanı doğmuştur. Ne var ki, Yugoslavya Krizi başta olmak üzere statünün uygulamaya konulduğu ilk dönemlerde statüden beklenen bu faydalar arzulanan düzeyde olamamıştır. Bunun üzerine hem bölgesel hem de küresel düzeyde asgari muamele standartları belirlenmeye başlanarak statünün kazanılma şartları, statü sahiplerinin temel hakları, statünün sona erme halleri vb. konular düzenlenmiş ve Ukrayna ile Suriye örneklerinde uygulamaya konulmuştur.

Çalışmamızın ilk bölümünde, öncelikli olarak mülteci hukukunun en temel kavramlarından biri olan sığınma kavramı üzerinde durulmuş ve alt başlıklar halinde mülteci ve geçici koruma statüsü de dahil olmak üzere çeşitli koruma statüleri ele alınmıştır. Bu bölüm kapsamında, geçici koruma statüsünün küresel anlamda uygulama geçmişine, BMMYK düzenlemeleri ışığında statünün mülteci hukukundaki yerine ve mülteci hukukunun genel ilkeleriyle arasındaki bağa değinilmiştir.

İkinci bölümde ise geçici koruma statüsünün Avrupa'daki düzenlenme şekli ve uygulamaları konu edilerek statünün tanımı, kıta içerisindeki uygulama geçmişi, statü sahiplerine tanınan haklar ve statünün sona erme usulü incelenmeye çalışılmıştır. Statünün tarihine değinirken Yugoslavya Kriziyle ortaya çıkan uygulamalara yer verilmiş ve ardından Rusya-Ukrayna savaşı neticesinde karşılaştığımız Ukrayna uygulaması ele alınmıştır.

Çalışmamızın üçüncü ve son bölümde ise geçici koruma statüsünün Türkiye'deki varlığı açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bölümde de ikinci bölümde kullanılan yöntem tekrarlanarak statünün hem genel nitelikteki düzenlemeleri hem de Suriye iç savaşı ile ülkemize yönelen kitlesel akın neticesinde oluşan uygulama örneği inceleme konusu edilmiştir. Ayrıca bu bölümde statünün ülkemizdeki uygulama şekli insan hakları bağlamında değerlendirilerek başta statünün toplu şekilde sona erdirilme halleri olmak üzere kimi mevzuat hükümleri ve uygulama örnekleri hakkında tavsiyelere yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

MÜLTECİ HUKUKUNUN TEMEL STATÜ VE İLKELERİ

Bireylerin ve toplumların farklı bölgelere göç etmeleri, mülteci hukukunun oluşmasına neden olan olay ve olguların başında gelmektedir. Bu bakımdan mülteci kavramına ve mülteci hukukunun genel esaslarına ilişkin açıklamalara geçmeden önce “göç” kavramına değinmek faydalı olacaktır.

Göç, “*anlamalı bir uzaklık ve etki yaratacak kadar bir süre içinde gerçekleşen bütün yer değiştirmeler*”¹ şeklinde tanımlanabilecek olup göç faaliyetleri, farklı kıstaslara göre kategorize edilmektedir. Bu kategoriler arasında yer alan “zorunlu” ve “gönüllü” göç kavramları konumuz bakımından önemli bir ayrıma işaret etmektedir. Gönüllü göç, daha iyi yaşam şartları ve refahın artırılması nedeniyle gerçekleştirilmekte iken zorunlu göç, insanların bulundukları yeri terk etmek zorunda kaldıkları için farklı bir yere yerleşmeleri anlamına gelmektedir.² Zorunlu göç; iklim felaketleri, iç karışıklıklar, kıtlık vb. nedenlerle oluşabileceği gibi bireyin zulüm görme korkusu nedeniyle de gerçekleşebilecektir.³ Bu sebepler arasında zulüm görme korkusu nedeniyle gerçekleştirilen ve uluslararası sınırları aşan zorunlu göçler neticesinde artık mülteci kavramından bahsedilebilecektir.

İçerisinde sosyal, dini, ve felsefi boyutlar da barındıran mültecilik kavramı, fiili anlamda insanlık tarihi kadar geriye uzanabilmektedir.⁴ Hukuk bilimi bakımından ise mülteci hukuku, uluslararası hukukun en önemli ve en eski çalışma alanlarından birini oluşturmaktadır.

Mülteci hukuku bakımından esas ve “normal” olan bireylerin vatandaşı oldukları ülke tarafından korunuyor olmalarıdır.⁵ Bu doğrultuda vatandaşların kendi devletlerinden koruma talep etmesi onlar için bir hak niteliği taşımakta iken devletlerin

¹ Sema Erder, **Refah Toplumunda Getto**, 1.Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006, s.15.

² Abdurrahman Yılmaz, “Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri”, **Turkish Studies**, Cilt:9, Sayı:2, 2014, s.1687.

³ Mehmet Başcılar, Mustafa Karataş ve Merve Deniz Pak Güre, “Rusya-Ukrayna Savaşı, Zorunlu Göç ve İnsani Koridorlar: Sosyal Hizmet Bağlamında Bir Değerlendirme”, **Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi**, Cilt:11, Sayı:2, 2022, s.796.

⁴ Cansu Kaya, “Kalıcı Çözüm Türü Olarak Gönüllü Geri Dönüş ve Geçici Koruma Kapsamında Yer Alanlar Bakımından Türk Hukukundaki Düzenlenme Şekli”, **Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:5, Sayı:2, 2019, s.512.

⁵ Jean-François Durieux, “Temporary Protection: Hovering at the Edges of Refugee Law”, **Netherlands Yearbook of International Law**, Cilt:45, 2014, s.222.

vatandaşlarını koruması ise bir yükümlülük ihtiva edecektir.⁶ Ne var ki, ideal olanın her zaman hayata geçirilmesi mümkün olamamış ve koruma ihtiyacı duyan kimi bireyler vatandaşı olduğu devletlerce ya korunmak istenmemiş ya da korunamamışlardır. Ulusal düzeyde korumanın sağlanamadığı bu gibi istisnai hallerde uluslararası koruma işletilmekte ve bireylere üçüncü bir ülke tarafından “vekaleten koruma” sağlanmaktadır.⁷ Dolayısıyla vatandaşı oldukları devletlerce korunmayan ya da korunamayan bireylerin üçüncü ülkelerden koruma talep etmesi halinde başvurulmuş uluslararası koruma ile bu bireyler bakımından artık sığınma kavramı ve sığınmacı statüsü gündeme gelmektedir.

1.1. TEMEL STATÜLER

1.1.1. Sığınmacı

Sığınma (*asylum*), Latince “*asylum*” ve Yunanca “*asylon*” kelimelerinden türemiş olup kelime anlamı olarak şiddetin olmadığı, dokunulamaz bölge demektir.⁸ Sığınma kavramı, mülteci hukukunda çatı kavram olma özelliği taşımakta ve eylem olarak “sığınma” mülteci hukukunun temel varlık sebebini oluşturmaktadır.

Tarihsel süreçte “sığınma” kavramı, II. Dünya Savaşı'nın ardından büyük önem kazanmış ve uluslararası toplumun dikkatini çekmiştir. Ancak ihtiva ettiği öneme rağmen sığınma ve sığınmacı kavramları, uzun bir süre kavramsal sınırları belirlenmeksizin kullanılmıştır.⁹ Sığınma kavramının kesin bir tanımının yapılamayışı “sığınmacı” (*asylum seeker*) statüsünün de birden fazla anlama gelir şekilde kullanılagelmesine sebebiyet vermiştir. Günümüzde ise sığınmacı kavramı, menşe ülkesini terk ederek üçüncü bir ülkeye sığınma başvurusunda bulunmuş ancak bu başvurusu henüz karara bağlanmamış kişiler için kullanmakta olup geçici bir statüyü ihtiva etmektedir.¹⁰

⁶ Bülent Çiçekli, **Uluslararası Hukukta Mülteciler ve Sığınmacılar**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2009, (Sığınmacılar), s.19.

⁷ Sibel Safi, **Mülteci Hukuku**, Legal Yayıncılık, İstanbul, (Mülteci) s.59; Durieux, s.222.

⁸ Online Etymology Dictionary, <https://www.etymonline.com/search?q=asylum>, (08.06.2023).

⁹ Esra Yılmaz Eren, **Mülteci Hukukunda Geçici Koruma**, 2.Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021, s.54.

¹⁰ Nasıp Sarp Ergüven ve Beyza Özturanlı, “Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:62, Sayı 4, 2013, s.1019.

Sığınmacı statüsü bakımından ele alacağımız en önemli hususlardan biri sığınma kavramının bir hak olup olmadığıdır. Uluslararası insan hakları belgeleri incelendiğinde Birleşmiş Milletlerce (BM) hazırlanan ve bağlayıcı nitelik taşımayan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB)’in bireylerin sığınma aramalarına ilişkin düzenleme içermekte olduğu görülecektir.¹¹ Beyanname, sığınmanın bir hak olarak değerlendirilmesine katkı sağlamış olmakla birlikte sığınma hakkının genel geçer şekilde kabul görmesi için yeterli olamamıştır. Öyle ki sığınma hakkı, medeni ve siyasal hakların bağlayıcı bir metinle koruma altına alınmak istendiği 1966 tarihli Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmede kendine yer bulamamıştır.

Doktrinde kimi yazarlar sığınmayı bir hak olarak kabul etmekte iken¹² kimi yazarlar ise bunun bir hak olmadığını ve devletlerin sığınma aramak gayesiyle sınırlarına gelen bireyleri egemenlik hakları doğrultusunda geri çevirebileceğini, dolayısıyla da bu uygulananın bir hak ihlali oluşturmayacağını belirtmektedirler. Onlara göre sığınma hakkı devletlerin inisiyatifine bırakılmıştır ve egemenliklerinin bir gereğidir.¹³ Neticede sığınma aramanın bir hak olduğu ancak onu “elde etmenin” bir hak olarak kabul edilmediği söylenebilecektir.¹⁴

1.1.2. Mülteci

Kelime kökeni olarak Latince “refugium” kelimesinden türemiş olan “mülteci” (refugee) kavramı, devlet sınırlarının daha net ve daha korunaklı hale gelmesiyle birlikte 19.yy.’ın sonunda önem kazanmaya başlamıştır.¹⁵ Mülteci kavramı, şüphesiz ki mülteci hukukunun en temel kavramı ve statüsünü oluşturmaktadır. Ancak, her ne kadar bu kavram bir hukuk alt disiplinine ismini verse

¹¹ İHEB 14. madde şu şekilde kaleme alınmıştır; “1. Herkesin, sürekli baskı altında tutulduğunda, başka ülkelere sığınma ve kabul edilme hakkı vardır. 2. Gerçekten siyasal nitelik taşımayan suçlardan kaynaklanan ya da Birleşmiş Milletlerin amaç ve ilkelerine aykırı fiillerden kaynaklanan kovuşturma durumunda, bu hak ileri sürülemez”. United Nations, **Universal Declaration of Human Rights**, <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>, (13.03.2023).

¹² Ümmühan Elçin Ertuğrul, “Geçici Koruma ve Mülteci Yükünün Paylaşılmasındaki Normatif Boşlukların Giderilmesiyle İlgili Öneriler”, **İstanbul Hukuk Mecmuası**, Cilt:80, Sayı:2, 2022, s.661

¹³ Ertuğrul, s.661.

¹⁴ Morten Kjaerum, “Temporary Protection in Europe in the 1990's”, **International Journal of Refugee Law**, Cilt: 6, Sayı: 3, 1994, ss. 444-445.

¹⁵ İnayet Burcu Akyürek, **Temporary Protection In International Law**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2017, s.2.

de çatı kavram olarak ele alınmamakta ve “sığınma” kavramına göre daha özel bir topluluğu ifade etmek için kullanılmaktadır.

Mülteci statünün tanımına gelmeden önce yakın tarihteki gelişimine göz atmak faydalı olacaktır. Mülteciliğin uluslararası hukukta geçirdiği evreler incelendiğinde 1920 Milletler Cemiyeti öncesi dönemde ciddi adımların atıldığını söylemek pek mümkün görünmemektedir. Öyle ki, Balkan savaşları ve I. Dünya Savaşı neticesinde ortaya çıkan sığınma hareketlerine karşı uluslararası anlamda yalnızca Kızılhaç kuruluşu yardım ve destek sağlayabilmiş, hem bireyler hem de devletler mülteci sorunu karşısında büyük oranda çaresiz kalmışlardır.¹⁶

Yaşanan acı tecrübelerin ardından kurulan Milletler Cemiyeti ile birlikte mülteci sorununun çözümüne ilişkin Yüksek Komiserlik ve Uluslararası Mülteciler Komitesi oluşturulmuş ve yine bu dönemde kabul edilen Nansen Pasaportu 52 ülke tarafından tanınarak mülteciler için bir nevi seyahat belgesi niteliği olan kimlik belgesi yerine geçmiştir.¹⁷ Buna karşılık II. Dünya Savaşının başlaması ile Milletler Cemiyetinin etkinliği sorgulanmış ve yeni bir uluslararası organizasyonun gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Bu yeni arayışın neticesine Birleşmiş Milletler oluşturulmuştur. Uluslararası barış ve güvenliği korunmak ile insani sorunların çözümüne katkı sağlamak amaç ve ilkeleri ile oluşturulan BM’nin bünyesinde Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) oluşturulmuş ve Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme (Konvansiyon) 28 Temmuz 1951’de Genel Kurul’da imzalanmıştır. Konvansiyon ile birlikte mülteci statüsüne ilişkin olaya özgü ve geçici nitelikteki antlaşmalar artık yerini genel bir düzenleme öngören tek bir metne bırakmış ve mülteci hukukuna ilişkin uluslararası anlamda genel kabul görmüş ve etkin bir koruma sağlayan bir metin hayata geçirilmiş olmuştur.

Konvansiyon, mülteci statüsünün tanımı noktasında bize yol gösterici nitelik taşıyacaktır. Zira Konvansiyon, küresel anlamda büyük katılım görmüş¹⁸ ve mülteci

¹⁶ Tevfik Odman, **Mülteci Hukuku**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi Yayınları, Ankara, 1995, ss. 15, 20.

¹⁷ Odman, s.16.

¹⁸ Aralık 2018 verilerine göre Konvansiyona taraf devlet sayısı 146’dır. UNHCR, **Handbook on Procedures and Criteria For Determining Refugee Status and Guidelines on International Protection**, 2019, s.70, <https://www.unhcr.org/media/handbook-procedures-and-criteria-determining-refugee-status-under-1951-convention-and-1967>, (13.06.2023).

alanındaki uygulama ve düzenlemelerde “kural koyucu” nitelik kazanmıştır. Konvansiyonun ilk maddesinde mülteci kavramının tanımının şu şekilde yapıldığı görülecektir;

A. İşbu Sözleşme'nin amaçları bakımından "mülteci" kavramı: “(...)1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle , yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır.”

Konvansiyonda verilen tanım incelendiğinde uluslararası koruma arayan bir sığınmacının mülteci statüsüne kavuşması için kimi unsurları karşılıyor olması gerektiği anlaşılabacaktır. Söz konusu unsurlar, en temelde, yabancı olmak ve haklı nedenlerle zulüm korkusu taşıyor olmak şeklinde sıralanabilir.

Çalışmamızın ilerleyen sayfalarında bu iki unsurun detaylarına yer verilecek olmakla birlikte bu aşamada mültecilik statüsünün coğrafi ve tarihsel sınırlamalarına değinmek gerekecektir. Konvansiyon, yüksek sözleşmeciler tarafından mülteci tanımını coğrafi bakımından sınırlandırma olanağı tanımıştır. Bu olanak sayesinde taraflar arzu ederlerse Avrupa dışında meydana gelen olaylar neticesinde ülkelerine sığınan bireyleri, mültecilik unsurlarını taşıyıcılar dahi, mülteci statüsüne kabul etmeyebileceklerdir.¹⁹ Taraflara böylesi bir çekince koyma imkanı verilmekteki amacın Konvansiyona karşı katılımın artırılması olduğu söylenebilir.

Metinde yer verilen bir diğer sınırlama ise zaman bakımından öngörülmüştür. Buna göre bireyler, 1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar sonucunda maruz kaldıkları muameleleri gerekçe göstererek mülteci statüsünü kazanamayacaklardır.

Öte yandan tarihsel sınırlama ve çekince ile getirilebilen coğrafi sınırlamaya Mültecilerin Hukuk Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü’nde (Protokol) yer verilmeyerek

¹⁹UN, **Convention Relating to the Status of Refugees**, md.1/b, <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-relating-status-refugees>, (13.06.2023), (Convention).

statünün kapsamını daraltan tanımlamalar ortadan kaldırılmak istenmiştir.²⁰ Bu doğrultuda Protokol ile öngörülen zamansal sınırlama kesin olarak kaldırılmışsa da coğrafi sınırlama için aynısını söylemek mümkün değildir. Zira 1951 yılında imzaya açılan Konvansiyona coğrafi bakımdan çekince koyan devletler Protokole taraf olurlarken bu çekincelerini muhafaza etme imkanına sahip kılınmışlardır.²¹

Protokolün getirdiği bu önemli yenilikle birlikte artık Konvansiyona çekince koyan devletler dışında kalan devletler bakımından mülteci tanımında yer alan iki unsuru taşıyan sığınmacılar, başkaca bir nitelik aranmaksızın, mültecilik statüsünü kazanabileceklerdir. Ancak bahsi edilen iki unsuru da karşılamasına rağmen mültecilik statüsüne kabul edilmeyerek genel kuralın istisnasını oluşturan bireylerin varlığını da unutmamak gerekir.²²

1.1.2.1. Mülteci Statüsünün Unsurları

Yukarıda da değinildiği üzere, uluslararası koruma başvurusunda bulunan bireylerin mülteci statüsüne kavuşmaları ancak madde metninde yer alan iki unsurun bir arada bulunmasıyla mümkündür. Bireyler, söz konusu unsurları taşımakla fiili anlamda birer mülteci olacaklardır. Bu noktada kişinin mülteci olarak tanınması kurucu değil ancak açıklayıcı işlem niteliği taşıyacaktır.²³ Mülteci statüsünü açıklama yetkisi ise yalnızca mülteci statüsüne başvurulduğunda ikamet edilen devlete verilmiş değildir ve başvurucular ilgili devletçe mülteci olarak kabul edilmeseler dahi BMMYK tarafından mülteci olarak kabul edilebileceklerdir.²⁴

²⁰UN, **Protocol Relating to the Status of Refugees**, md.1, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://treaties.un.org/doc/Treaties/1967/10/19671004%2007-06%20AM/Ch_V_5p.pdf, (13.06.2023); Guy S. Goodwin-Gill ve Jane McAdam. **The Refugee in International Law**. 3. Baskı, Oxford University Press, Oxford, 2007, s.36.

²¹ Aralık 2018 itibarıyla coğrafi çekincesini sürdüren devletler Kongo, Madagaskar, Monako ve Türkiye'dir. Türkiye'de söz konusu çekince doğrultusunda 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 62. md. yürürlüğe konulmuş ve mülteci statüsünün unsurlarını taşıdığı halde Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle ülkemize sığınan bireylere "şartlı mülteci" statüsünün verilmesi kabul edilmiştir.

²² Konuya ilişkin daha ayrıntılı açıklamalar için bkz. 1.1.2.3 numaralı bölüm.

²³ Çiçekli, Sığınmacılar, s.51.

²⁴ S. Yılmaz, ss. 29,30.

1.1.2.1.1. Yabancı Olmak

Madde metninde “*vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan*” şeklinde ifade olunan kıstas ile mülteci korumasından faydalanmak isteyen bireylerin sığındıkları ülke bakımından “yabancı” statüsü taşıması zorunlu kılınmıştır.

Bireylerin bir devlete “yabancı” olması ise ancak bireyler ile o devlet arasında vatandaşlık bağının olmaması ile mümkündür. Bu noktada başvuru örneğinin vatansız ya da bir başka devletin vatandaşı olabilecek ancak koruma talep ettiği devletin vatandaşı olamayacaktır. Bunun unsurun varlık nedeni, kişilerin kendi devletlerince korunmasının zaten devletler için bir yükümlülük teşkil etmesi ve vatandaş tarafından ayrıca bir başvurunun gerekmiyor oluşudur. Gerçekten de ulusal koruma esassen, uluslararası koruma bir istisna halidir. Dolayısıyla bir uluslararası koruma türü olan mültecilik statüsü ancak devletin vatandaşını korumaması ya da koruyamaması halinde bireyce üçüncü bir devletten talep edilmesi ile gündeme gelebilmektedir.

Aynı gerekçelerle ülke içerisinde haklı nedene dayanan zulüm korkusuyla yer değiştirmiş kişiler de vatandaşlıkları dışında bir devlette bulunmadıkları sürece yabancılık unsurunu karşılamadıkları için mültecilik statüsüne sahip olamayacaklardır.²⁵

Birden fazla vatandaşlığı bulunan başvuru sahiplerinin durumuna göz attığımızda, bu kişilerin mülteci statüsüne ilişkin aranan unsurları vatandaşlık sahibi olduğu her devlet için ayrı ayrı sağlamış olması aranacak ve bu durum gerçekleşmeden mülteci statüsü kazanması mümkün olmayacaktır.²⁶ Örneğin çifte vatandaşlığa sahip birey ancak vatandaşlık bağı bulunan her iki devletin dışında bir devlete sığınabilecek ve her iki devlet bakımından da korunmadığını ya da korunamadığını öne sürmek durumunda kalacaktır.

Yabancılık unsuru bakımından belirtmemiz gereken son husus ise vatansız kişilerin durumudur. 1954 tarihli Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşmeye göz attığımızda taraf devletler için vatansız kişilerin, istisna haller dışında, yabancılarla eş tutulacaklarının kararlaştırıldığı görülecektir. Bu durumda vatansız kişilerin de

²⁵ Ergüven ve Özturanlı, s.1022.

²⁶ UN, Convention, md.1.

Konvansiyonun aradığı anlamda yabancılık unsurunu karşıladıklarının kabulü gerekecektir.

1.1.2.1.2. Haklı Nedenlere Dayanan Zulüm Korkusu Taşımak

Haklı nedenlere dayanan zulüm korkusu taşımak unsurunda inceleyeceğimiz ilk husus “korku” kavramı olacaktır. Bu kavram ile bireylerin sübjektif durumu göz önünde bulundurulmaktadır ve bu unsurun varlığının tespitinde başvurucunun beyanları esas kabul edilecektir.²⁷ Başvurucunun bu unsuru karşılaması için meydana gelen korkunun gerçekleşmiş ya da gerçekleşmesi muhtemel bir zulümden kaynaklanıyor olması gerekmektedir.

Metin içerisinde yer verilen bir diğer kavram olan “zulüm” kavramının uluslararası insan hakları sözleşmelerince tanımı yapılmış değildir. Zulüm kelimesi iktidar sahibi kimselerin hukuka veya vicdana aykırı şekilde bireylere yaptığı kötülüğü ifade etmek için kullanılmaktadır. Hukuk bakımından ise zulüm kavramı, temel hakların ağır şekilde ihlal edilmesi olarak tanımlanabilmektedir.²⁸ Bu bakımdan kişilere menşe ülkesinde belirli bir takım hususlarda ayrımcılık yapılmış olması her zaman haklı nedenlere dayanan bir zulmün varlığına işaret etmeyecektir. Söz konusu ayrımcılığın kişinin yaşam veya ibadet hakkı gibi kimi temel insan hakları üzerinde önemli ölçüde zarar verici şekilde meydana gelmiş olması aranmaktadır.

Neticede, zulüm korkusu ile üçüncü bir ülkeye sığınan her bireyin bu unsuru karşılamayacağının kabulü gerekmektedir. Zira madde metninde yer alan “*haklı neden*” ifadesi ile söz konusu zulüm korkusunun *numerus clausus* şekilde sayılan nedenlerden doğması aranmakta olup bu durum unsurun objektif yönünü oluşturmaktadır. Böylece her türlü zulüm madde kapsamına dahil edilmekten kaçınılmıştır ve örneğin “iklim mültecileri” gibi gruplar haklı nedenlere dayanan

²⁷ BMMYK, **Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü Çerçevesinde Mülteci Statüsünün Belirlenmesinde Uygulanacak Ölçütler ve Usuller Hakkında Elkitabı**, Yeniden Gözden Geçirilmiş Tercüme, 2013, (Elkitabı), s.12.

²⁸ BMMYK, Elkitabı, s.14; Işıl Özkan, **Göç – İltica ve Sığınma Hukuku**, 4.baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s.95

zulüm korkusu unsurunu taşımadıkları için Konvansiyon bağlamında mülteci olarak kabul edilmemişlerdir.²⁹

Bir zulüm korkusunun Konvansiyon bağlamında haklı nedene dayandığının kabulü için beş farklı neden öngörülmüştür.

1.1.2.1.2.1. Irk Kaynaklı

Konvansiyonda “ırk” teriminin tanımına yer verilmiş olmamakla birlikte, ırk sözcüğü kalıtsal olarak ortak fiziksel ve fizyolojik özelliklere sahip insanlar topluluğu anlamını taşımaktadır.³⁰ Ancak Konvansiyon bağlamında ırk kaynaklı zulüm korkusu denildiğinde bunun geniş manada anlaşılması gerektiği ve etnik kökenle sınırlı tutulamayacağı doktrinde sıklıkla ifade olunmaktadır.³¹ Bu görüşlere göre sosyokültürel anlamda farklı gruplara mensup olan bireyler arasında gözetilen ayrımların da bu unsuru oluşturabileceğinin kabulü gerekmektedir.

Ancak unutulmamalıdır ki; belirli bir ırka ya da geniş anlamda sosyokültürel bir gruba mensubiyet tek başına kişinin mülteci statüsünü kazanması için yeterli olmayacak ve mensup olunan o kitleyi etkileyen faktörlerin Konvansiyonun kabul ettiği anlamda “zulüm korkusu” oluşmasına temel teşkil ediyor olması gerekecektir.³²

1.1.2.1.2.2. Din Kaynaklı

Konvansiyonun “din” terimi ile neyin anlaşılması gerektiği açıklamadığı gibi başkaca temel insan hakları belgelerinde de bu kavramın tanımına yer vermiş değildir.³³ Bu noktada Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (AİHM) içtihatları bize yol gösterici nitelikte olabilecektir.

AİHM ve Avrupa İnsan Hakları Komisyonu kararları incelendiğinde belirli bir fikrin veya görüşün din olarak değerlendirilebilmesi için varoluş ve ölümün ötesi gibi

²⁹ Nuray Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, 4.Baskı, Beta Yayıncılık, Ankara, 2016, (Yabancılar), s.183.

³⁰ Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr/>, (08.06.2023).

³¹ Safi, Mülteci, s.184; Çiçekli, Sığınmacılar, s.55.

³² BMMYK, Elkitabı, s.17.

³³ Berke Özenç, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde İnanç Özgürlüğü ve Türkiye**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2005, s.27.

temel sorunlara karşı tutarlı bir yaklaşım içermesi³⁴ ve bir ölçüde kudret, ciddiyet, bütünlük ve önem taşıması³⁵ gerekmektedir.

Mahkemenin ve Komisyonun getirdiği bu kriterler ile din kavramının suistimal edilmesinin önüne geçilmeye çalışıldığı görülmektedir. Örneğin Komisyon, önüne gelen bir başvuruda “Wicca” dini mensubu olduğunu iddia eden bireyin dininin hapisane kayıtlarına geçirilmemiş olmasını din özgürlüğünün ihlali olarak görmemiş ve başvurucunun “Wicca” dinini ortaya koyan açıklamalarda bulunmamış olmasını kararına gerekçe olarak kabul etmiştir.³⁶ Buna karşılık teolojik anlamda bir din olarak kabul edilmeyen ancak felsefi görüş olarak kabul gören ateizm, deizm, agnostisizm gibi inançlar Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ile getirilen korumadan yararlanabilmektedir.

Konvansiyon metnine tekrar dönüldüğünde, dinsel kaynaklı zulüm korkusuna örnek olarak belirli bir dine inananların bu inançları nedeniyle ayrımcı tedbirlere maruz kalıyor olması gösterilebilecektir.

Neticede, mülteci statüsüne başvuran kişi bakımından din unsurunun geniş yorumlanması gerektiği belirtilmekle birlikte her türlü felsefi görüş kaynaklı zulüm korkusunun bu unsuru oluşturmayacağı ve her başvurunun somut özellikleri dikkate alınarak karar verilmesinin gerekeceği ifade olunabilir. Ayrıca, bir dini gruba mensubiyetin tek başına çoğu zaman bu kriteri sağlamayacak ve kişinin somut olay bakımından ayrımcılık vb. nedenlere dayanan bir zulüm korkusu taşıması aranacaktır.

1.1.2.1.2.3. Tabiiyet Kaynaklı

Tabiiyet ya da milliyet kaynaklı zulüm korkusu denildiğinde yalnızca vatandaşlık bağı anlaşılmamalıdır. Zira dönem dönem belirli bir dil grubuna ya da etnik gruba mensup kişiler de bu bağlamda değerlendirilebilmektedir.³⁷

³⁴ Avrupa İnsan Hakları Komisyonu, **X./Almanya**, Başvuru No. 8741/79, Karar Tarihi:10.03.1981.

³⁵ ECHR, **Case of Campbell and Cosans v. United Kingdom**, Application No: 7511/76, 25.02.1982, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57455>, (13.06.2023).

³⁶ Avrupa İnsan Hakları Komisyonu, **X./Birleşik Krallık**, Başvuru No. 7291/75, Karar Tarihi:04.10.1977.

³⁷ BMMYK, Elkitabı, s.18.

Bu tür zulüm görme korkusunun mağdurları ülke içerisinde azınlığı teşkil eden bireyler, etnik grup ya da belli bir dili konuşanlar olabileceği gibi azınlığın yönetime geçmesiyle birlikte çoğunluk gruplar da olabilecektir.³⁸

1.1.2.1.2.4. Belli Bir Toplumsal Gruba Mensubiyet Kaynaklı

Belli bir toplumsal ya da sosyal grup kavramının sınırlarını kesin çizgilerle belirlemek mümkün görünmemektedir. Zira Konvansiyon; ırk, din veya tabiiyet kaynaklı zulüm korkusu ile belli bir toplumsal gruba mensubiyet kaynaklı zulüm korkusunun ayrımının nasıl yapılacağı konusunda sessiz kalmıştır. Bu durum kimi başvurularda zulüm korkusu nedenlerinin çakışmasına dahi neden olmaktadır.

Bu noktada toplumsal grup kavramı ile ırksal ya da dini gruplardan daha geniş bir kitlenin kastedildiği ve aralarında belirli bir konuda ve derecede ortaklık bulunan grupların Konvansiyon bağlamında toplumsal ya da sosyal grup olarak kabul edileceğini ifade etmemiz mümkündür.

Bu unsur kapsamında değerlendirilen grubun ortak bir mağduriyete sahip olması beklenmektedir. Bu şekilde ortaya çıkan zulüm korkusuna örnek olarak töre cinayeti korkusu taşıyanlar, aile içi şiddet görme ihtimali bulunan kadın ya da erkekler, dernek ya da sendika mensupları veya LGBT+ bireyler gösterilebilir.³⁹

1.1.2.1.2.5. Siyasi Düşünceler Kaynaklı

Siyasi düşünceler nedeniyle zulme uğrama korkusu, bireyin düşünce ve ifade özgürlüğü kapsamında dile getirdiği ve siyasi nitelik taşıyan düşüncelerinden kaynaklı baskılara maruz kalması ve zulüm görme korkusu taşıması anlamına gelmektedir.

Bu noktada bireylerin siyasi iktidar ile arasında fikir ayrılıklarının olması tek başına bu unsurun bulunduğu anlamına gelmeyecek ve kişinin bu fikir ayrılıkları dolayısıyla zulme uğrama korkusu taşıması aranacaktır.⁴⁰ Öyle ki; başvuru sahibinin hükümet politikalarını olumsuz anlamda eleştiren düşünceleri bulunuyor olması ve bu düşüncelerin hükümet yetkililerince biliniyor olması gerekmektedir.

³⁸ BMMYK, Elkitabı, s.18.

³⁹ Demet Sümer, **Mülteci Hukuku Eğitim Semineri**, Kayseri Barosu, Kayseri, 02.06.2023.

⁴⁰ Demet Sümer, **Mülteci Hukuku Eğitim Semineri**, Kayseri Barosu, Kayseri, 02.06.2023.

1.1.2.2. Mülteci Statüsü Sahiplerinin Sahip Oldukları Hak ve Özgürlükler

Mültecilerin sığındıkları ülkelerde sahip oldukları hak ve özgürlükler şüphesiz ki mülteci hukukunun en önemli inceleme alanlarından birini oluşturmaktadır. Bu doğrultuda Konvansiyon, mülteciler için öngörülen bazı temel hakları açıkça düzenleyerek bir bakıma asgari koruma standartlarını da belirlemiş bulunmaktadır.

İkamet izni, bu başlık altında ele alacağımız ilk temel hak ve özgürlük olacaktır. Konvansiyon, taraf devletlerin ülkelerinde yasal olarak ikamet etmekte olan mültecilerin ikamet yerlerini seçme hakkına sahip olduğunu düzenlemektedir.⁴¹ Ancak bu hak sınırsız olmayıp mültecilerle aynı koşullardaki yabancıların tabi olduğu hükümler çerçevesinde kısıtlama yapılabilecektir. Örneğin mültecilerin askeri bölgelerde veya güvenlik bölgelerinde ikameti diğer yabancılarla aynı şekilde sınırlandırılabilir.⁴² Bu haliyle Konvansiyonun 26. maddesinin taraf devletlere takdir yetkisi tanıdığıнын kabulü gerekecektir.⁴³

Konvansiyon ile koruma altına alınan bir diğer hak ise çalışma hakkıdır. 17. madde ile yüksek sözleşmeciler tarafların ülkelerinde yasal olarak bulunan mültecilere gelir getirici bir işte çalışma hakkı tanınmış ve bunun asgari standardı aynı şartlar altındaki diğer yabancılarla uygulanan muamelelerin en müsaidi olarak belirlenmiştir. Öte yandan Konvansiyon 17. maddesinin devam eden hükümleri, kimi mültecileri işgücü piyasasını korumak maksadıyla yabancılarla karşı alınan tedbirlerden muaf tutmuştur. Bu istisna hali ile ülke içerisinde üç yıl ikamet etmiş olanlar, ikamet ülke vatandaşı ile evli bulunanlar ve ikamet ülkesinin vatandaşı olan çocuğu bulunan mülteciler söz konusu tedbirlerden hukuken etkilenmeyeceklerdir.

Konvansiyonun çalışma hakkı ve işgücü piyasasına erişim hususunda önem arz eden diğer maddeleri incelendiğinde yasal ikameti bulunan mültecilere kendi işyerlerini açmak ve şirket kurmak bakımından en az diğer yabancılarla tanınan hakların tanındığı⁴⁴ ve yine bu kişiler içinde diploma sahiplerinin ihtisas alanlarında

⁴¹ UN, Convention, md.26.

⁴² Çiçekli, Sığınmacılar, s.177.

⁴³ Çiçekli, Sığınmacılar, s.177.

⁴⁴ UN, Convention, md.18.

çalışmak için diğer yabancılara tanınan haklardan daha az müsait olmayacak şekilde uygun haklar tanındığı⁴⁵ görülecektir.

Bu başlık altında ele alacağımız üçüncü hak ise mültecilerin eğitim hakkı olacaktır. Konvansiyonun 22. maddesi ile mültecilerin temel eğitim bakımından o ülke vatandaşları ile aynı muamele standardına sahip olacakları düzenlenmiştir. Ancak burada yasal olarak ikamet etmek şartı aranmadığından daha geniş bir mülteci kitlesinin eğitim hakkının koruma altına alındığı söylenebilir.⁴⁶

Mültecilerin sahip olduğu bir diğer temel hak ise sağlık hakkıdır. Konvansiyon metninde sağlık hakkına ilişkin doğrudan bir düzenlemeye yer verilmiş olmamakla birlikte 23. madde ile ikamet ülkesinde yasal olarak bulunan mültecilerin sosyal yardım ve iane bakımından o ülke vatandaşlarıyla eşit muameleye tabi tutulacağı öngörülmüştür. Madde metninde yer alan sosyal yardım ve ianenin geniş yorumlanmak suretiyle mültecilerin sağlık bozukluklarının tedavisini ve ihtiyaç duydukları diğer tıbbi yardımları kapsadığının kabulü gerekmektedir.

Son olarak, mültecilerin vatandaşlık hakkına değinmekte fayda bulunmaktadır. Konvansiyon, yüksek sözleşmeci tarafların mültecilere vatandaşlık vermeleri hususunda bağlayıcı bir hüküm koymamıştır. Kaldı ki, diğer uluslararası antlaşmalarda da “vatandaşlık hakkı” şeklinde bir hak bulunmamaktadır.⁴⁷ Bununla birlikte Konvansiyonun 34. Maddesinde tarafların mültecileri vatandaşlıklarına alınmasını kolaylaştırılacağı ve bu yapılırken bürokratik işlemlerin hızlı ve ucuz şekilde gerçekleştirilmesine çaba gösterileceği düzenlenmiştir.

1.1.2.3. Mülteci Statüsünün Dışında Bırakılanlar

Konvansiyon metninde *numerus clausus* şekilde sayılan haklı nedenlerle zulüm görme korkusu sebeplerinden en az birini taşıyan yabancı kişilerin mülteci statüsünü muhakkak kazanacağını söylemek mümkün değildir. Konvansiyon metni incelendiğinde mülteci tanımının yapıldığı 1.maddenin “d”, “e” ve “f” fıkralarında mültecilik statüsünün dışında bırakılacak kişilerin sayıldığı görülecektir.

⁴⁵ UN, Convention, md.19.

⁴⁶ Çiçekli, Sığınmacılar, s.187.

⁴⁷ Çiçekli, Sığınmacılar, s.193.

Bu kişiler sırasıyla; BMMYK dışında başkaca bir BM organ veya örgütünden koruma sağlananlar, ikamet ettiği ülkede vatandaşların sahip olduğu hak ve yükümlülüklerin aynına sahip olanlar, madde metninde sayılan suçları (barışa karşı suç, savaş suçu veya insanlığa karşı suç vb.) işlediğine dair hakkında ciddi kanaat mevcut olanlar, mülteci olarak kabul edildiği ülkeye sığınmadan önce ve sığındığı ülkenin dışında siyasi olmayan ağır suç işlediğine dair hakkında ciddi kanaat mevcut olanlar ve BM amaç ve ilkelerine aykırı fiillerden suçlu olduğuna dair hakkında ciddi kanaat olanlardır.

Yukarıda sayılan gruplar içerisinde “d” ve “e” fıkrasında yer verilen kişilerin mülteci statüsüne diğerlerinden daha az ihtiyaç duydukları söylenebilirken “f” fıkrasında sayılan suçları işlediğine dair hakkında ciddi kanaat mevcut olanların Konvansiyon dışı bırakılmaları daha farklı bir amaç taşımaktadır.

Konvansiyonun hazırlık aşamasında fikir ayrılıklarına sebep olan ve kimi devletlerce karşı çıkılan “f” fıkrası, bir başka deyişle “korunmaya layık görülmeyenler” düzenlemesi, uluslararası alanda işbu fıkranın Konvansiyona işlenmesini ısrarla talep eden devletler nedeniyle metinde yerini almıştır. Fransa, Yugoslavya ve hatta düzenlemeye başta karşı olan Belçika ve Britanyalı yetkililer, Konvansiyonun genel kabul görmesi için, böylesi bir sınırlamanın gerektiği hususunda mutabık kalmışlardır.⁴⁸ Zira BM dokümanlarında açıkça görülmektedir ki düzenlemeyi destekleyen devletler eğer ciddi suç işlemiş insanları mülteci olarak kabul etmek zorunda kalsalardı Konvansiyonu imzalamaktan geri durabileceklerdi.⁴⁹

Neticede bu fıkra ile Konvansiyonun genel kabul görmesi ve katılımcı ülkelerin sayısının artması için “korunmaya layık görülmeyenler” grubu oluşturulmuştur. Ancak fıkra metninde çocuk askerler için ayırık bir düzenleme öngörülmemiş olması doktrinde sıklıkla eleştirilmektedir.⁵⁰

Çocuk asker terimi, 1997 tarihli Cape Town ilkelerinde “18 yaşın altında, kapasitesi ve türü önem arz etmeksizin düzenli ya da düzensiz bir grup silahlı kuvvetin

⁴⁸ Safi, Mülteci, s.402.

⁴⁹ Yugoslavya temsilcisi Bozovic’in açıklamaları için bkz. UN, **Conference of Plenipotentiaries on the Status of Refugees and Stateless Persons: Summary Record of the Twenty-ninth Meeting**, 28.11.1951, A/CONF.2/SR.29, <https://www.refworld.org/docid/3ae68cdf4.html>, (13.06.2023), s.16.

⁵⁰ Jennifer Bond ve Michele Krech, “Excluding the Most Vulnerable: Application of Article 1F(a) of the Refugee Convention to Child Soldiers”, **The International Journal of Human Rights**, Cilt:20, Sayı:4, 2016, s.574.

kendisinde ya da çocuğun ailesi dışında ona eşlik eden gruplarda; aşçılık, hamallık, postacılık vb. görevleri yerine getirerek katılım sağlamış kişiler” olarak tanımlanmaktadır.⁵¹ Bu tanım ve Konvansiyon metni birlikte okunduğunda barışa karşı suç, savaş suçu ve insanlığa karşı suç işlediği, BM amaç ve ilkelerine aykırı eylemlerde bulunduğu veya mülteci sıfatıyla kabul edildiği ülkeye sığınmadan önce ağır adi suç işlediği hususunda ciddi şüphe taşıyan çocuk askerlerin, yaşı kaç olursa olsun, mülteci statüsünden faydalanamayacakları anlaşılmaktadır.⁵² Zira, Cenevre Konvansiyon 1/f maddesine döndüğümüzde madde metninin zorlayıcı bir dille kaleme alındığını (“*shall not apply to any person*”) görmekteyiz. Düzenlemenin lafzi yorumlanması halinde devletlere hiçbir takdir hakkı tanımadığı açıktır.⁵³

Bu durumda, örneğin barışa karşı suç işlemek konusunda iradesi tam olarak oluşmamış ve “suça sürüklenmiş” 12 yaşında bir çocuk, mülteci statüsünün sağladığı korumanın dışında tutulacaktır ancak bu durumun vicdanları tatmin ettiğini söylemek hayli güçtür. Çocukların, devletlerce ya da isyancılarca askerlik yapmaya ve vahşetin bir parçası olmaya hem fiziksel hem de zihinsel olarak zorlandığı bilinen bir gerçektir.⁵⁴ Bu bakımdan uluslararası hukuk, çocuk askerleri savaşçı olmayan (*non-combatants*) olarak sınıflandırmaktayken⁵⁵ ve Uluslararası Ceza Mahkemesi çocuklar üzerinde yargılama yetkisi bulunmadığını kabul etmekteyken, Konvansiyonda çocuklar için yetişkinlerden farklı bir düzenlemeye yer verilmesi gerektiği açıktır.⁵⁶

⁵¹Unicef, **Cape Town Principles and Best Practices**, 1997, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://nepal.ohchr.org/en/resources/Documents/English/children/Cape_Town_Principles(1).pdf, (13.06.2023), s.12.

⁵² Yutaka Arai-Takahashi, “War Crimes relating to child soldiers and other children that are otherwise associated with armed groups in situations of non-international armed conflict. An incremental step toward a coherent legal framework?”, **Question Of International Law**, 2019, <http://www.qil-qdi.org/war-crimes-relating-to-child-soldiers-and-other-children-that-are-otherwise-associated-with-armed-groups-in-situations-of-non-international-armed-conflict-an-incremental-step-toward-a-coherent-legal/>, (13.06.2023), ss. 29-30.

⁵³ Matthew Happold “Excluding Children From Refugee Status: Child Soldiers and Article 1F of the Refugee Convention”, **American University International Law Review**, Cilt:17, Sayı:6, 2002, s.1134.

⁵⁴ Sonja Grover, “‘Child Soldiers’ as ‘Non-Combatants’: the Inapplicability of the Refugee Convention Exclusion Clause”, **International Journal of Human Rights**, Cilt:12, Sayı:1, 2008, s.55. Ayrıca Human Rights Watch’a bağlı bir görevlinin raporladığı şu husus dikkate değerdir: “Öyle sanıyorum ki çatışan tarafların çocukları kullanmasının sebebi üstlendikleri riski tam olarak kavrayamamalarıdır. Ve çocuklar kolayca manipüle ve kontrol edilebilirler. Çocuklar onlara verilen emirlere uyarlar” Human Rights Watch, **Easy Prey Child Soldiers in Liberia**, üst not 14, 23’den aktaran Happold, s.1144.

⁵⁵ Grover, s.63.

⁵⁶ Sibel Safi, “Mülteci Hukukunda Uluslararası Koruma Dışında Bırakma ve Çocuk Askerlerin Durumu”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:28, Sayı:1, 2020, (Çocuk Askerler), s.30; Happold, s.1144.

Uygulamaya ilişkin örneklere göz atıldığında bu durumun en az beş ülke ulusal mahkemesi önünde yargılama konusu teşkil ettiğini görmekteyiz. Avusturalya, Kanada, Hollanda, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri mahkemeleri önünde, sığınma talebinde bulunan ve suçlu olduğuna dair ciddi şüphe bulunan çocukların dosyaları incelenmiş⁵⁷ ve söz konusu mahkemelerin hepsi de çocukların karıştığı savaş suçları ya da insanlığa karşı suçlar nedeniyle mülteci korumasının dışında bırakılmasına hükmetmiştir. Buna karşılık Kanada, Fransa ve Hollanda mahkemelerinin, çocuk askerlerin yaşları dolayısıyla özel bir değerlendirmeye tabi tutulmaları gerektiğini belirtmiş olması dikkate değer bir gelişme olarak kayıtlara geçmiştir.⁵⁸

1.1.2.4. Mülteci Statüsünün Sona Erme Halleri

Mültecilik statüsünün sona erme halleri Konvansiyonda düzenleme alanı bulmuş hususlar arasındadır.⁵⁹ Konvansiyon, mülteci statüsünü sona erdiren haller arasında ilk olarak mültecinin vatandaşı olduğu devlet korumasından kendi isteği ile tekrar faydalanması halini göstermiştir.⁶⁰ Bu hal bakımından mültecinin gönüllü şekilde hareket etmesi, menşe ülkesinin korumasından yararlanmak niyetini taşıması ve bu devletin sağladığı korumayı fiilen elde etmiş olması aranmaktadır.⁶¹

İkinci olarak vatandaşlığını kaybetmiş bulunan mültecilerin kendi istekleri ile söz konusu vatandaşlıklarını tekrar kazanmaları hali öngörülmüştür.⁶² Yine burada da mültecinin özgür iradesi önem kazanmakta ve ülkesinin vatandaşlığını kendi isteği ile kazanmış olması gerekmektedir.

Mültecilik statüsünü sona erdiren bir diğer hal ise kişinin yeni bir vatandaşlık elde etmiş olması ve artık bu devletçe sağlanan korumadan faydalanyor olmasıdır.⁶³ Mültecinin elde ettiği vatandaşlık ile sona ermiş bulunan statüsünün tekrar kazanılması ise ancak yeni devletin korumasından faydalanmakta iken haklı nedenle zulüm korkusu başta olmak üzere gereken diğer mültecilik şartlarının yeniden ortaya

⁵⁷ Bond ve Krech, ss. 9-10.

⁵⁸ Bond ve Krech, ss. 9-10.

⁵⁹ UN, Convention, md.1/c.

⁶⁰ UN, Convention, md.1/c/1.

⁶¹ Safi, Mülteci, ss. 470-471.

⁶² UN, Convention, md. 1/c/2.

⁶³ UN, Convention, md. 1/c/3.

çıkmasına bağlı olacaktır. Böylesi bir durumda kişinin mültecilik başvurusu yeni bir başvuru teşkil edecektir.

Konvansiyonda sayılan dördüncü hal, mültecilik statüsü sahibinin kendi isteğiyle terk ettiği veya zulüm görme korkusuyla dışında bulunduğu ülkeye yine kendi isteğiyle tekrar yerleşmek üzere geri dönmesi durumudur.⁶⁴

Bir diğer sona erme hali ise kişinin mültecilik statüsünü kazanmasına neden olan koşulların artık ortadan kalkmış olması üzerine vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden tekrar yararlanma imkanının doğmuş olmasıdır.⁶⁵ Burada dikkat edilmesi gereken nokta, yeni koşullarda meydana gelen “geçici düzelmelerin” ve esaslı iyileşme meydana getirmeyen “önemsiz değişikliklerin” bu kapsamda değerlendirilemeyeceğidir.⁶⁶ Ayrıca vatandaşı olduğu ülkenin himayesini reddetmek suretiyle mülteci statüsünü kazanan bireylerin de bu madde kapsamında değerlendirilemeyeceği Konvansiyonda düzenleme alanı bulmuştur.⁶⁷

Son olarak vatansız kişilerin durumuna ilişkin de bir düzenleme öngörülmüştür. Buna göre değişen koşullarla birlikte artık mutad meskenine dönebilecek durumda bulunan vatansızların mülteci statüsü sona erecektir.⁶⁸ Değişen koşullar deyiminden tıpkı beşinci haldeki gibi esaslı ve kalıcı değişiklikler anlaşılmalıdır. Ayrıca, burada da kişinin söz konusu ülke himayesini reddetmiş olması hali istisna tutulmuştur.⁶⁹

Bunlara ek olarak, her ne kadar devletler için bir zorunluluk teşkil etmese de,⁷⁰ literatürde yer verilen ve mülteci sorununun kalıcı şekilde çözülmesi için tavsiye olunan üç temel sona erme haline de değinmekte fayda bulunmaktadır. Buna göre; mültecilerin menşe ülkelerine özgür iradeleriyle dönmek istemeleri anlamına gelen gönüllü geri dönüş (voluntary repatriation), sığınılan ülkede kalıcı şekilde ikamet izni tanınması olan yerel entegrasyon (local integration) ve kişinin üçüncü bir güvenli ülke tarafından temelli olarak kabul edileceği üçüncü ülkeye yeniden yerleştirilmesi (resettlement) kalıcı çözümler olarak gündeme gelmektedir.⁷¹

⁶⁴ UN, Convention, md. 1/c/4.

⁶⁵ UN, Convention, md. 1/c/5.

⁶⁶ Safi, Mülteci, s.473.

⁶⁷ UN, Convention, md. 1/c/2,5.

⁶⁸ UN, Convention, md. 1/c/6.

⁶⁹ UN, Convention, md. 1/c/2,6.

⁷⁰ Kaya, s.511.

⁷¹ Safi, Mülteci, s.476.

Gönüllü geri dönüş, sığınmacının menşe ülkesine kendi iradesi ile dönmesi anlamına gelmektedir.⁷² Bu çözüm yolunda gönüllülük, ve güvenlik en önemli kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca mümkün olması halinde bu çözüm yolunun devletler bakımından en arzu edilen kalıcı çözüm yolu olduğu da görülmektedir.⁷³

Yerel entegrasyon ya da Türk idari kurumlarında kullanılan şekliyle “uyum”, şartların gönüllü geri dönüşe olanak sağlamadığı hallerde en ideal çözüm olarak karşımıza çıkmakta ve bireylerin ev sahibi ülkenin sosyokültürel olarak “normal” bir parçası olmasını öngörmektedir. Yine bu şekilde sığınmacı bireyin aşamalı şekilde dışarıya bağımlılığının azaltılarak ev sahibi ülkeye sağladığı ekonomik katkının artırılması da temel hedeflerden biridir.⁷⁴

Yeniden yerleştirme ise devletler arasındaki işbirliğinin bir sonucu olarak sığınmacıların sistemli bir biçimde sığındıkları ülkeden farklı bir ülkeye sevki anlamına gelmekte ve diğer iki çözümün de olanak dışı olduğu hallerde öne çıkmaktadır.⁷⁵

1.1.3. İkincil Koruma

Yukarıda, uluslararası alanda sığınma arayan bireylerin hangi koşulları sağlamaları halinde mülteci statüsünü kazanacakları ve bu statünün getirdiği korumadan hangi durumlarda faydalanabilecekleri açıklanmaya çalışılmış ancak korunma ihtiyacı duyduğu halde Konvansiyon veya Protokoldeki mülteci unsurlarını taşımayan bireyler hakkında nasıl bir işlem tesis edileceği sorusu henüz cevaplandırılmamıştır. Oysa mülteci hukukuna ilişkin kimi ilkeler (örn. geri gönderme yasağı) sığınma ihtiyacı bulunduğu halde mülteci statüsünün aradığı şartları sağlamayan bireyler bakımından asgari düzeyde de olsa koruma sağlanmasını öngörmektedir. Bu bakımdan, sığınma ihtiyacı içinde olduğu halde mülteci statüsü şartlarını taşımayan bireyleri de koruma altına alabilmek için uluslararası hukukça kimi statüler oluşturulduğunu görmekteyiz.

⁷² Kaya, s.516.

⁷³ Sema Buz ve Sema Korç, “Mültecilere Yönelik Kalıcı Çözümlerden Biri Olarak Gönüllü Geri Dönüş”, **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, Cilt:21, Sayı:50, 2021, s.195.

⁷⁴ Buz ve Korç, s. 200.

⁷⁵ Buz ve Korç, s. 201.

Avrupa hukuku bakımından konuya ilişkin düzenlemeler getiren Avrupa Birliği 2004/83/EC sayılı Konsey Yönergesinde (2004 Yönergesi) uluslararası koruma kavramı, mülteci statüsü ve ikincil koruma statüsünü kapsayan bir üst kavram olarak tanımlanmıştır.⁷⁶ Böylece ikincil koruma statüsü, genişletilmiş uluslararası koruma doktrinine uygun şekilde, Konvansiyonun sağladığı korumayı bir bakıma tamamlamıştır.⁷⁷

2004 Yönergesine göre mülteci olmak şartlarını taşımayan ancak menşe ülkesine geri gönderilmesi halinde bir takım risklerle yüzleşmek durumunda kalabilecek kişiler ikincil koruma statüsüne uygun kişiler olarak sayılmıştır.⁷⁸ Bahsi edilen riskler ise geri gönderme halinde kişinin idamı, işkence ya da onur kırıcı muameleye maruz bırakılması ve ayırım gözetmeyen şiddet nedeniyle şahsına yönelik ciddi ve bireysel⁷⁹ tehdidin varlığıdır.⁸⁰

Öte yandan 2004 Yönergesinde ikincil korumanın dışında tutulan kişilere de yer verilmiştir. Buna göre barışa karşı suç, savaş suçu veya insanlığa karşı suç ve ciddi suç olarak gösterilen suçlardan birini işlediğine dair hakkında ciddi kanaat mevcut olanlar, BM amaç ve ilkelerine aykırı fiillerden suçlu olduğuna dair hakkında ciddi kanaat olanlar veya bulunduğu üye ülke bakımından tehlike oluşturanlar ikincil koruma statüsünün sağladığı korumadan faydalanamayacaklardır.⁸¹

İkincil koruma sahiplerine sağlanan haklar incelendiğinde büyük oranda mültecilere benzer haklardan yararlandıkları söylenebilecektir.⁸² İkincil koruma sahibi

⁷⁶European Union (EU), **Council Directive**, 2004/83/EC, 29.04.2004, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:304:0012:0023:EN:PDF, (13.06.2023), (Council Directive 2004), md. 2.

⁷⁷ Ryszard Piotrowicz ve Carina van Eck, “Subsidiary Protection And Primary Rights”, **International & Comparative Law Quarterly**, Cilt:53, Sayı:1, 2004, s.110.

⁷⁸ EU, Council Directive 2004, md. 2/e.

⁷⁹ Silahlı çatışma kaynaklı ayırım gözetmeyen şiddet nedeniyle tehdit altındaki bireyler savaş mültecileri olarak da tanımlanabilmektedir. Vasıf yönergesi bu grubun kapsamını daraltma yoluna gitmiş ve başvurunun bireysel anlamda tehdit altında olması aranarak genel ve sistematik insan hakkı ihlallerinden doğan talepler bir bakıma engellenmiştir. Ayrıntılı açıklamalar için bkz. Çiçekli, Sığınmacılar, s.110.

⁸⁰ EU, Council Directive 2004, md. 15.

⁸¹ EU, Council Directive 2004, md. 17.

⁸² Ekin Turgut ve Yavuz A. Yakut, **Uluslararası Göç Hukukunda Tamamlayıcı Koruma**, 2020, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://jeanmonnet.law.bilkent.edu.tr/wp-content/uploads/2021/01/Uluslararası-Göç-Hukukunda-Tamamlayıcı-Koruma-kopyasi.pdf, (13.06.2023), s.12.

kişiler; aile birleşimi,⁸³ eğitim⁸⁴ ve barınma⁸⁵ hakkı gibi konularda mültecilerle aynı haklara sahip kılınmışlardır. Buna karşılık ikincil koruma statüsü sahipleri ile mülteciler arasında oturma izni⁸⁶ ve seyahat belgesi edinme⁸⁷ gibi kimi hususlarda farklılık içeren düzenlemelere de yer verildiği görülmektedir.

Ülkemizde ise ikincil koruma statüsü Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile yasal düzenlemeye kavuşmuş bulunmaktadır. Kanuni düzenlemeye göre mülteci ya da şartlı mülteci olarak kabul edilemeyen ancak menşee ülkesine ya da ikamet ülkesine geri gönderilmesi halinde idam edilecek, işkenceye veya insanlık dışı muameleye maruz bırakılacak ya da ayırım gözetmeyen silahlı çatışmalar dolayısıyla şahsına karşı ciddi tehdit oluşacak kişiler ikincil korumadan faydalanabileceklerdir.⁸⁸

Son olarak önemle belirtilmelidir ki, ne ulusal mevzuatımızda ne de Avrupa Birliği hukukunda mülteci statüsü bakımından aranan “haklı nedene dayanan zulüm korkusu” kıstası ikincil koruma statüsü bakımından aranmamaktadır.

1.1.4. Geçici Koruma

Konvansiyon ile kabul edilen mülteci tanımının sınırlarının oldukça dar çizilmiş olması ve yalnızca bireysel önlemler içeriyor olması nedeniyle savaş ve iç karışıklık gibi insani kriz durumlarında üçüncü bir ülkeye kitlesel olarak sığınan bireyler mülteci korumasından faydalanamamaktadır.⁸⁹ Her ne kadar Protokol metninde, Konvansiyonda yer verilen coğrafi ve tarihsel sınırlamalara yer verilmeyerek mülteci statüsünün kapsamı bir bakıma genişletilmiş olsa da mültecilik statüsünün tanımının maddi içeriğinde değişikliğe gidilmemiş olup savaş veya iç

⁸³ EU, Council Directive 2004, md. 23.

⁸⁴ EU, Council Directive 2004, md. 27.

⁸⁵ EU, Council Directive 2004, md. 31.

⁸⁶ EU, Council Directive 2004, md. 24.

⁸⁷ EU, Council Directive 2004, md. 25.

⁸⁸ Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Kanun Numarası:6458, Kabul Tarihi: 04.04.2013, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6458.pdf, (13.06.2023), (YUKK), md.63.

⁸⁹ S. Yılmaz, s.21.

karışıklık nedeniyle menşe ülkesini terk etmek durumunda kalan kitleler yine mülteci tanımının dışında bırakılmıştır.⁹⁰

Sıklıkla karşılaşılan geniş çaplı insani krizlerin yarattığı tahribatın önüne geçmek ve Konvansiyonda aranan şartları sağlamayan sığınmacıların ve “kitlesel akın” mensuplarının mağdur olmasını engellemek için çözüm arayışları içine giren devletler ile uluslararası kuruluşlar geçici koruma statüsünün mimarı olmuşlardır.

Geçici koruma statüsü, bölgesel anlamda kayda değer bir uygulama geçmişine sahiptir. Statünün ilk örnekleri arasında 1930’larda İngiltere ve Fransa’nın İspanyol İç Savaşından kaçan kişilere geçici sığınma vermesi gösterilebilir.⁹¹ Bunun dışında statü, çeşitli biçimlerde 1969 tarihli Afrika’daki Mülteci Sorunlarının Özel Yönlerine İlişkin Sözleşme (*Convention on the Specific Aspects of Refugee Problems in Africa*)⁹² ve 1980’lerde Asya’da yürürlüğe konan çeşitli metinlerde karşımıza çıkmıştır.

Küresel anlamda ise statüye ilişkin temel açıklamaları ve asgari koruma standartlarını belirlemek için bir takım girişimlerde bulunulmuşsa da buna yönelik adımlar oldukça yavaş gerçekleşmiştir.⁹³ Bu girişimlere örnek olarak BMMYK tarafından 2011 yılında düzenlenen “Uzman Toplantısı” ve takip eden yıllarda geçici koruma uygulamaları hakkında gerçekleştirilen iki “Yuvarlak Masa Toplantısı” verilebilir.⁹⁴ Bu ve benzeri toplantılar neticesinde 2014 tarihli BMMYK “Geçici Koruma veya Yerleştirme Düzenlemeleri Kılavuzu” (Kılavuz) yayımlanmıştır.

İlk olarak belirtilmelidir ki, BMMYK Kılavuzu bağlayıcı bir belge olmayıp devletler bakımından yalnızca tavsiye niteliği taşımaktadır.⁹⁵ Geçici koruma statüsün küresel bir antlaşma ile bağlayıcı şekilde düzenlenmemiş oluşu, doktrinde bu

⁹⁰ S. Yılmaz, s.21.

⁹¹ Deborah Perluss ve Joan F. Hartman, “Temporary Refuge: Emergence of a Customary Norm”, **Virginia Journal of International Law**, Sayı:26, 1985, s.559.

⁹² Sözleşme, geçici koruma statüsünü doğrudan bu isimle ele almamış olsa da 1.maddenin 2.fikrasında yapılan mülteci tanımında geçici koruma düzenlemelerini anımsatan ifadeler yer verilmiş bulunmaktadır.

⁹³ Joan Fitzpatrick, “Temporary Protection of Refugees: Elements of a Formalized Regime”, **American Journal of International Law**, Cilt:94, Sayı:2, 2000, s.279.

⁹⁴ United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), **Guidelines On Temporary Protection or Stay Arrangements**, 2014, <https://www.unhcr.org/media/32277>, (13.06.2023), (Guideline on TP), para. 2.

⁹⁵ UNHCR, Guideline on TP, para. 1; Neva Övünç Öztürk, “Geçici Korumanın Uluslararası Koruma Rejimine Uyumu Üzerine Bir İnceleme”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:66, Sayı:1, 2017, s.209.

bireylerin sığınma hakkının yanı sıra pek çok temel insan hakkının ihlaline yol açtığı şeklinde yorumlara neden olmaktadır.⁹⁶

Kılavuz, sığınmacıların geçici koruma statüsü altında değerlendirilmesi için bir takım senaryolar öngörmüştür. Bu senaryolar sırasıyla; (i) geniş çaptaki sığınmacı akınları veya benzeri insani krizler, (ii) tekne ile varışlar ve denizde kurtarma senaryoları da dahil olmak üzere karmaşık ya da karma şekilde uluslararası sınırları geçen nüfus hareketleri,⁹⁷ (iii) istikrarsız veya transit geçiş durumları (örneğin, hareketliliğin kesin nedeninin ve niteliğinin belirsiz olabileceği bir krizin başlangıcında) ve (iv) menşe ülkede uluslararası koruma gerektiren ve güvenli ve onurlu şekilde geri dönüşü engelleyen diğer istisnai ve geçici koşulların varlığı halleridir.⁹⁸

Kılavuza göre geçici koruma statüsü esnek, zaman sınırlı, çözüm odaklı ve apolitik bir yapıya sahiptir.⁹⁹ Kılavuz ile birlikte artık insani krizler sonucu oluşan kitlesel akınlarla yer değiştirmek zorunda kalan bireyler bakımından asgari düzeyde ve küresel anlamda bir koruma standardı belirlenmiş bulunmaktadır.

Geçici koruma statüsü bünyesinde ülkeye kabulü, geri göndermemeyi ve diğer temel insan hakları ilkelerini barındırmakta olup kitlelerin acil koruma gereksinimlerini karşılamaktadır.¹⁰⁰ Bu bakımdan geçici koruma statüsünün kalıcı bir çözüm ihtiva etmediği ve statünün uluslararası koruma bakımından pragmatist bir “araç” olarak kabul edildiği sıklıkla ifade olunmaktadır.¹⁰¹

Öte yandan önemle dikkat edilmelidir ki bu “araç” statü, Konvansiyon ile getirilen koruma rejiminin yerini alamayacak ve ona ikame bir yöntem olarak kullanılamayacaktır.¹⁰² Geçici koruma statüsü ancak Konvansiyonda öngörülen koruma rejimi bakımından “tamamlayıcı” bir nitelik taşıyabilecektir.¹⁰³ Bu bakımdan

⁹⁶ Ertuğrul, s.665.

⁹⁷ Karma nüfus hareketi ile kastedilen gruplar; Konvansiyon bağlamında mülteciler, zulme neden olmayan ancak ciddi bir tehlikeyle karşılaşanlar, ciddi bir tehlikeyle dahi karşı karşıya olmayanlar ve hatta uluslararası korumaya layık olmayanlar şeklinde örneklenebilir. Konuya ilişkin açıklamalar için bkz. Fitzpatrick, ss. 294-295. Bu noktada kitlesel akına mensup bireylerin ilk etapta sınıflandırılmıyor oluşunun geçici korumanın ortaya çıkış nedenlerinden biri olduğu unutulmamalıdır.

⁹⁸ UNHCR, Guideline on TP, para. 9.

⁹⁹ UNHCR, Guideline on TP, para. 8.

¹⁰⁰ UNHCR, Guideline on TP, para. 9.

¹⁰¹ UNHCR, Guideline on TP, para. 3.

¹⁰² UNHCR, Guideline on TP, para. 8.

¹⁰³ Geçici korumanın Konvansiyonca sağlanan koruma bakımından “tamamlayıcı” nitelik taşıdığı ifade olunmakla birlikte farklı bir kavram olan “tamamlayıcı koruma” ile karıştırılmaması gerekliliği doktrinde ifade edilmektedir. Zira tamamlayıcı koruma bireyler bakımından yürütülen özel incelemeler

devletler, geçici koruma rejimi ile Konvansiyonda üstlendikleri uluslararası sorumluluklardan kurtulmamakta ve yalnızca kitlesel akın halinde gelen bireylerin durumunu değerlendirirken ‘‘nefes alma’’ imkanına kavuşmaktadırlar.¹⁰⁴

Ayrıca Kılavuz ile birlikte mültecilerin uluslararası korunmasına ilişkin antlaşmalara taraf olmayan devletlerde de geçici koruma statüsünün uygulama alanı bulması ve bir bakıma o bölgelerde de bir koruma rejiminin hayata geçirilmesi amaçlanmıştır.¹⁰⁵

Kılavuz ile öngörülen bir başka husus ise oluşturulan uluslararası işbirliği ve dayanışma ile ani kriz ve kitlesel akınlar nedeniyle ortaya çıkan sorumluluk ve yükün devletler arasında adil şekilde paylaşımına katkı sağlamaktır.¹⁰⁶ Zira bu paylaşımın adil şekilde yapıldığı durumlarda olumlu sonuçlar gözlenmekte iken bunun yapılamadığı senaryolar da devletler arasında zaman zaman gerilimler meydana gelebilmektedir.¹⁰⁷

1.1.4.1. Geçici Koruma Statüsünün Unsurları

BMMYK Kılavuzu doğrultusunda bir sığınmacının geçici koruma statüsü altında değerlendirilmesi için bir takım koşulların ve olası senaryoların öngörülmüş bulunduğundan yukarıda bahsedilmişti. Bu alt başlıkta ise statünün uygulamaya konulması için öngörülen iki temel unsur daha ayrıntılı şekilde ele alınacaktır.

1.1.4.1.1. Ani Şekilde Gelişen Bir Kitlesel Akının Varlığı

Kılavuz, geçici koruma statüsünün uygulanabilmesi için kitlesel bir sığınmacı akınının varlığını aramakta ancak kitlesel akın teriminden ne anlaşılması gerektiği sorusunu açıklığa kavuşturmamaktadır. Üstelik diğer temel uluslararası koruma metinlerinde de kitlesel akın kavramının tanımı yapılmış değildir.¹⁰⁸

sonucunda belirlenen ihtiyaçlara göre tesis edilirken geçici koruma kitleler üzerinde ve geçici olarak uygulama alanı bulmaktadır. Çiçekli, Sığınmacılar, s.118.

¹⁰⁴ Eren, s.84.

¹⁰⁵ UNHCR, Guideline on TP, s.8.

¹⁰⁶ UNHCR, Guideline on TP, para. 8.

¹⁰⁷ UNHCR, Guideline on TP, para. 5-6.

¹⁰⁸ Eren, s.86.

Bu noktada kitlesel akın kavramını en genel şekilde yaşamları veya özgürlükleri tehdit altında bulunan çok sayıda yabancıdan ani bir şekilde başka bir ülke sınırlarını geçmesi şeklinde tanımlamak mümkündür.¹⁰⁹ Kitlesel akına yol açan nedenlerin başında ise iç karışıklık veya savaş gibi silahlı çatışmalar gelmektedir.

Bir grup bireyin toplu şekilde üçüncü bir ülke sınırlarını aşması halinde kategorik olarak kitlesel akının varlığının kabulü mümkün değildir. Bir sığınmacı akınının “kitlesel akın” olarak değerlendirilebilmesi için BMMYK İcra Komitesi tarafından bir takım kıstaslar öngörülmüştür.¹¹⁰ BMMYK İcra Komitesi, öncelikle kitlesel akın kavramının bir tanımı olmadığını hatırlatmış ve ardından şu özelliklerin aranabileceğini ifade etmiştir; (i) dikkate değer sayıda insanın uluslararası sınırlar üzerinden gelmesi, (ii) varışın kısa bir sürede gerçekleşmiş olması, (iii) acil durum hali başta olmak üzere ev sahibi ülkenin sığınmacı kitleyi karşılama ve müdahale kapasitesinin yetersiz olması ve (iv) yüksek başvuru sayısından ötürü bireysel sığınma usullerinin işletilememesi.

Komite, söz konusu kitleyi oluşturan kişi sayısı bakımından bir rakam telaffuz etmekten geri durmuş ve “dikkate değer” kıstasını getirerek her durumun kendi şartları etrafında değerlendirilmesi gerektiğini ima etmiştir.

Görüldüğü üzere kitlesel akının geçici koruma statüsü bakımından gözetilen bir diğer özelliği de söz konusu hareketliliğin ani şekilde meydana gelmiş olmasıdır. Gerçekten de sığınmacı bireylerden oluşan topluluğun kademeli ve yavaş şekilde ev sahibi devletin sınırlarına gelmesi durumu ani bir kitlesel akın oluşturmayacağı için bu kapsamda değerlendirilmeyecektir.¹¹¹

1.1.4.1.2. Devlet Kapasitesinin Bireysel Değerlendirme Yapmak İçin Yeterli Olmaması

Ani şekilde gerçekleşen bir kitlesel akın içerisindeki sığınmacılar her durumda geçici koruma statüsü şartlarını sağlamış olmayacaktır. Bu noktada Kılavuz, kitlenin

¹⁰⁹ Eren, s.86.

¹¹⁰ UNHCR, **Conclusion on International Cooperation and Burden and Responsibility Sharing in Mass Influx Situations**, No. 100 (LV), 2004, <https://www.unhcr.org/publications/conclusion-international-cooperation-and-burden-and-responsibility-sharing-mass-influx>, (13.06.2023).

¹¹¹ Eren, s.87.

sığındığı devletin bu sığınmacı grubundakilerin durumunu bireysel olarak değerlendirmek kapasitesinden yoksun olmasını da aramıştır.¹¹²

BMMYK'ya göre sığınmacı bireyler kadar sığınılan devletin sübjektif koşul ve imkanları da kitlesel akın ve sığınma durumunun varlığının tespiti için oldukça önem arz etmektedir.¹¹³ Bu durumda geçici koruma statüsünün hayata geçirilmesi için sığınılan devletin olağan statü belirleme işlemlerini uygulayamıyor olması gerekecektir.

Öte yandan önemle belirtilmelidir ki devletlerin sınırlarından geçen bu sığınmacıların durumunu değerlendiremiyor oluşu ve akabinde bu kişilere geçici koruma statüsü tanımış olması bu kişilerin sığınmacı başvurularının alınması ve zamanla yapılacak bireysel değerlendirmeler ile uygun görülen geçici koruma statüsü sahiplerine mülteci statüsü tanınmasına engel teşkil etmemelidir. Buna örnek uygulama olarak Yugoslavya Krizi esnasında Birleşik Krallık ve İspanya gibi devletlerin, iyi niyet çerçevesinde de olsa, başta bireysel olarak belirlenemeyen sığınmacılara geçici koruma statüsü tanınması ve sonrasında yapılan olağan sığınma başvurularını kabul etmeleri gösterilebilir.¹¹⁴ Buna karşılık kıta içerisinde ortak uygulamanın bulunmaması olumsuz uygulamalara da sebebiyet vermiştir. Örneğin Almanya Federal Cumhuriyeti; İspanya ve Birleşik Krallıktaki uygulamanın aksine Yugoslavya'dan gelen sığınmacıların olağan sığınma prosedürlerine erişimine imkan sağlamamıştır.¹¹⁵

1.1.4.2. Geçici Koruma Statüsü Sahiplerinin Hakları

Geçici koruma prosedürü, bireysel ve olağan uluslararası koruma prosedürlerine oranla daha hızlı şekilde koruma sağlıyor olsa da bu durum ev sahibi devletlerde kamu düzeninin bozulmasına ve güvenlik zafiyetine yol açabilmektedir. Bu nedenle, geçici koruma prosedürü uygulanırken sığınmacı bireylerin hak ve

¹¹² UNHCR, Guideline on TP, para. 10.

¹¹³ UNHCR, **Protection of Refugees in Mass Influx Situations: Overall Protection Framework**, 2001, para. 14, <https://www.unhcr.org/media/protection-refugees-mass-influx-situations-overall-protection-framework>, (13.06.2023).

¹¹⁴ UNHCR, **The State of the World's**, 1995, para.46'dan aktaran Eren, s.91.

¹¹⁵ Davor Sopf, "Temporary Protection in Europe After 1990: The "Right to Remain" or Genuine Convention Refugees", **Washington University Journal of Refugee Law and Policy**, Cilt:6, 2001, s.143.

özgürlüklerinin görece daha kısıtlı olması doğal karşılanabilecektir.¹¹⁶ Dolayısıyla geçici korumanın mültecilik statüsüne göre daha çok kişiye daha hızlı şekilde koruma sağladığı ancak korumanın daha sınırlı olduğu kabul edilmelidir.¹¹⁷ Ayrıca geçici koruma statüsü ile devletlerin mülteci statüsüne nazaran daha geniş takdir hakkına sahip oldukları da doktrinde ifade olunmaktadır.¹¹⁸ Ancak unutulmamalıdır ki, geçici koruma sahiplerine ilişkin öngörülen bu önlem ve sınırlamalar hayata geçirilirken keyfi uygulamalara müsaade edilmemeli, yapılacak düzenlemeler amaçla orantılı olmalı ve hakların çekirdeğine dokunulmamalıdır.¹¹⁹

Bağlayıcı nitelik taşımaktan yoksun olan Kılavuzda statü sahiplerine uygulanacak asgari muamele standardından kısaca bahsedilmiş ve bu kişilerin bazı temel ve hak hürriyetlerine ilişkin açıklamalar getirilmiştir. Kılavuz ile çizilen çerçeveye göre geçici koruma statüsü sahipleri şu temel haklardan yararlanabileceklerdir;¹²⁰

- Güvenli bölgeye giriş ve kabul,
- Resmi bir kimlik belgesi edinme,
- Kalış için planlanan süreyi kapsar şekilde oturma iznin verilmesi ve bu iznin belgelendirilmesi,
- Barınma hakkı,
- Sağlık hakkı,
- Eğitim hakkı,
- Kendi kendine yetme veya iş fırsatı sunulması,
- Ulusal güvenlik, kamu düzeni ve genel sağlığın gerektirdiği haller ayrı tutulmak şartıyla serbest dolaşım özgürlüğü,
- İnsan onuruna yaraşır muamele görme,

¹¹⁶ Dikran M. Zenginkuzucu, “Türkiye’de Geçici Koruma Rejiminin Uluslararası Ölçütler Çerçevesinde Bir Değerlendirmesi”, **Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi**, Sayı:1, 2018, s.51.

¹¹⁷ Meltem İneli Ciğer, “Uluslararası Hukuka Uygun Geçici Koruma Rejiminin Unsurları Üzerine”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, Sayı:3, 2016, (GK Unsurları), s.70.

¹¹⁸ Matthew J. Gibney, “Between Control and Humanitarianism: Temporary Protection in Contemporary Europe”, **Georgetown Immigration Law Journal**, Cilt:14, 2000, ss. 697.

¹¹⁹ Zenginkuzucu, s.51.

¹²⁰ UNHCR, Guideline on TP, para 8, 13, 16.

- Refakatsiz çocukların, çocuğun üstün yararı gözetilmek suretiyle, özel bakımlarının yapılması,
- Engelliler de dahil olmak üzere özel ihtiyaç sahipleri hakkında gereken önlem ve düzenlemelerin hayata geçirilmesi,
- Geri göndermemeye ilişkin korunma,
- Ayrımcılığa maruz kalmama ve
- Aile birleşimi hakkına saygı gösterilmesini isteme.

Kılavuzda yer verilen bu hak ve özgürlüklerin asgari standardın belirlenmesi amacını taşıdığı unutulmamalıdır. Dolayısıyla devletlerin ulusal düzeyde hayata geçirecekleri düzenlemelerle bu asgari standardın üzerine çıkmaları pekala mümkündür.¹²¹

Ayrıca Kılavuzda yer verilen bu hakların statü sahiplerinin ev sahibi devlette uzun süre kalmaları halinde, örneğin hareketliliğe neden olan krizin çözümü kavuşmasının geciktiği durumlarda, muamele standartlarının kademeli olarak iyileştirilmesi gerektiği ifade olunmaktadır.¹²² Özellikle de geçici koruma faydalanıcılarının insan hakları korumasından en kısıtlı şekilde yararlanan grup olarak nitelendiği düşünüldüğünde¹²³ devletlerden daha sorumlu davranmaları ve insan hakları temelli uygulamalar geliştirmelerini beklemek yanlış olmayacaktır.

1.1.4.3. Geçici Koruma Statüsünün Sona Ermesi

Kılavuz, statünün en temel özelliği olan “geçicilik” özelliğini de göz önünde bulundurarak bir takım sona erme nedenleri sıralamıştır. Buna göre;

1. Açık göstergelere dayandırılmış objektif bir değerlendirme neticesinde geçici koruma statüsü verilmesine neden olan durumun sona erdiğinin ve gönüllü geri dönüşün güven ve onur içinde gerçekleştirilebileceğinin makul bulunması halinde,

¹²¹ UNHCR, Guideline on TP, para. 8.

¹²² UNHCR, Guideline on TP, para. 17.

¹²³ Ertuğrul, s.665.

2. Geçici koruma statüsünün yerini mülteci statüsü vb. başka bir koruma statüsüne bırakması halinde,
3. Geçici koruma sahibinin, bireysel olarak, ikame bir statüye alınmış olması (örneğin, çalışma izni veya oturma izni tanınmasına ya da mülteci statüsü sahibi olması) halinde ya da
4. Statü sahibinin, bireysel olarak, üçüncü bir ülkeye yeniden yerleştirilmiş olması halinde geçici koruma statüsü sona erdirilecektir.¹²⁴

Bunların dışında Kılavuzda sayılmayan ancak statü sahibinin ölümü vb. durumlarında da geçici koruma statüsünün sona erdireceği muhakkaktır.

1.2. TEMEL İLKELER

1.2.1. Geri Gönderme Yasağı

Mülteci hukukunun en temel ilkelerinden biri olan geri gönderme yasağı, Konvansiyonda “*Hiçbir taraf devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tâbiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade etmeyecektir.*” şeklinde ifade olunmuştur.¹²⁵ Kimi yazarlarca örf ve adet hukukunun bir parçası olan ve tüm devletlerce uygulanması gerektiği dile getirilen geri göndermeme ilkesi,¹²⁶ Konvansiyonda çekince konulamayacak düzenlemeler arasında yer almaktadır.¹²⁷

Geri gönderme yasağı uyarınca taraf devletler kendilerine sığınmış bulunan mültecileri, istisna halleri dışında, hayatlarının ya da özgürlüklerinin tehdit altında olacağı ülkelere gönderemeyeceklerdir.

Doktrinde, geri gönderme yasağının ev sahipliği yapan ülkeye zulümden kaçan bireylere koruma sağlaması zorunluluğu yüklediği şeklinde anlaşılmaması gerektiği

¹²⁴ UNHCR, Guideline on TP, para. 21.

¹²⁵ UN, Convention, md.33/1.

¹²⁶ Safi, Mülteci, s.475; Kjaerum, s.445.

¹²⁷ UN, Convention, md.33-42.

ifade olunmaktadır.¹²⁸ Ev sahibi ülkeler böylesi bir durumda sığınmacıları güvenli üçüncü ülkelere pekala gönderilebilecektir.

Öte yandan yüksek sözleşmeciler tarafların sınırlarına gelen sığınmacıların sınırdan içeri girmesine müsaade etmemesi halinde bu kişilerin hayatları ya da özgürlükleri haklı nedenle zulüm sebeplerinden biri yüzünden tehlikeye girecekse artık bu durumda kişinin ülkeye kabul edilmesi zorunluluğu doğmuş sayılmaktadır.¹²⁹ Bu haliyle geri gönderme yasağı ilkesi bize işkencenin mutlak şekilde yasak edildiği AİHS md.3'ü hatırlatmaktadır. Ancak Konvansiyon, geri gönderme yasağını mutlak olarak görmemiş ve bu yasağın uygulanmayacağı halleri de düzenlemiştir.¹³⁰ Bu doğrultu geri gönderme yasağının düzenlendiği 33. maddenin ikinci fıkra ile istisna halleri sayılmıştır. Buna göre bulunduğu ülkenin güvenliği bakımından tehlike arz ettiğine dair ciddi nedenler bulunanlar ya da ciddi bir adi suçtan dolayı kesin hükümle mahkum olduğu için o ülke halkına tehlike oluşturmaya devam edenler geri gönderme yasağı ilkesinden faydalanamayacaklardır. Bununla birlikte bir mültecinin bulunduğu ülke bakımından güvenlik tehlikesi oluşturduğu ancak makul gerekçelerin varlığı halinde kabul edilebilecektir.¹³¹ Öte yandan işkence yasağı gibi bir hakkın ihlaline yol açabilecek bir geri gönderme işleminin hiçbir istisna ile meşru kabul edilemeyeceği hatırlatılmalıdır.¹³²

Konuya ilişkin yüksek mahkeme kararlarına örnek olarak Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'nun Jabari/Türkiye davası gösterilebilecektir.¹³³ İran vatandaşı olan başvuru Hoda Jabari, evli bir adamla birlikte olduğu için gözetim altına alınmış ve bekaret testine tabi tutulduğu sırada yasadışı yollardan Türkiye'ye girmiştir. Jabari'nin yaptığı sığınma başvurusu Türkiye kurumlarınca süreaşımı nedeniyle reddedilmiştir. Komisyon yaptığı incelemede, sığınma başvurusunda bulunabilmek için kısa bir süre

¹²⁸ James C. Hathaway, **The Rights of Refugees under International Law**, Cambridge University Press, Cambridge, 2005, s.301.

¹²⁹ Hathaway, s.301; YUKK, md.63.

¹³⁰ Konvansiyondaki bu düzenlemeye rağmen olası bir geri göndermenin işkence yasağı vb. bir mutlak hakkın ihlal edilmesine yol açması halinde geri göndermeme ilkesinin istisna gözetmeksizin herkes bakımından uygulanması gerektiğine ilişkin görüşler için bkz. Öztürk, s.220-221.

¹³¹ James C. Hathaway ve Colin J. Harvey, "Framing Refugee Protection in the New World Disorder", **Cornell International Law Journal**, Cilt:34, Sayı:2, 2001, ss. 289-290.

¹³² Öztürk, s.221.

¹³³ AİHM, **Jabari/Türkiye**, Başvuru No. 40035/98, Karar Tarihi:11.07.2000, http://madde14.org/index.php?title=Jabari/_/T%C3%BCrkiye, (16.06.2023). Konuya ilişkin bir başka örnek yargılama için bkz. AİHM, **Abdolkhani ve Karimnia/Türkiye**, Başvuru No. 30471/08, Karar Tarihi:22.09.2009, http://madde14.org/index.php?title=Abdolkhani_ve_Karimnia/_/T%C3%BCrkiye, (16.06.2023).

öngörüldüğünü, Uluslararası Af Örgütünün İran’da zina yapan kadınların taşlanarak öldürüldüğünü raporladığını, Jabari’nin İran’a sınır dışı edilmesi halinde işkence veya onur kırıcı muameleye maruz kalabileceğini değerlendirmiş ve Türkiye aleyhine AİHS md.3’ün ihlal edildiğine karar vermiştir.

Son olarak geçici koruma statüsü ile geri gönderme yasağı arasındaki ilişkiye değinmekte fayda vardır. Bu noktada geçici koruma ile geri gönderme yasağının sıkı bir ilişki içerisinde olduğu söylenebilecektir. Öyle ki, geçici koruma uygulama örneklerinin tamamı da geri gönderme yasağı dikkate alınarak ve hatta onun üzerine kurulmuştur.¹³⁴ BMMYK Kılavuzunda da geçici koruma statüsü sahiplerinin doğrudan veya dolaylı şekilde geri göndermeye karşı korunması gerektiği açıkça belirtmiştir.¹³⁵ Böylece geçici koruma mensuplarının da geri göndermeme ilkesinden yararlandıkları şüpheye yer bırakmaksızın ortaya konulmuştur.

1.2.2. Aile Birleşimi

Aile birliği ve ailenin korunması gerekli bir çok uluslararası belgede kendine yer bulmuştur.¹³⁶ Buna karşılık aile kavramından ne anlaşılması gerektiği hususunda bir anlam birliğine varıldığını söylemek pek mümkün görünmemektedir. Çoğu zaman aile tanımı içerisine anne-baba ve çocuklar girmekte iken örneğin AB hukukunda eşin üstsoyu dahi aile üyesi olarak değerlendirilebilmektedir.¹³⁷ Uygulamaya geldiğimizde ise aile reisinin eşi, evlatları ve hatta ebeveynleri dahi aile birleşiminden faydalanabilmektedir.

Aile birleşimi ilkesi gereğince aile reisinin mülteci olarak kabul edilmesi halinde bakmakla yükümlü olduğu aile üyeleri de mülteci kabul edilecektir.¹³⁸ Ancak bu aile üyeleri mülteci statüsü ile bağdaşmayan bir hukuki duruma sahiplerse, örneğin ergin olmayan oğul hali hazırda babanın sığındığı devletin vatandaşı ise ya da statü

¹³⁴ Gervase J. L. Coles, “Temporary Refuge and the Large Scale Influx of Refugees”, **Australian Year Book of International Law**, Sayı:8, 1978, s.199.

¹³⁵ UNHCR, Guideline on TP, para. 13.

¹³⁶ United Nations, İHEB, md.16; Council of Europe, **Europe Human Rights Convention**, md.8, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf, (13.06.2023).

¹³⁷ Çiçekli, Sığınmacılar, s.182.

¹³⁸ BMMYK, Elkitabı, s.37.

dışında tutulma hallerinden biri mevcutsa artık onlara mülteci statüsü tanınamayacaktır.

Aile birleşimi ilkesi, mülteciler için sunulan çözümlerin daha kalıcı hale gelmesine ve bireyin sığındığı topluma entegrasyonun başarıya ulaşmasına önemli ölçüde katkı sunmaktadır.¹³⁹

Öte yandan eğer aile dağılırsa, aile birleşimi ile mülteci statüsünü kazanan bireylerinin durumunun ne olacağı sorusu akla gelebilecektir. Bu durumda genel kural kişilerin mevcut statülerini koruyacakları yönündedir. Kuralın istisna haline örnek olarak ise kişilerin kendi rızaları ile statüyü sonlandırmak istemeleri gösterilebilir.¹⁴⁰

Aile birleşimi ilkesi ile geçici koruma statüsü arasındaki bağı incelediğimizde, Kılavuzda statü sahiplerinin aile birleşiminden mutlak suretle faydalanması gerektiği belirtilmiş değildir ancak devletlerin statü sahiplerinin aile birleşimi haklarına “saygı duyması” gerektiği ifade olunmuştur.¹⁴¹

1.2.3. Ayrımcılık Yasağı

Ayrımcılık yasağı, en geniş haliyle, makul ve objektif kriterler olmaksızın bireyler arasında eşit muamelenin gözetilmemesinin yasak edilmesi olarak tanımlanabilecektir. Bu noktada ayrımcılık yasağı, eşitlik prensibinin tersten anlatımla ifade edilmiş şekli olarak da tanımlanabilir.¹⁴²

Konvansiyon, mültecilerin ırk, din veya menşe ülkelerine göre birbirlerinden farklı uygulamalara tabi tutulmasını kesin bir dille yasaklamış ve metnin mülteciler arasında ayrım gözetilmeksizin uygulanması gerektiğini hüküm altına almıştır.¹⁴³

Tıpkı geri gönderme yasağı gibi ayrımcılık yasağı da Konvansiyonun 42. maddesine göre “çekince koyulamayacak” maddeler kapsamında düzenlenmiştir.

Bu noktada Konvansiyonun izin verdiği coğrafi çekincenin bir tür ayrımcılık içerdiği ve ayrımcılık yasağını ihlal ettiği akıllara gelebilecektir. Öyle ki; Her Türlü

¹³⁹ Çiçekli, Sığınmacılar, s.180.

¹⁴⁰ BMMYK, Elkitabı, s.38.

¹⁴¹ UNHCR, Guideline on TP, para. 16.

¹⁴² Temelso Gashaw Getahun ve Hale Günay, “Mültecilerin Temel Hak ve Özgürlüklerinin Korunması: Türk ve Etiyopya Mülteci Hukuku Bakımdan Karşılaştırmalı Bir Analiz”, **Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi**, Cilt:2, Sayı:2, 2020, s.124.

¹⁴³ UN, Convention, md.3.

Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin denetim organı vazifesi gören Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi, Türkiye'nin 2007 yılında sunduğu rapora karşı verdiği tavsiyeler arasında Konvansiyon ve Protokole konulan coğrafi çekincenin kaldırılması gerekliliğine yer verilmiştir.¹⁴⁴ Ancak henüz Türkiye tarafından bu konuda somut bir adım atılmış değildir.

Son olarak ilkenin geçici koruma statüsü ile arasındaki bağa da değinmek faydalı olacaktır. BMMYK Kılavuzunda, geçici koruma statüsü sahiplerinin ayrımcı muameleye maruz bırakılamayacağı açıkça ifade olunmakta ve bu suretle statü sahiplerinin ayrımcı muamelelere maruz bırakılmasının önüne geçilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır.¹⁴⁵

¹⁴⁴ UN, **Committee on the Elimination of Racial Discrimination: Concluding Observations: Turkey Third Periodic Report**, CERD/C/TUR/CO/3, 2009, s.4, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/CERD:C:TUR:CO:3.pdf, (13.06.2023).

¹⁴⁵ UNHCR, Guideline on TP, para. 16.

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKUNDA GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜ VE UKRAYNA ÖRNEĞİ

Yakın tarihte Avrupa kıtası içerisinde tecrübe edilen acı olaylar sonucunda ortaya çıkan insani krizlerin geçici koruma statüsünü bir ihtiyaç olarak gündeme taşıdığını görmekteyiz. Konvansiyon ile kabul edilen mülteci tanımındaki eksiklikler, özellikle de Yugoslavya Krizi örneğinde, yeni bir uluslararası koruma statüsünün gerekliliğine işaret etmiştir. Gerçekten de mültecileri, en genel hatlarıyla, siyasi ya da medeni hallerinden kaynaklanan zulümden korkan kişiler olarak tanımlayan Konvansiyon, savaştan kaçan kitleleri korumada oldukça etkisiz kalmıştır.¹⁴⁶

Konvansiyonun çerçevesini çizdiği bu “noksan” korumaya ve çoğu Konsey üyesi ülkenin yaşanan insani krizlerde oldukça düşük mülteci statüsü kabul oranlarına sahip olmalarına rağmen (genellikle yüzde 10 civarı) uygulamada üye devletler savaştan kaçan sığınmacıları sınır dışı etmekten geri durmuşlardır.¹⁴⁷ Bunun nedeni, Konvansiyona göre “mültecilik” statüsü için gerekli şartlarını taşımayan bu sığınmacıların geri gönderilmelerinin uluslararası hukuka açıkça aykırılık teşkil edeceğidir.¹⁴⁸ Böylece devletler, sığınmacıları sınır dışı etmemişler ve ülkelerindeki kalışlarını iç hukuklarında yarattıkları “insani statü” ve “B-Statüsü” gibi terimlerle hukuken mümkün kılmışlardır.¹⁴⁹

Devletlerin bu krizlere yanıt olarak geliştirdiği hukuki statülerden biri de geçici koruma statüsü olmuştur. Süreç incelendiğinde statünün öncelikle standart bir uygulamadan yoksun ve dağınık şekilde uygulandığı görülecektir. Gerçekten de Yugoslavya Krizini takip eden yıllarda İspanya ve İrlanda gibi kimi ülkeler “geçici koruma statüsünü” uygulamaya koymuşsa da bu uygulama ancak ülke bazlı yasalarla

¹⁴⁶ Michael Barutciski, “EU States and the Refugee Crisis in the Former the Yugoslavia”, **Refuge: Canada's Journal on Refugees**, Cilt: 14, Sayı:3, 1994, s.34. Gerçekten de Boşnakların ya da diğer Yugoslav milletlerinin sığınma nedenleri, genellikle, mülteci statüsünü tanımlayan bireysel zulüm tehdidi kriterlerini karşılamamaktaydı. Khalid Koser ve Richard Black, “Limits to Harmonization: The “Temporary Protection” of Refugees in the European Union”, **International Migration**, Cilt:37, Sayı:3, 1999, s.526.

¹⁴⁷ Barutciski, s.34.

¹⁴⁸ Koser ve Black, s.522.

¹⁴⁹ Eren, ss. 114-115.

mümkün olmuştur.¹⁵⁰ Dolayısıyla statü, farklı üye devletlerde farklı usullerde uygulanmış ve bireyler bakımından oldukça farklı sonuçların ortaya çıkmasına neden olmuştur.¹⁵¹ Öyle ki, farklı üye devletlerdeki sığınmacı kitleler “geçici koruma” rejimleri kapsamında birbirlerinden farklı haklara sahip olmuşlardır.¹⁵² Örneğin Danimarka, Hollanda ve Almanya gibi ülkeler geçici koruma statüsüne sahip bireyler için çalışma hakkını kısmen kabul etmişken; İsviçre, İspanya ve Macaristan'da böylesi bir kısıtlamaya yer verilmemiştir.¹⁵³ Ortaya çıkan bu farklı muamele örnekleri kıta içerisindeki sığınma politikalarının uyumlaştırılmasının önemini ve gerekliliğini gözler önüne sermiştir.¹⁵⁴

Uyum ihtiyacını ortaya çıkışını takip eden yıllarda devletler ve uluslararası organizasyonlar tarafından kitlesel sığınma hareketlerinin de kapsam dahilinde olacağı uluslararası bir koruma statüsü oluşturulması için Maastricht Antlaşması ve Amsterdam Anlaşması¹⁵⁵ gibi somut adımlar atılmıştır. Bu yaklaşımın bir sonucu olarak Avrupa Birliğinde (AB) geçici koruma statüsünün uygulanmasına ilişkin bir “Geçici Koruma Yönergesi” yürürlüğe konmuştur. 2001 yılında kabul edilen işbu AB Konsey Yönergesi¹⁵⁶ (Yönerge) ile artık kıta içerisinde “Geçici Koruma Statüsü” için temel bir belgeden söz edilebilir hale gelinmiştir.

Neticede, önceleri ortak bir yaklaşımdan yoksun ve dağınık şekilde uygulama alanı bulan geçici koruma statüsü, Konsey kararı ile asgari standartları belirlenmiş bir statü niteliği kazanmıştır.

¹⁵⁰ H. Deniz Genç ve N. Aslı Şirin Öner, “Why not activated? The Temporary Protection Directive and the Mystery of Temporary Protection in the European Union”, **International Journal of Political Science and Urban Studies**, Cilt:7, Sayı:1, 2019, s.4.

¹⁵¹ Koser ve Black, s.531.

¹⁵² Koser ve Black, s.535.

¹⁵³ Kjaerum, s.451.

¹⁵⁴ Koser ve Black, s.522; Genç ve Öner, s.6; Karoline Kerber, “Temporary Protection in the European Union: A Chronology”, **Georgetown Immigration Law Journal**, Cilt:14, Sayı:1, 1999, (TP in EU) s.39.

¹⁵⁵ 1997 yılında imzalanan Amsterdam Anlaşması ile Konseyin 5 yıl içerisinde geçici korumaya ilişkin asgari standartların belirlenmesi hususunda adım atması gerektiği kararlaştırılmıştır.

¹⁵⁶ EU, **Council Directive**, 2001/55/EC, 07.08.2001, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=celex:32001L0055>, (13.06.2023), (Council Directive 2001).

2.1. AVRUPA BİRLİĞİ KONSEY YÖNERGESİ BAĞLAMINDA GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜ

Yönerge, özü itibari ile iki temel amaç üzerine inşa edilmiştir.¹⁵⁷ Bunlardan ilki yerlerinden edinmiş kitlelere üye devletler tarafından geçici koruma statüsü altında sağlanacak asgari koruma standartlarının belirlenmesi ve uygulamaların uyumlu hale getirilmesidir.¹⁵⁸ Diğer temel amaç ise devletler arasındaki yük paylaşımını dengeli hale getirmektedir.¹⁵⁹ Zira mevcut mülteci koruma rejiminin yük paylaşımına ilişkin önlemleri yok denecek kadar az olup bu durum zaman zaman eleştiri konusu edilmiştir.¹⁶⁰ Üstelik yük paylaşımının önemi, Yugoslavya Krizinde de belirgin şekilde hissedilmiştir. Yugoslavya Krizi nedeniyle savaşımlardan kaçan kitleler Avrupa'ya dengeli şekilde dağılmamış ve uluslararası sınırları geçen Hırvatların başlarda coğrafi açıdan yakın olan Macaristan, Avusturya ve İtalya'ya gittiği, ardından da İsveç, İsviçre ve Almanya gibi ülkelere sığındığı gözlemlenmiştir. Bu ülkeler on binlerce sığınmacıya ev sahipliği yaparlarken diğer üye ülkeler görece çok daha az sayıda sığınmacıya koruma sağlamıştır. Takip eden yıllarda savaşın yayılması ve savaştan kaçan kitlenin oluşturduğu hareketliliğin büyümesi üzerine Almanya, Avusturya, Macaristan ve hatta görece sınırlı sayıda sığınmacıya ev sahipliği yapan Danimarka gibi ülkeler kabul şartlarını zorlaştırarak ülkelere gelen sığınmacıların sayısını sınırlandırmayı hedeflemişlerdir.¹⁶¹ Benzer şekilde gerçekleşen dengesiz dağılım Boşnaklar bakımından da meydana gelmiş ve savaştan kaçan Boşnak gruplarından Konsey üyesi devletlere sığınanların yaklaşık yüzde 60'ı Almanya'ya giderken yüzde 30 civarı Avusturya, Hollanda ve İsveç'e gitmiştir.¹⁶² Bütün diğer üye devletler ise toplamda ancak yüzde 10 civarında Boşnak sığınmacıya ev sahipliği yapmışlardır.

Öte yandan, Yönergenin öngördüğü çözümler başlangıçta üye devletlerce mesafeyle karşılanmıştır. Zira üye devletler, Yönerge ile uyumlu hale getirilmiş geçici

¹⁵⁷ EU, Council Directive 2001, md.1.

¹⁵⁸ Bu hedef bakımından Yönergenin oldukça başarılı bir çalışma olduğuna ilişkin değerlendirmeler için bkz. Durieux, s.242.

¹⁵⁹ EU, Council Directive 2001, md.1; Genç ve Öner, s.14; Kjaerum, s.447.

¹⁶⁰ Koser ve Black, s.528.

¹⁶¹ Barutçiski, s.32. Sığınmacı sayısını sınırlandırma girişimleri öyle bir raddeye gelmiştir ki; Yugoslavya Cumhuriyeti eski bileşenlerinden Slovenya ve Hırvatistan bile Bosna-Hersek'ten kaçıp ülkelere başvuran kişi sayısını sınırlamaya çalışmışlardır. bkz. Kjaerum, s.448.

¹⁶² Koser ve Black, s.526.

koruma statüsünü iç hukuklarına aktarırlarken ilk etapta istenilen hızda hareket etmemişlerdir. Yönergede yer verilen “Üye Devletler en geç 31 Aralık 2002 tarihine kadar bu Direktife uymak için gerekli kanunları, yönetmelikleri ve idari hükümleri yürürlüğe koyarlar.”¹⁶³ hükmüne rağmen üye devletlere verilen süre dolduğunda ancak yarısı Yönergenin iç hukuka aktarımlarını sağlamıştır. Bu durum üye devletlerin Yönergeyi uygulamak konusunda isteksiz olduğu ve üye devletlerce yeterince ciddiye alınmadığı yönündeki yorumlara sebebiyet vermiştir.¹⁶⁴

Yaşanan bu gecikmeler üye devletlerin yük paylaşımı, geçici koruma ile olağan sığınma prosedürleri arasındaki ilişki ve geçici korumanın gelecekte uzun vadeli çözümlerle ilgili doğurabileceği sorunlar nedeniyle statü hakkında fikir ayrılığına düştüklerini ortaya koymuştur. Hatta kimi yazarlar Yönergenin, uygulamaya konulma prosedürünün güçlüğüne dikkat çekerek “hantal” olduğu yönünde eleştirilerde bulunmuşlardır.¹⁶⁵ Yönergenin Suriye, Tunus ve Libya krizlerinde uygulama alanı bulması gerektiği yönündeki önerilerin de sonuçsuz kalması statünün işlevselliğinin yüksek perdeden sorgulanmasına sebebiyet vermiştir.¹⁶⁶ Üstelik bütün bunlara ek olarak kimi devletlerde, Yönerge ile tanımlanan geçici koruma statüsü ile birlikte Avrupa'ya daha fazla sığınmacının geleceği yönünde bir çekince oluşmuş olup bu da Yönergenin uzun bir süre uygulanmamasına sebebiyet vermiştir.¹⁶⁷

Ancak bütün bu eleştirilere rağmen Rusya-Ukrayna savaşından sonra Yönergenin yürürlüğe konulmuş olması bizlere Yönergenin ve dolayısıyla da geçici koruma statüsünün kıta içerisindeki önemini ve işlevselliği muhafaza ettiğini açıkça kanıtlamıştır.¹⁶⁸

¹⁶³ EU, Council Directive 2001, md.32.

¹⁶⁴ Genç ve Öner, s.11; Durieux, s.244

¹⁶⁵ Cynthia Orchard, Andrew Miller ve Dawn Chatty, **Protection in Europe for Refugees from Syria. Oxford, UK: Refugee Studies Centre**, 2014'den aktaran Genç ve Öner, s.8; Danielle Gluns ve Janna Wessels, “Waste of Paper or Useful tool? The Potential of the Temporary Protection Directive in the Current “Refugee Crisis””, **Refugee Survey Quarterly**, Cilt:36, Sayı:2, 2017'den aktaran Genç ve Öner, s.8.

¹⁶⁶ Bu yöndeki teklifler yalnızca yazarlardan değil zaman zaman üye ülkelerden de gelmiştir. 2011 yılında İtalyan ve Malta hükümetleri tarafından geçici koruma prosedürünün işletilmesi için yapılan talepler reddedilmiştir. Yine Şubat 2015'te Avrupa Halk Partisi Üyesi Elisabetta Gardini, Komisyon'u Avrupa'daki göç krizine yanıtın bir parçası olarak Geçici Koruma Direktifinin etkinleştirilmesi için bir teklif hazırlamaya çağırılmış ancak Direktif bir kez daha etkinleştirilmemiştir.

¹⁶⁷ Genç ve Öner, s.15; Florian Trauner ve Gabriele Valodskaitė, “The EU's Temporary Protection Regime for Ukrainians: Understanding the Legal and Political Background and Its Implications”, **CESifo Forum**, Cilt:23, Sayı:4, 2022, s.18.

¹⁶⁸ Konuya ilişkin daha ayrıntılı açıklamalar için bkz. 2.2 numaralı bölüm.

AB Konsey Yönergesi hükümleri incelendiğinde metin içerisinde statüye ilişkin temel açıklamaların yer aldığı görülecektir. AB Konseyi, Yönergede öncelikli olarak geçici koruma statüsünün Konvansiyon ile tanınan mülteci statü ve koruması ile uyumlu olması gerektiğini, geçici koruma statüsünün mültecilik statüsünün yerine geçemeyeceğini ve onun tanınmasına engel olarak kabul edilmeyeceğini belirtmiştir.¹⁶⁹ Bu doğrultuda statü sahiplerinin diledikleri zaman bireysel sığınma başvurusunda bulunabilecekleri kararlaştırılmıştır.¹⁷⁰ Böylece başvuruları takiben yapılacak idari değerlendirmelerle bireylerin mültecilik statüsüne kavuşmasının önü açılmıştır. Bu düzenlemenin ardından Yönergede statüsünün tanımı ve hangi şartlarda sona ereceği gibi konular açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır.

2.1.1. Statüsünün Unsurları ve Kazanılması

Yönergenin ikinci maddesinde geçici korumanın tanımına yer verilmiştir. Buna göre geçici koruma; üçüncü ülkelerden gelen ya da gelmek üzere yerlerinden edilmiş ve menşe ülkelerine dönemeyen kişilerden oluşan kitlesel bir akının varlığı halinde bu kişilere acil ve geçici bir koruma sağlamak amacıyla sağlanan istisnai muameleyi ifade etmektedir. Buna ek olarak Yönerge, bu muamelenin özellikle de korunma talep eden kişilerin çıkarları gözetilmek kaydıyla mevcut sığınma sisteminin etkili şekilde işleyememe ihtimalinin varlığı halinde yapılması gerektiğini vurgulamıştır.¹⁷¹

2.1.1.1. Kitlesel Akının Varlığı

Yönergedeki tanım göz önünde bulundurulduğunda statüsünün anahtar kavramının kitlesel akın olduğu görülmektedir.¹⁷² Kitlesel akın, aynı zamanda normal (olağan) sığınma usulleri ile geçici koruma statüsü arasındaki temel farkı da ortaya çıkaran unsurdur.¹⁷³

Kitlesel akının tanımı Yönergede yapılmış bulunmaktadır. Buna göre kitlesel akın hali; ister kendiliğinden ister de tahliye programı vb. yardım yollarıyla belirli bir

¹⁶⁹ EU, Council Directive 2001, para.10 ve md.3.

¹⁷⁰ EU, Council Directive 2001, md.17/1.

¹⁷¹ EU, Council Directive 2001, md.2/a.

¹⁷² Safi, Mülteci, s.477.

¹⁷³ Genç ve Öner, s.6.

ülke veya coğrafi bölgeden gelen çok sayıda yerinden edilmiş kişinin gelişi anlamına gelmektedir.¹⁷⁴

Bu noktada “yerinden edilmiş kişiler” tabirine değinilmesi gerekecektir. Yerinden edilmiş kişiler, menşe ülkelerini veya bölgelerini terk etmek zorunda kalan veya özellikle uluslararası kuruluşların yaptığı bir çağrı üzerine tahliye edilen, güvenli bir şekilde geri dönemeyen üçüncü ülke vatandaşları veya vatansız kişileri ifade etmektedir. Dolayısıyla silahlı çatışma veya şiddet bölgelerinden kaçanlar ile insan haklarının sistematik ihlali riski taşıyan veya bu ihlallerin mağduru olan kişiler yerinden edilmiş kişilere örnek olarak gösterilebilir.¹⁷⁵

Öte yandan, yerinden edilmiş kişilerden oluşacak kitlesel akın halinin varlığına ilişkin rakamsal olarak belirlenmiş bir kişi sayısı ya da varış hızından bahsetmek mümkün değildir.¹⁷⁶ Gerçekleşen kitlesel bir sığınma başvurusunun Yönergenin anladığı anlamda kitlesel akın olarak değerlendirilip değerlendirilmemesi üzerindeki takdir Konseye bırakılmıştır.¹⁷⁷ Ancak kavramın kesinlikten uzak olması doktrinde Konseyin sahip olduğu takdir hakkının muğlaklık yarattığı ve kitlesel akının tanımının yeterli kesinlikten mahrum olduğu yönündeki eleştirilerin zaman zaman dile getirilmesine sebebiyet vermektedir.¹⁷⁸ Biz ise bu durumun, geçici koruma statüsünün esnek ve çözüm odaklı doğası göz önünde bulundurulduğunda, unsurların somut olay özelinde değerlendirilmesine fırsat tanımış olmasından ötürü oldukça değerli olduğu kanaatindeyiz. Ancak bu belirsizliğin zaman zaman üye devletlerin ortak bir karar almasına engel olabileceği de açıktır. Öyle ki Tunus ve Libya’dan yoğun sığınmacı akınına uğrayan İtalya, geçici koruma prosedürünü başlatma talebini resmi şekilde ortaya koymuşsa da bu talep, sığınmacıların sayısının geçici koruma kriterlerini karşılamaması ve ortada bir kitlesel akının varlığının kabulünün mümkün olmaması nedeniyle reddedilmiştir.¹⁷⁹ Bizler de Libya ve Tunus’tan gelen sığınmacı gruplarının Yönerge bağlamında kitlesel akın teşkil etmediği görüşüne katılmaktayız. Zira

¹⁷⁴ EU, Council Directive 2001, md.2/d.

¹⁷⁵ EU, Council Directive 2001, m.2.

¹⁷⁶ Alice Edwards, “Temporary Protection, Derogation and the 1951 Refugee Convention”, **Melbourne Journal of International Law**, Cilt:13, Sayı:2, 2012, s.603.

¹⁷⁷ EU, Council Directive 2001, md.5/1.

¹⁷⁸ Genç ve Öner, s.8; Meltem İneli Ciğer, “Time to Activate the Temporary Protection Directive: Why the Directive Can Play a Key Role in Solving the Migration Crisis in Europe”, **European Journal of Migration and Law**, Cilt:18, Sayı:1, 2016, (Time to Activate the TP), s.15.

¹⁷⁹ Genç ve Öner, ss. 7-8; Ciğer, Time to Activate the TP, s.13.

İtalya'nın, zamana yayılan ve birkaç on bin kişi ile ifade edilen¹⁸⁰ sığınmacı kitlesi bakımından geçici koruma prosedürünü uygulama alanı bulması halinde Konvansiyon ile üstlendiği sorumluluklardan kurtulma imkanı bulacağı söylenebilecektir.

2.1.1.2. Olağan Sığınma Sistemi Kapasitesinin Yetersiz Kalması

Daha önce ifade edildiği üzere, Yönergeye göre geçici koruma; üçüncü ülkelerden gelen ya da gelmek üzere olan yerlerinden edilmiş ve menşe ülkelerine dönemeyen kişilerden oluşan kitlesel bir akının varlığı halinde bu kişilere acil ve geçici bir koruma sağlamak amacıyla oluşturulan istisnai muameleyi ifade etmektedir. Ancak bu uygulamanın özellikle de başvuruçuların menfaatleri de gözetilerek olağan sığınma sisteminin etkili şekilde işleyememe ihtimalinin varlığı halinde aktive edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.¹⁸¹ Dolayısıyla da üye devletlerin sığınma başvurularına karşı sahip oldukları kapasitenin yetersiz kalıyor olması, geçici koruma sisteminin aktive edilmesi için oldukça önemli bir şart olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki, başvuruçuların kitlesel bir akın oluşturduğu ancak ilgili devletin bu başvuruları makul süre ve şekilde inceleyip karara bağlayabileceği durumlarda “olağan” sığınma sisteminin işletilmesi ve geçici korumanın aktive edilmemesi gerekmektedir. Geçici koruma statüsünün Konvansiyon ile öngörülen koruma sistemine ikame olmak için değil, acil durumlarda bu korumayı tamamlayıcı niteliğiyle genişletmesini amaçladığı düşünüldüğünde¹⁸² bu şartın geçici korumanın doğasıyla da uyumlu olduğu kabul edilecektir.

Olağan sığınma sistemi kapasitesinin yetersiz kalması unsurunun tartışma konusu edildiği durumlara örnek olarak Suriye krizi sonrası gerçekleşen sığınma akınları gösterilebilir. Öyle ki, yaşanan iç savaşla birlikte Yunanistan ve İtalya'ya yalnızca deniz üzerinden bir yıl içerisinde bir milyonun üzerinde sığınmacının başvurmuş olması¹⁸³ geçici koruma prosedürünün seçenek olarak tartışılmasına yol açmıştır. Ancak Komisyon, en azından İtalya bakımından, olağan sığınma

¹⁸⁰ Sığınma arayan Tunuslu sayısı 27.465, Libya'lıların sayısı ise 12.100 olarak tahmin edilmiştir. Genç ve Öner, s.7.

¹⁸¹ EU, Council Directive 2001, md.2.

¹⁸² Bkz. s.24.

¹⁸³ UNHCR, Over One Million Sea Arrivals Reach Europe in 2015, **UNHCR Stories**, <https://www.unhcr.org/news/stories/over-one-million-sea-arrivals-reach-europe-2015>, (10.06.2023).

sistemlerinin kapasitesini yeterli olduğunu ve bu akını karşılayabildiği görüşüne yer vererek gerekli şartların oluşmadığından bahisle geçici korumanın aktive edilmesinden kaçınmıştır.¹⁸⁴

2.1.1.3. Konsey Kararı

Yerinden edilmiş kişilerden oluşan bir kitlesel akının varlığı halinde geçici koruma statüsünün kendiliğinden uygulamaya konacağını söylemek mümkün değildir.¹⁸⁵ Muhtelif olaylar neticesinde bir kitlesel akının varlığı tartışılmaya başlandığında Komisyon, Konsey'e geçici koruma statüsünün aktive edilmesine ilişkin bir teklifte bulunacaktır. Ayrıca üye devletlerin Konsey'e teklif sunulmasına ilişkin önerileri de yine Komisyonca incelenecektir.¹⁸⁶

Öncelikle bahsi edilen bu Komisyon teklifinin içerik bakımından belirli birtakım niteliklere haiz olması gerekmektedir. Komisyonun geçici korumanın uygulanmasına ilişkin oluşturduğu teklifte en azından şu üç konuya ilişkin açıklamalara yer verilmiş olması aranmaktadır;

- 1) Geçici koruma statüsünün uygulanacağı kitlenin tanımı,
- 2) Statünün yürürlüğe girmesi için önerilen tarih ve
- 3) Yerlerinden edilmiş kişilerin gerçekleştireceği nüfus hareketlerinin büyüklüğüne ilişkin tahmin.¹⁸⁷

Statünün aktive edilebilmesi için Konseyin önüne gelen teklife karşı nitelikli çoğunlukla karar alması ve statünün unsurlarının varlığını kabul etmesi gerekecektir.¹⁸⁸ Bu nitelikli çoğunluğun oranı ise üye devletler arasında tartışma konusu olmuştur. Öyle ki, Yönergenin hazırlık aşamasında Fransa, İspanya ve Portekiz

¹⁸⁴ European Commission, **Study on the Temporary Protection Directive Final Report**, 2016, s.19.

¹⁸⁵ Eren, s.125.

¹⁸⁶ Cığır, Time to Activate the TP, s.14.

¹⁸⁷ EU, Council Directive 2001, md.5/2.

¹⁸⁸ EU, Council Directive 2001, md.5/1.

kararın nitelikli çoğunluk yerine oybirliğiyle alınmasından yana tavır koymuşlarsa da nihai düzenlemede nitelikli çoğunluk kabul edilmiştir.¹⁸⁹

Konsey kararında; üye devletler, Komisyon ve BMMYK'dan toplanan bilgiler ışığında yerinden edilmiş kişilerin durumunun ve hareketlerinin ölçeğinin incelenmesine ve teklife ilişkin önlemlerin (acil yardım ve sahada eylem potansiyeli vb.) yetersizliği halini de dikkate alarak geçici koruma sağlamaya ilişkin genel bir değerlendirmeye yer verilmelidir.¹⁹⁰ Yönergeye göre, Komisyon teklifinde olduğu gibi, Konsey kararında da içeriğe ilişkin başkaca bir takım unsurların varlığı şart koşulmuştur. Bu düzenlemeden hareketle Konsey kararında;

- 1) Geçici koruma statüsünün uygulanacağı kitlenin tanımı,
- 2) Statünün yürürlüğe gireceği tarih,
- 3) Üye devletlerden kapasitelerine ilişkin alınan bilgiler ve
- 4) Komisyon, BMMYK ve diğer ilgili uluslararası kuruluşlardan alınan bilgilere yer verilmelidir.¹⁹¹

Bu noktada önemle belirtilmelidir ki kararın kapsamında statüden faydalanması öngörülen sığınmacı gruplarının tanımının yapılmış olması, bu grubun üye devletlerce genişletilemeyeceği anlamına gelmemektedir. Üye devletler, Konsey kararı ile sağlanan korumayı, aynı nedenlerle ve aynı menşe ülke veya bölgeden gelen başkaca yerinden edilmiş kişi gruplarına da uygulayabileceklerdir. Ancak bu ihtimalde ilgili üye devlet, Konsey ve Komisyonu ivedilikle bilgilendirmelidir.¹⁹²

Netice olarak, geçici koruma statüsü, ancak nitelikli çoğunlukla alınmış işbu kararın yürürlüğe girmesi ile uygulama alanı bulabilecektir.

2.1.1.4. Dışarıda Bırakma Rejimi

Yönerge giriş hükümlerinde kitlesel akın hallerinde belirli kişilerin geçici korumanın dışında bırakılmasına ilişkin kriterlerin belirlenmesinin gerektiği

¹⁸⁹ Karoline Kerber, “The Temporary Protection Directive”, **European Journal of Migration and Law**, Cilt:4, 2002, (TP Directive), s.198.

¹⁹⁰ EU, Council Directive 2001, md.5/4.

¹⁹¹ EU, Council Directive 2001, md.5/3.

¹⁹² EU, Council Directive 2001, md.7/1.

vurgulanmış ve bu doğrultuda üye devletlerin bazı kişileri statünün sağladığı korumanın dışında tutmasına olanak sağlanmıştır. Yapılan düzenleme ile kişinin;

- 1) Barışa karşı suç, savaş suçu veya insanlığa karşı suç (suçların tanımı için bu tür suçlara ilişkin hükümler getirmek üzere düzenlenen uluslararası belgeler yol gösterici olacaktır) işlediğini dikkate almak için ciddi nedenler varsa,
- 2) Kabul edildiği üye devlete kabulünden önce ve kabul edildiği üye devlet dışında ciddi bir siyasi olmayan suç (zalimce eylemler, sözde siyasi bir amaçla işlenmiş olsa bile, ciddi bir siyasi olmayan suç olarak sınıflandırılabilirler) işlediğini, suça iştirak ettiğini ya da azmettirdiğini dikkate almak için ciddi nedenler varsa ya da
- 3) Kişi, Birleşmiş Milletlerin amaç ve ilkelerine aykırı fiillerden suçlu bulunmuşsa geçici korumanın dışında tutulması mümkündür.¹⁹³

Yönergedeki dışarıda bırakma rejiminin Konvansiyonun 1/f fıkrası ile benzer şekilde düzenlendiği görülmektedir. Bu noktada Konvansiye ile ilgili dile getirdiğimiz ve çocuk sığınmacılar için bir istisna halinin öngörülmesi gerektiğine ilişkin kanaatimiz, Yönergedeki bu düzenleme için de geçerliliğini korumaktadır.¹⁹⁴

Bunlara ek olarak kişinin ev sahibi üye devletin güvenliği için bir tehlike oluşturduğuna dair başkaca “*makul (gereçekleştirilebilir, rasyonel)*” nedenler varsa veya kişi ciddi bir suçtan dolayı nihai bir kararla hüküm giymişse de geçici korumadan hariç tutabilecektir.¹⁹⁵

Ancak dışarıda bırakma rejiminin orantılılık ilkesine uygun şekilde işletilmesi ve kişinin şahsı ile sınırlı olması gerektiği unutulmamalıdır.¹⁹⁶

2.1.2. Statü Sahiplerinin Temel Hak ve Özgürlükleri

Yönergede statü sahiplerinin haklarına ilişkin genel bir takım düzenlemelere yer verilmiştir. Ancak Yönerge ile çizilen bu sınırlar asgari standartları ortaya koymak

¹⁹³ EU, Council Directive 2001, md.28/1.

¹⁹⁴ Konuya ilişkin daha ayrıntılı açıklamalar için bkz. ss. 16-17.

¹⁹⁵ EU, Council Directive 2001, md.28/1.

¹⁹⁶ EU, Council Directive 2001, md.28/2.

amacına hizmet ekmekte olup üye devletler pekala statü sahipleri için görece daha elverişli hükümleri hayata geçirebilecektir.¹⁹⁷

2.1.2.1 İkamet İzni ve Vize

İkamet izni, yabancılara bulundukları ülke sınırları içerisinde kalma hakkı tanıyan izin türüdür. Geçici koruma statüsü bakımından üye devletler, geçici koruma altındaki kişilere koruma süresinin tamamı boyunca oturma izni sağlamak için gerekli önlemleri almak ve bu doğrultuda gerekli evrakı düzenlenmekle yükümlü kılınmışlardır.¹⁹⁸

Vize konusunda ise üye devletler, gerekli hallerde geçici koruma amacıyla kendi topraklarına kabul edilecek kişilere transit vizeler de dahil olmak üzere gereken vizelerin sağlanması için her türlü kolaylığı sağlayacaklardır. Durumun aciliyeti nedeniyle prosedürler en aza indirilmeli ve vizelerin ücretsiz olması ya da maliyetlerinin en aza indirilmesi gerekliliği Yönergede düzenleme alanı bulmuş konular arasındadır.¹⁹⁹

2.1.2.2. Çalışma Hakkı

Çalışma hakkı, kişinin insan onuruna yaraşır şekilde yaşamını sürdürmesine olanak sağlayan ve dilediği işte çalışma hakkını koruma altına alan temel bir insan hakkıdır.²⁰⁰ Ayrıca bu hak yalnızca bir işte çalışmayı güvence altına almakla sınırlı olmayıp çalışma koşullarının eşit, adil, sağlıklı ve güvenli olmasını da öngörmektedir.²⁰¹ Çalışma hakkı bireyin ekonomik varlığı ile doğrudan ilişkili olduğu için yaşam hakkı ile arasında sıkı bir bağ olduğu da söylenebilir.²⁰² Çalışma hakkının önemine ilişkin son olarak, statünün sona ermesine yol açan kalıcı çözümler bakımından “kendi kendine yetebilmenin” bir ara süreç olarak değerlendiriliyor

¹⁹⁷ EU, Council Directive 2001, para. 12.

¹⁹⁸ EU, Council Directive 2001, md.8/1.

¹⁹⁹ EU, Council Directive 2001, md.8/3.

²⁰⁰ Pir Ali Kaya ve Işın Ulaş Ertuğrul Yılmaz, “Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Çalışma Hakkı”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı:70, 2016, s.56.

²⁰¹ Kaya ve Ertuğrul Yılmaz, s.61.

²⁰² Kaya ve Ertuğrul Yılmaz, s.57.

oluşu²⁰³ ve bu sürecin sağlıklı şekilde yürütülmesinin ancak çalışma hakkının korunması ile mümkün olacağı gösterilebilir.

Yönergenin yayımlanması ile çalışma hakkına ve işgücü piyasasına erişime ilişkin asgari bir standardın belirlendiği söylenebilir. Bu doğrultuda üye devletlerin ülkelerinde bulunan statü sahiplerine ister bağlı çalışan ister serbest meslek sahibi olsunlar çalışma faaliyetlerine izin verecekleri kararlaştırılmıştır. Yine bu kişilerin çalışma faaliyetlerinin yanı sıra; yetişkinler için mesleki eğitim ve uygulamalı işyeri deneyimi gibi faaliyetlerde bulunmaları için de gereken izinlerin tanınacağı kararlaştırılmıştır.²⁰⁴

Ancak belirtilmelidir ki düzenlemenin kabul edilen hali, Komisyonun ilk teklifindeki haline oranla oldukça daraltılmıştır. İlk teklifte geçici koruma faydalanıcılarının hem işgücü piyasasına erişimi hem de çalışma koşulları açısından mültecilerle eşit muamele ilkesi öngörülmüşse de bu düzenleme Konsey çalışma grubu üyeleri arasında derin tartışmalara sebebiyet vermiştir. Örneğin İsveç, geçici koruma statüsü sahiplerinin işgücü piyasasına erişimini desteklerken Avusturya ise müzakerelerin başında bu teklifi açıkça reddetmiştir. Neticede işgücü piyasasına erişimin yanı sıra çalışma koşullarının üye devletlerinin ulusal yasalarına bırakılması konusunda mutabakata varılmıştır.²⁰⁵

Öte yandan işgücü piyasası politikaları nedeniyle üye devletler, AB vatandaşlarına, Avrupa Ekonomik Alanı Anlaşması ile bağlı devletlerin vatandaşlarına ve ayrıca işsizlik yardımı alan yasal ikamet sahibi üçüncü ülke vatandaşlarına öncelik verebileceklerdir.²⁰⁶ Ancak statü sahiplerinin ücretlendirilmeleri, bağlı çalışan veya serbest meslek faaliyetleri yürütenlerle ilgili sosyal güvenlik sistemlerine erişimleri vb. diğer çalışma koşulları bakımından sığındıkları devletlerdeki yürürlükte bulunan genel yasal düzenlemeler uygulama alanı bulacaktır.²⁰⁷

²⁰³ Bülent Çiçekli, **Yabancılar ve Mülteci Hukuku**, 6. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2016, (Yabancılar), s.348.

²⁰⁴ EU, Council Directive 2001, md.12.

²⁰⁵ Konuya ilişkin daha ayrıntılı açıklamalar için bkz. Kerber, TP Directive, s.203.

²⁰⁶ EU, Council Directive 2001, md.12.

²⁰⁷ EU, Council Directive 2001, md.12.

2.1.2.3. Eğitim Hakkı

Eğitim hakkı, kavramsal olarak Fransız Devrimi ile gündeme gelmiş ve toplum tarafından hızla açık kabul görmüştür. Öyle ki Fransız Devriminden üç yıl sonra kabul edilen Fransa Anayasası da eğitim hakkını temel bir insan hakkı olarak kabul etmiştir.²⁰⁸

Eğitim, bir noktada insan haklarının kullanılmasının ön koşulu olarak görülebilir. Gerçekten de bilgi edinme, yazılı şekilde ifade, toplanma, dernek kurma veya kamu hizmetlerine eşit erişim hakkı gibi birçok medeni ve siyasi haktan yararlanılması okuryazarlık da dahil olmak üzere kişinin en azından asgari bir eğitim düzeyine bağlıdır.

Yönerge öncesi uygulamalar incelendiğinde statü sahiplerinin ilköğretim düzeyinde eğitime hemen hemen tüm devletlerde ulaşabilirlerken yüksek öğretim düzeyinde eğitim izninin çoğu devlette kendilerine tanınmadığı görülecektir.²⁰⁹

Yönergede, statü sahiplerinin eğitim hakkına ulaşımı farklı senaryolara göre değişim gösterecek şekilde düzenlenmiştir. Buna göre ev sahibi konumundaki üye devlet, himayesi altındaki 18 yaşından küçükler bakımından kendi vatandaşlarına sunduğu eğitim koşulları ve sistemini aynen sunmak zorundadır. Ancak yetişkin olan statü sahipleri bakımından böylesi bir sorumluluk yüklenmemiş, bu kişilerin genel eğitim sistemine erişimi zorunlu kılınmamış ve eğitimleri ev sahibi devletin takdirine bırakılmıştır.²¹⁰

2.1.2.4. Sağlık Hakkı

İkinci kuşak haklar arasında yer verilen ve devlete pozitif edim yükleyen sağlık hakkı, bireylerin sağlık hizmetlerine erişimlerini güvence altına alan temel insan haklarından biridir. Bu bakımdan sağlık hakkı, başta yaşam hakkı olmak üzere diğer bir çok temel hak ile sıkı bir ilişki içindedir.

²⁰⁸ Yüksel Çallı, **Türk Anayasa Hukukunda Eğitim Hakkı**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2009, ss. 16-17.

²⁰⁹ Öztürk, s.217.

²¹⁰ EU, Council Directive 2001, md.14/1.

Üye devletler, geçici korumadan yararlanan kişilerin yeterli imkanlara sahip olmamaları halinde tıbbi bakımlarının yapılması için gereken düzenlemeleri hayata geçirmeleri hususunda zorunlu kılınmışlardır. Yönergede bu tıbbi yardıma ilişkin asgari sınırlar belirlenmiş olup buna göre bu yardımın en azından acil bakımı ve hastalığın temel tedavisini kapsaması gerekecektir.²¹¹

Bunun dışında özel ihtiyaç sahiplerinin (refakatsiz küçükler, işkence, tecavüz veya diğer ciddi psikolojik, fiziksel veya cinsel şiddete maruz kalmış kişilerin) ihtiyaçlarına karşılık gelen özel tıbbi yardımın da sağlanması zorunlu kılınmıştır.²¹²

2.1.2.5. Aile Birleşimi

Aile birleşimi, statü sahiplerinin manevi varlıklarının korunması bakımından çoğu zaman zaruri nitelik taşımakta ve bu suretle de en çok arzulanan haklardan birini teşkil etmektedir. Ancak aile birleşiminin gerçekleşmesi halinde statünün “geçici” özelliğinin ikinci planda kalabileceği, zira birleşim halinde statü sahiplerinin ev sahibi ülkedeki kalıcılıklarının artacağı ve bu kişilerin geri dönüşlerinin zorlaşacağı yönündeki endişeler devletlerin bu hakka mesafeli yaklaşmasına sebebiyet vermektedir.²¹³

Yönerge, aile birleşimi hususunda ortaya çıkabilecek bir takım kafa karışıklıklarının baştan önüne geçerek kimlerin ailenin bir üyesi kabul edileceğini ve bu kişilerin üye devletlerce nasıl muamele göreceğini açıkça düzenlemiştir. Buna göre hali hazırda menşe ülkedeyken kurulmuş olan ancak kitlesel akına yol açan olaylar neticesinde ayrı düşen; (i) sponsorun eşi, (ii) sponsorun düzenli ilişki içinde ancak evlilik bağı kurulmamış olan partneri (üye devlet mevzuatında evlilik bağı olmayan çiftlere evli çiftlerle benzer muamele yapılıyor olması şartı ile), (iii) sponsorun veya eşinin evlenmemiş ve reşit olmayan çocukları (evlilik içi veya evlilik dışı doğmuş veya evlat edinilmiş olması fark etmeksizin) ve (iv) kitlesel akına yol açan olaylar sırasında ailenin bir parçası olarak değerlendirilen ve tamamen ya da büyük ölçüde sponsora

²¹¹ EU, Council Directive 2001, md.13/2.

²¹² EU, Council Directive 2001, md.13/4.

²¹³ Eren, s.150.

bağımlı olan diğer yakın akrabalar Yönerge bağlamında ailenin bir parçası olarak kabul edilecektir.²¹⁴

Aile fertlerinin farklı üye devletlerde geçici koruma altında bulunmaları halinde ne olacağı hususunda iki farklı senaryo öngörülmüştür. Buna göre yukarıda “i, ii” ve “iii” ile gösterilen aile fertleri için statü sahiplenin talepleri doğrultusunda aile birleşimi gerçekleştirilmesi zorunlu kılınmışken “iv” numara ile gösterilen fertler için birleşim devletlerin takdirine bırakılmıştır.²¹⁵

Aile fertlerinden birinin bir üye devlette geçici koruma altında olduğu ancak diğer aile fert veya fertlerinin herhangi bir üye devlette bulunmadığı durumlarda ise “i, ii” ve “iii” numarada gösterilen aile fertlerinin korumaya muhtaç olmaları halinde birleşim gerçekleştirilmek zorundadır. Ancak “iv” numara ile gösterilen aile üyelerinin bu durumda olmaları halinde birleşim hususu yine ilgili üye devletin takdirine bırakılmıştır.²¹⁶

Olası bir birleşimin hangi üye devlette yapılacağı ise devletlerin arasındaki işbirliği ve yük paylaşımına göre belirlenecektir.²¹⁷

Son olarak, aile birleşimi esnasında çocuğun üstün yararı gözetilecek²¹⁸ ve üye devletlerce birleşimi takiben aile fertlerine gerekli ikamet izinlerinin sağlanacağı Yönerge ile hüküm altına alınmıştır.²¹⁹

2.1.3. Statüsünün Sona Erme Halleri

Jan-Paul Brekke, geçici koruma rejiminin hem “yumuşak” hem de “sert” bir tarafı olduğunu ifade etmiştir. Ona göre statünün yumuşak ve cömert yönü geniş sığınmacı kilelerinin kabulünü mümkün kılmış olmasıdır. Ancak bunu takip eden yıllarda statünün sert yönü ortaya çıkacak ve statü sahiplerinin geri dönüşü problemi varlığını hissettirecektir.²²⁰ Bu noktada statünün sert yönünü yalnızca geri dönüş ile sınırlandırmamak ve bütün sona erme hallerini kapsar şekilde yorumlamak da pekala

²¹⁴ EU, Council Directive 2001, md.15/1.

²¹⁵ EU, Council Directive 2001, md.15/2.

²¹⁶ EU, Council Directive 2001, md.15/3.

²¹⁷ EU, Council Directive 2001, md.15/5.

²¹⁸ EU, Council Directive 2001, md.15/4.

²¹⁹ EU, Council Directive 2001, md.15/6.

²²⁰ Jan-Paul Brekke, “The Dilemmas of Temporary Protection-the Norwegian Experience”, **Policy Studies**, Cilt:22, Sayı:1, 2001, s.17.

mümkündür. Zira bir aciliyet anında aktive edilen statü ile sağlanan korumanın sona ermesi belirli bir takım sancıları da beraberinde getirecektir.

Statünün sona ermesine ilişkin Yönergenin öngördüğü hükümlere göz attığımızda öne çıkan en belirgin husus, korumanın belirli bir süre ile sınırlandırılmış olmasıdır.²²¹ Buna göre, (Yönergenin ilerleyen hükümlerinde öngörülen özel hal saklı kalmak kaydıyla)²²² geçici koruma statüsü bir yıllık bir süre ile uygulama alanı bulacaktır.²²³

Ancak belirtilen bu süre kesin olmayıp belirli hallerde değişiklik yapılabilecektir. Buna göre Komisyonun herhangi bir zamanda yapabileceği sona erdirmeye ilişkin teklifin ardından eğer Konsey bu teklifi nitelikli çoğunlukla kabul ederse koruma statüsü bir yıllık süre henüz tamamlanmadan sona erdirilebilecektir. Bu noktada belirtilmelidir ki üye devletlerin, Konseye sona erdirmeye ilişkin teklif sunulmasını talep etmeleri halinde bu talepleri incelenmek zorundadır.²²⁴

Konsey kararının sayısal çoğunluk dışında belirli birtakım niteliklere haiz olması gerektiğinin altı çizilmelidir. Konsey kararı, geri dönme halinde geçici koruma sağlananların menşe ülkelerindeki durumun temel hak ve özgürlükler ile geri göndermeme ilkesine karşı saygı gösterilerek ve güvenli bir şekilde gerçekleşmesine izin verecek şekilde olduğunun tespitine dayandırılmalıdır.²²⁵ Bu sayede Konseyin keyfi bir kararla ve uluslararası yükümlülüklerine aykırı olacak şekilde geçici koruma statüsünün sağladığı korumayı sona erdirmesinin önüne geçilmiştir.

Ancak belirtilmelidir ki, bu istisna halin gerçekleşmemesi halinde öngörülen bir yıllık sürenin dolması statüyü sona erdirmeyecek ve süre kendiliğinden altı aylık periyotlarla iki kez uzayacaktır.²²⁶

Öte yandan Konsey kararı ile geçici koruma statüsünün yürürlükte kalma süresinin uzatılması da mümkündür. Eğer geçici korumanın kabul edilmesine neden olan kriz devam etmekte ise Konsey, Komisyonun söz konusu geçici korumayı bir yıla kadar uzatma önerisini nitelikli çoğunlukla kabul edebilir. Yine, üye devletlerden

²²¹ EU, Council Directive 2001, para.13.

²²² EU, Council Directive 2001, md.6.

²²³ EU, Council Directive 2001, md.4.

²²⁴ EU, Council Directive 2001, md.6.

²²⁵ EU, Council Directive 2001, md.6/2.

²²⁶ EU, Council Directive 2001, md.4/1.

birinin Konseye uzatmaya ilişkin teklif sunulmasını talep etmesi halinde de bu talep incelenmek zorundadır.²²⁷

Böylece koruma süresinin maksimum üç yıl olarak öngörüldüğü söylenebilir. Ancak bu süresinin Yönergenin teklif aşamasında dile getirilen beş yıllık süreye göre oldukça kısa olduğu ve beş yılın daha makul olacağının doktrinde sıklıkla dile getirildiği belirtilmelidir.²²⁸

Öte yandan öngörülen bu sürelerin katı bir şekilde uygulamasından kaçınılmış ve iki hal bakımından esneklik tanınmıştır. Bu hallerden ilki statü sahibinin sağlığına ilişkindir. Eğer geçici korumadan yararlanan kişinin sağlık durumu nedeniyle makul şekilde seyahat etmesi beklenemeyecekse (örneğin, tedavisinin kesintiye uğraması halinde ciddi olumsuz etkilere maruz kalacaksa) ikamet koşullarına ilişkin gerekli tedbirler alınmalı ve bu durum devam ettiği sürece sınır dışı edilmemelidir.²²⁹

Esneklik tanınan diğer hal ise eğitime ilişkindir. Çocukları reşit olmayan ve bir üye devlette okula devam eden ailelerin, mevcut okul dönemini tamamlamalarına olanak tanıyan ikamet koşullarından yararlanmalarına izin verebileceği düzenlenmiştir.²³⁰ Ancak bu hal, sağlık sebebinde öngörülenin aksine, zorunlu tutulmamıştır ve yalnızca tavsiye niteliği taşımaktadır.

Ayrıca geçici korumaya özgü olan “süreye bağlı sona erme” hali dışında mülteci statüsü bakımından karşılaştığımız genel haller bu statü için de geçerlidir. Bu noktada statü sahibinin üçüncü bir ülkeye yerleştirilmesi, gönüllü geri dönüşü, yerel entegrasyonu ve sığınma statüsünün değişmesi gibi ihtimaller varlığını korumaktadır.

Bu genel sona erme halleri içerisinde gönüllü geri dönüş halini, statü bağlamında, daha yakından incelemek faydalı olacaktır. Zira Yönergede bu konuya ilişkin özel hükümler getirilmiştir. Hatta söylenebilir ki, Yönerge koruma altındaki kişilerin öncelikli olarak gönüllü geri dönüşünü öngörmekte ve bir bakıma bunu arzulamaktadır.²³¹

²²⁷ EU, Council Directive 2001, md.4/2.

²²⁸ James C. Hathaway ve R. Alexander Neve, “Making International Refugee Law Relevant Again: A Proposal for Collectivized and Solution-Oriented Protection”, **Harvard Human Rights Journal**, Cilt:10, 1997, s.182; Durieux, s.244. Ayrıca Norveç’in Bosna Hersek’ten gelen sığınmacılar üzerinde uyguladığı ulusal geçici koruma uygulamasının süresi hakkında yapılan siyasi partiler arasındaki tartışmalarda iki ile yedi yıl arasındaki süreler öne sürülse de ağırlıklı görüş olarak dört, beş yıllık süreler öne çıkarmıştır. Ayrıntılı açıklamalar için bkz. Brekke, ss. 7, 10.

²²⁹ EU, Council Directive 2001, md.23/1.

²³⁰ EU, Council Directive 2001, md.23/2.

²³¹ Kerber, TP Directive, s.208.

Bu doğrultuda üye devletler, geçici korumadan yararlanmakta olan veya geçici koruması sona eren kişilerin gönüllü geri dönüşlerini insan onuruna saygı çerçevesinde mümkün kılmak için gereken önlemleri almakla sorumlu tutulmuşlardır.²³² Ancak Yönergede, devletlerin almasının arzulandığı “gerekli önlemlerin” ne olduğu belirtilmiş değildir. Yönerge sonrası dönemde buna ilişkin bir örnek henüz görülmüş olmamakla birlikte statünün Yönerge öncesi döneminde Norveç’te hayata geçirilen uygulamalar bu duruma ilişkin örnek bir uygulama niteliği taşıyabilecektir. Norveç, yardımlı gönüllü geri dönüş olarak nitelenebilecek²³³ uygulama ile geri dönme kararı alan geçici koruma yararlanıcılarını finansal olarak destekleyerek ülkelerinde insan onuruna yaraşır bir hayat sürmelerine katkı sağlamıştır.²³⁴

Üye devletler, gerekirse keşif amaçlı ziyaretler de yaparak, statü sahiplerinin geri dönme kararlarını bilinçli şekilde almalarına yardımcı olabileceklerdir.²³⁵ Yine bu duruma örnek olarak Yönerge öncesi dönemde Norveç’te kurulan ve statü sahibine ülkesindeki duruma ilişkin bilgilendirme sağlanan “Bilgi Merkezleri”²³⁶ gösterilebilir.

Bunlara ek olarak üye devletler, geçici korumanın devam ettiği süre boyunca, geçici korumadan yararlanan ve gönüllü şekilde geri dönmek isteyen kişilerin ev sahibi ülkeye geri dönüş taleplerini ancak o ülkedeki mevcut koşullara dayanarak olumlu şekilde değerlendirebilecektir.²³⁷ Böylece statü sahibinin gönüllü geri dönüşü gerekli şartların oluşmaması halinde üye devletçe geri çevrilebilecektir.

Son olarak zorla geri göndermeye değinmek gerekmektedir. İnsani açıdan ele alındığında pek arzu edilmese de zorla geri göndermenin hukuken mümkün olduğu belirtmelidir. Bu yönetime başvurulması tamamen devlet takdirinde olmamakla birlikte önceden belirlenmiş ve sınırları çizilmiş bir takım kriterler de mevcut değildir.²³⁸ Bu durumda üye devletlerin, geçici koruması sona eren kişilerin zorla geri gönderilmesinin insan onuruna gereken saygıyla yürütülmesini sağlamak için gerekli

²³² EU, Council Directive 2001, md.21.

²³³ Buz ve Korç, s.204.

²³⁴ Brekke, s.8.

²³⁵ EU, Council Directive 2001, md.21/1.

²³⁶ Brekke, s.8.

²³⁷ EU, Council Directive 2001, md.21/2.

²³⁸ Eren, s.318.

önlemleri almaları ve geri gönderme yasağına aykırı davranmamaları gerektiği ifade olunabilecektir.²³⁹

2.2. UKRAYNA ÖRNEĞİ

İki komşu ülke olan Rusya ve Ukrayna arasında zaman zaman yükselen gerilim Ukrayna'nın "Rusya yanlısı" başkanı Viktor Yanukoviç'in devrilmesi ile yeniden yükselişe geçmiş, Şubat 2014'te Ukrayna'da iktidara yeni bir hükümet gelmiş ve aynı ay içerisinde de yeni bir Rusya-Ukrayna savaşı fiilen başlamıştır.²⁴⁰

Savaşın ilk dönemlerinde çatışmaların Kırım ve Donbas gibi bölgesel alanlarda yoğunlaştığı ve Ukrayna'nın geneline yayılmadığını söylemek mümkündür. Bölgesel çatışmaların ardından taraflar arasında 5 Eylül 2014'te imzalanan Minsk Protokolü ile uzun süreli bir ateşkes dahi sağlanmışsa da 2022 yılının Şubat ayında silahlı çatışmalar bütün şiddeti ile tekrar başlamıştır. Üstelik bu kez çatışmalar Ukrayna'nın başkenti Kiev'de dahil olmak üzere Dnipro ve Zaporizhzhya gibi şehirlere de sıçramış ve hatta ülkenin batı kesiminde yer alan Zhytomyr'da dahil olmak üzere pek çok şehri içine almıştır.²⁴¹ Ülke geneline yayılan bu çatışmalar Ukrayna'da bulunan pek çok kişinin uluslararası sınırları geçerek sığınma arayışı içine girmesine neden olmuştur. Öyle ki bu sığınmacı kitlesi, Avrupa'nın II. Dünya Savaşından sonra karşı karşıya kaldığı "en hızlı şekilde büyüyen" sığınmacı topluluğu olarak dahi nitelendirilmiştir.²⁴²

Çatışmalardan kaçan bireylerin sığındıkları ülkelerin başında Polonya, Almanya ve Çekya gibi ülkeler gelmektedir.²⁴³ Yoğun sığınmacı kitlelerin hareketi, kıta devletlerinde olağan sığınma prosedürünün işlevselliğini yitireceği endişesini doğurmuştur. Bu endişeleri takiben bir geçici koruma statüsünün kabul edilmesi

²³⁹ EU, Council Directive 2001, md.22/1.

²⁴⁰ Nigel Walker, Conflict in Ukraine: A timeline (2014 – present), **UK Parliament: House of Commons Library**, 2023, <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9476/>, (10.06.2023).

²⁴¹ Amnesty International, **Russian Attacks on Kyiv and Cities Across Ukraine are an Escalation of Aggression and Apparent Violations of Laws of War**, 2022, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2022/10/russian-attacks-on-kyiv-and-cities-across-ukraine-are-an-escalation-of-aggression-and-apparent-violations-of-laws-of-war/>, (13.06.2023).

²⁴² UNHCR, **Ukrainian Family Confronts New Reality of Life as Refugees**, <https://www.unhcr.org/news/stories/ukrainian-family-confronts-new-reality-life-refugees>, (10.06.2023).

²⁴³ The Operational Data Portal, **Ukraine Refugee Situation**, <https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine>, (13.06.2023).

yönündeki tartışmalar gündeme gelmiş ve nihayet Avrupa Komisyonunun 2 Mart 2022’de ilettiği teklif üzerine Konsey 4 Mart 2022 tarihinde 2022/382 sayılı kararı yayımlamıştır. Kararlarla birlikte Avrupa’da uzun bir süre için aktive edilmeyen Yönerge ve geçici koruma statüsü ilk kez uluslararası anlamda uygulamaya konulmuştur.²⁴⁴

Avrupa Birliği Konseyi 2022/382 sayılı Kararının (Karar) giriş kısmı incelediğinde ilk göze çarpan husus Konsey Yönergesine sıklıkla atıf yapıldığı olacaktır. Bu bağlamda Kararın Yönergeden bağımsız bir metin olmadığı, aksine Yönerge ile birlikte okunması ve yorumlanması gerektiği de açıkça ortaya konmuştur.²⁴⁵

Yine metnin giriş kısmında bu kararın alınmasına neden olan olaylardan kısaca bahsedilmiş ve geçici koruma statüsünün uygulanacağı kitlenin tanımına, bu kitlenin kapsayacağı kişi sayısının tahminine, statünün yürürlüğe gireceği tarihe, yük paylaşımı bakımından büyük önem arz eden devlet kapasitelerine ve BMMYK’dan sağlanan bilgilere yer verilmiştir.

Kararda, statüden faydalanacak kitlenin sınırları ayrıntılı şekilde belirlenmiş olup Ukrayna’dan gelen herkese geçici koruma kapsamında koruma sağlanmayacaktır. Buna göre, Ukrayna’da bulunan ve 24 Şubat 2022 tarihi itibarıyla Rusya tarafından gerçekleştirilen askeri işgal neticesinde yerlerinden edilen Ukrayna vatandaşları geçici koruma statüsünün kapsamında olacaklardır. Ayrıca, bu olaylar neticesinde yerlerinden edilen mülteci vb. uluslararası koruma statüsü sahiplerinin de geçici korumadan yararlanması gerektiği ifade olunmuştur. Yine, Ukrayna’da hukuka uygun şekilde ikamet etmekte olan üçüncü ülke vatandaşları ile vatansızların da, menşe ülke ya da bölgelerine güvenli şekilde dönemiyor olmaları şartıyla, statüden faydalanmasının yerinde olacağı belirtilmiştir.²⁴⁶

Statünün uygulanacağı kitle bakımından son olarak, geçici koruma kapsamındakilerin aile birleşimi ilkesine riayet edilmesinin önemi vurgulanmıştır.

²⁴⁴ Mikael Elinder, Oscar Erixson ve Olle Hammar, “How Large will the Ukrainian Refugee Flow be, and Which EU Countries will They Seek Refuge in?”, **Delmi Policy Brief 3**, 2022; Trauner ve Valodskaitė, s.17.

²⁴⁵ EU, **Council Implementing Decision**, 2022/382, 04.03.2022, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?toc=OJ%3AL%3A2022%3A071%3AFULL&uri=uriserv%3AOJ.L_.2022.071.01.001.01.ENG,\(13.06.2023\),\(Decision\),para.17.](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?toc=OJ%3AL%3A2022%3A071%3AFULL&uri=uriserv%3AOJ.L_.2022.071.01.001.01.ENG,(13.06.2023),(Decision),para.17.)

²⁴⁶ EU, Decision, para. 11-12 ve md.2.

Üstelik Kararda aile üyesi terimi ile neyin anlaşılması gerektiği de özellikle belirtilmiştir. Buna göre Karar, aile birleşimi hususunda üç farklı senaryo öngörmektedir. Ailenin 24 Şubat 2022 öncesinde Ukrayna'da bulunuyor olması şartıyla, (i) Ukrayna vatandaşları ve mülteci vb. koruma statüsü sahiplerinin eşleri ya da evli bulunmadıkları düzenli partneri (ilgili üye devletin mevzuatının veya uygulamasının, evli olmayan çiftlere, yabancılarla ilgili ulusal hukuku kapsamında evli çiftlerle karşılaştırılabilir bir şekilde muamele ediyor olması şartıyla), (ii) Ukrayna vatandaşları ve mülteci vb. koruma statüsü sahiplerinin veya eşlerinin reşit ve evli olmayan çocukları (evlilik içi veya dışı doğup doğmadıklarına veya evlat edinilmiş olduklarına bakılmaksızın) ve (iii) yerinden edilmiş kişilerin kitlesel akınını ortaya çıkaran koşullar sırasında Ukrayna vatandaşları ve mülteci vb. koruma statüsü sahiplerinin bulunduğu ailenin bir parçası olarak onlarla birlikte yaşayan ve bu kişilere tamamen veya büyük ölçüde bağımlı olan diğer yakın akrabalar aile kapsamında değerlendirilecek ve aile birleşiminden yararlanabileceklerdir.²⁴⁷

Statünün uygulanacağı kitlenin sınırları bu şekilde çizilmiş olmakla birlikte üye devletler dilerlerse bu tanıımı genişletmek imkanına da sahiptirler. Örneğin Karar'da yer alan tanımda Ukrayna'da geçerli bir oturma izni bulunmayan üçüncü ülke vatandaşlarına yer verilmemiş ve bu kişiler geçici koruma kapsamının dışında bırakılmışlarsa da kimi ülkeler bu kitleye de geçici koruma sağlamaktan çekinmemiştir. Buna örnek bir uygulama Slovakya'da görülmektedir. Slovakya, Ukrayna'dan gelen bütün üçüncü ülke vatandaşlarını, Ukrayna'da hukuken geçerli oturma izni sahibi olup olmadıklarına bakmaksızın, ülkesine kabul etmektedir.²⁴⁸ Ancak unutulmamalıdır ki, devletler koruma sağladıkları kitleyi genişletmeleri durumunda Konsey ve Komisyonu derhal bilgilendirmekle yükümlü kılınmışlardır.²⁴⁹

Öte yandan korumanın dışarıda tutma rejimi burada da kendine yer bulmuş ve üye devletlerin kamu düzeninin korunması noktasında hassasiyet ön plana çıkartılmıştır. Karar metninde yer verilen düzenlemeye göre başvurunun; barışa karşı suç, savaş suçu ya da insanlığa karşı suç (bu tür suçlarının tanımı noktasında uluslararası belgeler yol gösterici olacaktır) işlediğine ilişkin hakkında ciddi kanaat

²⁴⁷ EU, Decision, md.2.

²⁴⁸ Ministry of Interior of the Slovak Republic, **Situation In Ukraine - Information and Assistance**, <https://www.minv.sk/?ukraine-information-assistance>, (13.06.2023).

²⁴⁹ EU, Decision, para. 13-14.

varsa, geçici koruma statü sahibi olarak kabul edildiği ülkeye kabul edilmeden önce ve sığındığı ülkenin dışında siyasi olmayan ağır suç işlediğine dair hakkında ciddi kanaat mevcutsa ve BM amaç ve ilkelerine aykırı fiillerden ötürü suçlu bulunmuşsa bu kişiler geçici korumadan hariç tutabileceklerdir. Ayrıca Kararda, yerinden edilmiş bir kişinin, ev sahibi üye devletin güvenliği veya ev sahibi üye devlet toplumu için bir tehlike olacağına kabul edilmesi için makul gerekçelerin bulunması halinde de geçici korumanın dışında tutulmasına izin verilmiştir.²⁵⁰

Yerinden edilmiş kişilerden oluşan kitleye ilişkin sayısal veriler incelendiğinde; Konsey, silahlı çatışmaların gelişimine bağlı olarak, AB'nin muhtemelen 2,5 milyon ile 6,5 milyon arasında yerinden edilmiş kişiyle karşı karşıya kalacağı ve bunların 1,2 ila 3,2 milyonunun uluslararası koruma arayan kişiler olacağı tahmininde bulunmuştur. BMMYK ise en kötü senaryoda 4 milyon kadar insanın potansiyel olarak Ukrayna'dan kaçabileceği tahmininde bulunmuştur.²⁵¹ Uluslararası kuruluşların dışında ulusal makamlar da sığınmacı akınının kendi ülkeleri bakımından büyüklüğüne ilişkin tahminlerini ve buna karşı olası senaryolarını kamuoyu ile paylaşmaktadır. Örneğin İsveç Göçmen Bürosu, çatışmaların başlangıcından Haziran 2022'ye kadar Ukrayna'dan İsveç'e gelecek sığınmacılar için üç farklı senaryo öngörmüş ve sayının 27.000 (düşük), 76.000 (orta) ya da 212.000 (yüksek) olabileceğini duyurmuştur.²⁵² Her ne kadar sayıların tam olarak öngörülmesi imkansız olsa da, yapılan bu tahminler sayesinde ülkeler planlama yapmakta ve bir takım hazırlıkları gerçekleştirme olanağına kavuşmaktadırlar.

Kararda bu ölçekteki bir sığınmacı kitlesinin üye devletlerin sığınma sistemlerinin kapasitesini aşma riskinin bulunduğu²⁵³ ve bu kişilerin Yönerge bağlamında aranan “kitlel akının varlığı şartını” sağladığı görüşüne yer verilmiştir.²⁵⁴ Öte yandan 24 Şubat 2022 tarihinde başlayan Rus işgali ve Rusya-Ukrayna çatışmaları nedeniyle 1 Mart 2022'ye kadar 650.000'den fazla sığınmacı Polonya, Slovakya, Macaristan ve Romanya gibi ülkeler üzerinden AB sınırları içerisine girmiştir. Eylül 2022'de 3.9 milyon Ukraynalı Avrupalı devletlere

²⁵⁰ EU, Decision, para. 18.

²⁵¹ EU, Decision, para. 6.

²⁵² Elinder, Erixson ve Hammar.

²⁵³ EU, Decision, para. 7.

²⁵⁴ EU, Decision, para. 10.

sığınmışken²⁵⁵ bu sayı Haziran 2023'e geldiğimizde 5.9 milyonu aşmış²⁵⁶ olup böylece Kararda yer verilen tahminlerin çok üzerinde bir sığınmacı akınının gerçekleştiği ortaya çıkmıştır.

Öte yandan, üye devletlere başvuran bütün sığınmacıların kategorik olarak geçici koruma kapsamında değerlendirilmediği ve bazılarının Konvansiyon bağlamında mülteci statüsüne kavuştuğu unutulmamalıdır.²⁵⁷ Nihayetinde geçici koruma statüsü olağan sığınma prosedürünün işletilemediği durumlarda başvuru bir yöntem olup devletlerin bu sığınmacılara mülteci vb. statüler ile koruma sağlaması pekala mümkündür.

Kararda, statü sahiplerinin üye devletlerde sahip olacakları haklar ayrıntılı şekilde ele alınmamış, bunun yerine Yönergeye atıfta bulunulmuştur. Eğer ki üye devletlerin, Yönergede belirtilen düzenlemelerden daha elverişli bir ulusal koruma düzeni varsa, o devletler mevcut düzenlemelerini uygulamaya devam etmelidirler. Ancak, ulusal düzenlemelerin Yönergeye göre daha az elverişli olması ihtimalinde üye devletlerin, Yönerge ile asgari sınırları çizilen şekilde koruma sağlaması gerekecektir.²⁵⁸ Böylece statü faydalanıcıları sığındıkları ülkede geçici oturma izni alabilecek, iş gücü piyasasına erişim sağlayabilecek, temel tıbbi hizmetlerden faydalanabilecek ve çocuk faydalanıcılar eğitim hizmetinden yararlanabileceklerdir.²⁵⁹

Üye devletler arasında Estonya uygulaması ve bu uygulamanın sonuçları incelendiğinde Ukraynalıların barınma ihtiyaçlarının karşılanması bakımından büyük oranda (%91) memnun oldukları görülmektedir. Çalışma koşulları bakımından ise geçici korumaya sahip Ukraynalıların Estonyalılarla aynı çalışma hakkına sahip kılındığı ve sığınmacıların bu koşullardan da büyük oranda memnun oldukları (%92) anlaşılmaktadır. Tıbbi bakım ve sağlık hizmetinde ise acil tıbbi bakımın bütün geçici koruma sahiplerine sağlandığı ancak diğer tıbbi müdahaleler için bazı şartların aranmış olduğu görülmekte olup bu durum sağlık hizmeti sağlayıcılarına başvuran

²⁵⁵ Monika Sie Dhian Ho, Bob Deen, ve Niels Drost, "Long-term Protection in Europe Needed for Millions of Ukrainian Refugees", **Clingendael**, 01.09.2022, <https://www.clingendael.org/publication/long-term-protection-europe-needed-ukrainian-refugees>, (13.06.2023).

²⁵⁶ The Operational Data Portal, **Ukraine Refugee Situation**.

²⁵⁷ Cristina Vergatti, **International Refugee Crisis Conference**, Moderatör: Sibel Safi, İzmir, 05.04.2022.

²⁵⁸ EU, Decision, para. 17.

²⁵⁹ Trauner ve Valodskaitė, s.17; Ho, Deen ve Drost.

Ukraynalıların kendilerine sağlanan hizmet bakımından önemli bir oranda tatmin olmamalarına (sağlık hizmeti sağlayıcılarına başvurup tatmin olmayanların oranı %39 olarak belirlenmiştir) yol açmıştır.²⁶⁰ Küçüklerin eğitiminde ise zorunluluk esası öngörülmüş ve çocuklar büyük oranda (yaklaşık %85) eğitim sistemine dahil edilmişlerdir. Bu veriler ışığında Estonya uygulamasının, genel anlamda, Yönerge ve Karar ile uyumlu olduğu söylenebilecektir.

Hırvatistan uygulaması da, tıpkı Estonya uygulaması gibi, uluslararası yükümlülükler ile büyük oranda uyum içermektedir. Ülkeye sığınan statü sahipleri sığınma merkezleri veya toplu barınma tesislerinden faydalanabilmekte, bir kereyle sınırlı olmak üzere 350-500 Amerikan Doları yardım ödemesi almakta, çalışmak istemeleri halinde Hırvat İstihdam Ofisine başvurabilmekte, bütün sağlık giderleri devlet bütçesinden karşılanmakta ve çocuklar ikamet adresine en yakın okula kayıt yaptırabilmektedirler.²⁶¹

Statünün uygulamada kalacağı süre hususunda ise bir kez daha Yönergeye atıf yapılmıştır. Buna göre; geçici korumanın süresi başlangıç için bir yıllık dönemi kapsamaktadır. Bu süre, Yönergenin 6. maddesinde belirtilen şekliyle feshedilmediği sürece ve en fazla iki kez olmak üzere kendiliğinden altı aylık dönemler halinde uzayabilecektir. Ayrıca Konseye, bu sürelerin dışında, statünün bir yıla kadar daha uzatılması teklif edilebilir. Böylece öngörülen koruma süresi, tıpkı Yönergedeki gibi, maksimum üç yıl olacak şekilde düzenlenmiştir. Buna karşılık herhangi bir zamanda Konseye geçici korumanın sona erdirilmesi de önerilebilecektir. Bu yöndeki bir öneri ancak Ukrayna'daki durumun geçici koruma faydalanıcılarının güvenli ve kalıcı bir şekilde geri dönmelerine izin verecek şekilde olması halinde mümkündür.²⁶²

Kimi yazarlar, krizin boyutunu da göz önünde bulundurarak, belirtilen bu sürelerin aşılabileceği ve statü sahiplerinin uzun süre daha ülkelerine dönemeyebilecekleri uyarısında bulunmaktadır.²⁶³ Üstelik bazı araştırmalar bir kısım statü sahiplerinin ülkelerindeki çatışma sona erse dahi artık geri dönmek

²⁶⁰ Jussi Jauhiainen ve Heidi Erbsen, “Multilevel Governance in the Temporal Protection and Integration of Ukrainians Within the European Union: The Case of Estonia”, **Journal of European Integration**, Cilt:45, Sayı:3, 2023, s.425.

²⁶¹ Nermin Karataştan Sansar, “Avrupa Birliği’nin Ukraynalı Mültecilere Sağladığı İmkanlar ve Ukraynalı Mültecilerin Sağlık Hizmetlerine Erişimi: Hırvatistan Örneği”, **Sağlık Bilimleri ve Yaşam Dergisi**, Cilt:6, Sayı:2, 2022, s.31.

²⁶² EU, Decision, para. 21.

²⁶³ Ho, Deen ve Drost.

istemediklerini ortaya koymuştur.²⁶⁴ Bu durum, önümüzdeki dönemlerde koruma süresinin bitmesi ve Avrupa devletlerinin geçici koruma altındaki bireyleri geri göndermek istemeleri halinde önemli sorunları ortaya çıkarabilecektir. Öyle ki göçmenleri ülkeleri bakımından en önemli güvenlik tehditleri arasında gören Estonya halkını²⁶⁵ ve diğer Avrupalı halkları sosyal anlamda zor bir sürecin beklediğini söylemek uzak bir tahmin olmayacaktır.

Kararda statünün uygulama alanı bulup bulmayacağı hususunda özellik arz eden devletlere de değinilmiştir. Metinde, Kararın İrlanda bakımından uygulama alanı bulacağı²⁶⁶ ancak Danimarka'nın Kararla bağlı olmadığı ifadelerine yer verilmiştir.²⁶⁷

Son olarak, Kararın yayımlandığı günün, durumun aciliyeti de göz önünde bulundurularak, yürürlüğe girme tarihi olarak kabul edildiği hüküm altına alınmıştır.²⁶⁸

²⁶⁴ Zosia Wanat, “Polish Cities Feel the Strain of Helping Ukrainian Refugees”, **Politico**, 02.07.2022, <https://www.politico.eu/article/poland-cities-strain-help-ukraine-refugees/>, (13.06.2023); Jauhiainen ve Erbsen, s.426.

²⁶⁵ Jauhiainen ve Erbsen, s.424.

²⁶⁶ EU, Decision, para. 25.

²⁶⁷ EU, Decision, para. 26.

²⁶⁸ EU, Decision, para. 27 ve md.4.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK HUKUKUNDA GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜ VE SURİYE ÖRNEĞİ

Türkiye, coğrafi konumu itibariyle, çağlar boyunca önemli göç güzergahlarının üzerinde yer almıştır. Türkiye'nin bu konumu ve zorunlu göçlere karşı hoşgörülü tavrı onu hem geçiş hem de bir varış ülkesi konumuna getirmiştir. Öyle ki bugün itibariyle dünya üzerinde en kalabalık mülteci nüfusuna ev sahipliği yapan ülke Türkiye'dir.²⁶⁹

Türkiye'nin yoğun şekilde sığınmacı akınına uğradığı yakın geçmişteki olaylar incelendiğinde karşımıza İran-Irak Savaşı, Körfez Savaşı ve Yugoslavya Krizi gibi insani krizler çıkmaktadır.²⁷⁰ Türkiye, bölgede gerçekleşen bu ve benzeri savaş ve iç karışıklıkların ardından çok sayıda sığınmacıyı kabul etmişse de bu durum zamanla kimi sorunlara yol açmıştır. Özellikle de o tarihlerde ülkemizde mülteci hukukuna ilişkin bütüncül bir mevzuatın olmayışı önemli bir eksiklik olarak hissedilmiştir.²⁷¹

1994 yılına gelindiğinde ulusal anlamda mülteci hukukuna ilişkin boşlukların doldurulması maksadıyla "Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" yürürlüğe konulmuş ve gelecekteki muhtemel kitlesel akınlara karşı önlem alınmaya çalışılmıştır.²⁷² Ayrıca İçişleri Bakanlığınca 30 Kasım 1994 tarihinde mülteciler veya üçüncü bir ülkeye yerleştirilecek olanlarla ilgili bir yönetmelik daha yürürlüğe konulmuştur. Ancak yeni oluşturulan bu mevzuattaki kimi hükümler (özellikle de sığınma başvurusu sürelerinin oldukça kısa şekilde öngörülmesi) sıklıkla tartışılmış ve AİHM'e göre de AİHS'in ihlali olarak nitelendirilmiştir.²⁷³ Bu durum ulusal mevzuatımızda değişikliğe gidilmesi gerekliliğini açıkça ortaya koymuş, 16.01.2006 tarih ve 9938 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile mevzuatımız uluslararası hukuka uyumlu hale getirilmeye

²⁶⁹ UNHCR, **Refugee Population Statistics Database**, <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/>, (13.06.2023); Zenginkuzucu, s.45.

²⁷⁰ Ergüven ve Özturanlı, s.1025.

²⁷¹ Ergüven ve Özturanlı, s.1026.

²⁷² Yönetmelikte "geçici koruma" teriminden bahsedilmemiş olsa da bazı maddeleri ülke sınırlarına kitlesel olarak gelen yabancıların korunmasına ilişkin düzenlemeler içermektedir. Ayrıntılı açıklamalar için bkz. Ekşi, Yabancılar, s.55.

²⁷³ AİHM, Jabari/Türkiye

çalışılmıştır. Pek çok iyileştirme içermesine rağmen yürürlüğe konulan bu yönetmelik de Türkiye'nin mülteci hukuku alanındaki mevzuat eksikliklerini tam anlamıyla giderememiştir. Üstelik 2011 sonrası sığınmacı akınının ardından yeni bir düzenleme yapılması artık zorunlu hale gelmiş²⁷⁴ ve nihayetinde 6458 sayılı Yabancıların ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) 11.04.2013 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe konmuştur.²⁷⁵

YUKK, yabancıların ülkemize girişlerini, burada kalışlarını ve buradan çıkışları ile Türkiye'den koruma talep etmeleri halinde sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektedir. Kanun metninin sistematigi incelendiğinde beş kısmın yer aldığı görülmekte olup bu kısımlar sırasıyla amaç, kapsam, tanımlar ve geri gönderme yasağı; yabancılar; uluslararası koruma; yabancılar ile uluslararası koruma hakkındaki ortak hükümler ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü hakkındadır.

YUKK, uluslararası korumaya ilişkin üç farklı statü öngörmüş olup bunlar; mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüleridir.²⁷⁶ Mülteci statüsü, Konvansiyon ve Protokoldeki tanımla büyük oranda benzerlik taşımaktadır. Türkiye'nin Konvansiyona koyduğu coğrafi çekince kanunda da kendine yer bulmuştur.²⁷⁷ Şartlı mülteci statüsü ise mülteci statüsü ile benzer şekilde tanımlanmakla birlikte aralarındaki temel fark bu statünün Avrupa dışında meydana gelen olaylar sebebiyle sığınma arayan kişilere uygulanacak olmasıdır.²⁷⁸ İkincil koruma statüsü ise mülteci veya şartlı mülteci olarak sınıflandırılmayan ancak menşe ya da ikamet ülkesine gönderilmesi geri gönderme yasağının ihlalini oluşturacak kişiler için öngörülmüştür.²⁷⁹

²⁷⁴ Zenginkuzucu, s.41.

²⁷⁵ Kanunun yürürlüğe girişi aşamalı şekilde öngörülmüştür. Bu durumu düzenleyen 125. maddeye göre Kanunun Beşinci Kısımının bazı hükümleri yayım tarihinde yürürlüğe girerken geriye kalan hükümlerin yayım tarihinden bir yıl sonra yürürlüğe girmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca kanunun 61. maddesi uyarınca Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik yürürlükten kaldırılmıştır.

²⁷⁶ YUKK, md. 3/1/a.

²⁷⁷ YUKK, md.61.

²⁷⁸ YUKK, md.62.

²⁷⁹ YUKK, md.63.

Kanunun ilerleyen hükümlerinde uluslararası korumadan hariçte tutulacak kişilere,²⁸⁰ korumanın sona erme hallerine,²⁸¹ koruma statüsünün hangi hallerde iptal edileceğine²⁸² ve statü sahiplerinin haklarına²⁸³ ilişkin geniş düzenlemelere yer verilmiştir.

Kanunda değinilen bir diğer başlık da geçici koruma statüsü olmuştur. Geçici koruma statüsü kanun sistematığı içerisinde, her ne kadar uluslararası koruma başlıklı üçüncü kısım altında düzenleme alanı bulmuşsa da, diğer uluslararası koruma statülerinden farklı bir bölüm altında ele alınmış durumdadır. Buna ek olarak tanımlar başlıklı üçüncü maddede yer verilen “uluslararası koruma” kavramı altında yalnızca mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsünün ifade edilmiş olması ancak geçici korumaya yer verilmemiş olması ve geçici korumaya ilişkin düzenlemelerin ayrıca bir yönetmelik ile düzenlenmiş oluşu bize bu statünün uluslararası koruma statülerinden farklı bir statü olarak ele alındığını göstermektedir.²⁸⁴ Bu doğrultuda uluslararası koruma statülerine ilişkin hariçte tutma, sona erme, temel haklar vb. konularda getirilen düzenlemelerin geçici koruma statü sahipleri bakımından önem arz etmediği söylenebilecektir.²⁸⁵ Buna karşılık geçici koruma tanımı içerisinde “yabancı” teriminin kullanıldığı göz önünde bulundurulduğunda yabancılara ilişkin düzenlemelerin geçici koruma sahipleri bakımından da uygulama alanı bulacağını kabulü gerekmektedir.

Geçici koruma statüsüne ilişkin ayrıntılı düzenlemelere AB Yönergesi ve AİHM kararları da dikkate alınarak hazırlanan²⁸⁶ Geçici Koruma Yönetmeliğinde²⁸⁷

²⁸⁰ YUKK, md.64.

²⁸¹ YUKK, md.85.

²⁸² YUKK, md.86.

²⁸³ YUKK, md.88-89.

²⁸⁴ Öztürk, s.242; Ayşe Yasemin Aydoğmuş, “Türk Hukukunda Geçici Korumadan Yararlananların Sınır Dışı Edilmesi”, **Public and Private International Law Bulletin**, Cilt:37, Sayı:2, 2017, ss. 143, s.161; S. Yılmaz, s.132. Öte yandan geçici koruma statüsünü de uluslararası koruma statüleri altında değerlendiren yazarlar da mevcuttur. Bkz. Nuray Ekşi, “Geçici Koruma Yönetmeliği Uyarınca Geçici Korumanın Şartları, Geçici Koruma Usulü, Sağlanan Haklar ve Geçici Korumanın Sona Ermesi”, **İstanbul Barosu Dergisi**, Cilt:88, Sayı:6, 2014, (GK Yönetmeliği Uyarınca Koruma), s.65; Süleyman Dost, “Ulusal ve Uluslararası Mevzuat Çerçevesinde Ülkemizdeki Suriye’li Sığınmacıların Hukuki Durumu”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:4 Sayı:1, 2014, ss. 52-53.

²⁸⁵ Öztürk, s.242.

²⁸⁶ Ekşi, GK Yönetmeliği Uyarınca Koruma, s.68.

²⁸⁷ Geçici Koruma Yönetmeliği, Bakanlar Kurulu Karar No: 2014/6883, Karar Tarihi: 13.10.2014, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.2014/6883.pdf, (13.06.2023), (GK Yönetmeliği).

(Yönetmelik) yer verilmiştir. Böylece kanunun üçüncü kısmın dördüncü bölümü ile kanunun 91. maddesine dayanarak hazırlanan Yönetmelik, statünün ulusal mevzuatındaki temel metinlerini oluşturmaktadır.

3.1. YABANCILAR VE ULUSLARARASI KORUMA KANUNU İLE GEÇİCİ KORUMA YÖNETMELİĞİ BAĞLAMINDA GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜ

Kanun, geçici korumayı “ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılar” için öngörmektedir.²⁸⁸ Yönetmelik, bu yabancıları “geçici korunan” olarak nitelendirmektedir.²⁸⁹ Geçici Koruma Yönetmeliğinde, kanunda yer verilen tanıma ek olarak statüsün bu yabancılardan “uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayanlara” ilişkin olduğu belirtilmiştir.²⁹⁰ Bu durumda geçici korumanın bireysel anlamda normal statü tespit işlemlerinin yapılmasının mümkün olmadığı durumlarda grup temelli koruma sağladığı söylenebilir.²⁹¹

Türk geçici koruma mevzuatının, BM ve AB düzenlemeleriyle benzer yanları bulunmakla birlikte ciddi şekilde ayrıldığı hususlar da bulunmaktadır. Başta, statünün sona erme halleri olmak üzere Türk mevzuatında karşılaştığımız bu farklılıklar ilerleyen başlıklarda karşılaştırmalı şekilde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ancak şu aşamada statünün varlık nedeni ve gerekçelerine ilişkin temel farklılıklar ele alınabilecek olup bu farklılıkların başında Türkiye’deki geçici korunanların uluslararası koruma yollarına başvurmalarına izin verilmiyor oluşu gelmektedir.

Geçici Koruma Yönetmeliğinde yer verilen açık düzenleme gereği geçici korunanların şartlı mülteci ve ikincil koruma benzeri uluslararası koruma statülerine başvuru yapmaları mümkün görünmemektedir.²⁹² Yönetmelik, bu uygulamanın nedeni olarak statü sahiplerine ilişkin alınan tedbirlerin etkin şekilde işletilebilmesini göstermiştir. Ancak başvuruların incelenmemesi, statü sahipleri arasında hangi bireylerin şartlı mülteci statüsüne ya da ikincil korumaya uygun olduğunun tespitinin

²⁸⁸ YUKK, md.91.

²⁸⁹ GK Yönetmeliği, md.3/1/g.

²⁹⁰ GK Yönetmeliği, md.1.

²⁹¹ Ergüven ve Özturanlı, s.1038.

²⁹² GK Yönetmeliği, md.16.

önüne geçmektedir ve bu durumun hakkaniyetli bir uygulama olmadığı değerlendirilmektedir.²⁹³ Zira mevcut uygulamalar incelendiğinde Suriye vatandaşları arasında AB üyesi ülkelerde sığınma talebinde bulunanların %97'sine mülteci, ikincil koruma veya insani koruma statüsü verilmiş olup²⁹⁴ ülkemizdeki Suriyelilerin de pek çoğunun geçici koruma statüsüne göre daha iyi bir koruma sağlayan şartlı mülteci ya da ikincil koruma statüsüne hak kazanacağı öngörülmektedir. Ancak ülkemizde geçici korunanların uluslararası koruma başvurularının işleme alınmıyor oluşu bu durumun tespitini imkansız kılmaktadır.

Öte yandan, uluslararası koruma başvurularının alınmaması bir kural ihtiva etmekle birlikte Yönetmelikte bir istisna halinin öngörüldüğü de unutulmamalıdır. Yönetmeliğin 14. maddesi uyarınca, daha öncesinde ülkesinde gerçekleşen silahlı çatışmalara katılmış ancak sonrasında bu faaliyetlere kalıcı olarak son verdiği anlaşılanların bireysel uluslararası koruma statü belirleme işlemlerine erişimi mümkün kılınmıştır.²⁹⁵ Bu düzenlemenin gerekçesi olarak geçmişte Suriye ordusuna karşı savaşmış ya da ordudan kaçarak ülkemize sığınmış kişilerin ülkelerindeki çatışmalar sona erse dahi Suriye'ye geri dönmeleri halinde yüzleşmek zorunda kalabilecekleri riskler gösterilmektedir.²⁹⁶ Doktrinde ise bu kişilere tanınan istisna halinin sivil halka tanınmamış olmasının doğurduğu sonuçları “*ciddi bir haksızlık*” olarak değerlendiren²⁹⁷ ve hatta Anayasa'ya aykırılık içerdiğini öne süren²⁹⁸ yazarlar bulunmaktadır.

3.1.1 Statünün Unsurları ve Kazanılması

Yönetmelik, geçici koruma statüsünü “*ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen*

²⁹³ Bu uygulamanın Anayasa'ya aykırı olduğu dahi dile getirilmiştir. Abdulhalim Yılmaz, “Türkiye’deki Suriyeli Mültecilerin Karşılaştıkları Hukuki Sorunlar”, **Uluslararası Hukuk ve Türk-Alman Hukukunda Suriyeli Sığınmacıların Hukuki Statüsü Uluslararası Sempozyumu**, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul, 2015’den aktaran Eren, s.253.

²⁹⁴ Eurostat, http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7233417/3-200_42016-AP-EN.pdf/05/05/2016’dan aktaran Cığır, GK Unsurları, ss. 74-75.

²⁹⁵ GK Yönetmeliği, md.14/3.

²⁹⁶ Ekşi, GK Yönetmeliği Uyarınca Koruma, s.87.

²⁹⁷ Eren, s.278.

²⁹⁸ Öztürk, ss. 249-250.

yabancılardan haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan yabancılar” için öngörmektedir.²⁹⁹ Mevzuatımızda “‘yerinden edilmiş kişiler’” terimi kullanılmamış olsa da söz konusu kitlenin tanımı yapılırken yer verilen ifadeler bizi bu kavrama götürmektedir. Dolayısıyla bu başlık altında ele alacağımız ilk unsur, yerinden edilmiş kişilerden oluşan bir kitlesel akının varlığı olacaktır.

3.1.1.1. Kitlesel Akının Varlığı

Yönetmelik 7. maddesinde kitlesel akın döneminden bahsedilmektedir. Kitlesel akın kavramı ise Yönetmelikte “*aynı ülkeden veya coğrafi bölgeden kısa bir süre içerisinde ve yüksek sayılarda gerçekleşen ve söz konusu sayılar nedeniyle bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemlerinin usulen uygulanabilir olmadığı durumlar*” şeklinde tanımlanmıştır.³⁰⁰ Yapılan tanımda bireysel olarak uluslararası koruma prosedürünün işletilemiyor olması için kaç kişinin ülkeye sığınmış olması gerektiği somut olarak ifade edilmiş değildir.³⁰¹ Böylece, AB mevzuatına benzer şekilde, kitlesel akının objektif verilerle tarif edilmemesinin her olayın kendi şartları bağlamında değerlendirilmesini olanaklı kıldığı açıktır.

Türk geçici koruma mevzuatında statünün elde edilmesi için sınırlara geliş ve geçişlerin kitlesel şekilde gerçekleşmesi şartı aranmamış ve bir kitlesel akın kapsamındaki bireysel geçişler de geçici koruma kapsamında değerlendirilmiştir.³⁰² Dolayısıyla mevzuatımızın kişilerin “nasıl” geldiğinden çok “neden” geldiği ile ilgilendiği söylenebilir. Doktrinde, bu düzenlemenin geçici koruma statüsünün amacı ile uyumlu olduğu değerlendirmelerine yer verilmekte olup³⁰³ bizler de bu yöndeki görüşlerin isabetli olduğu kanaatindeyiz.

Yerinden edilmiş kişilerden oluşan bir kitlesel akının menşe ülkesinin hangi kıtada yer aldığı geçici koruma bakımından önem arz etmemektedir. Bu suretle Türkiye, mültecilik statüsünün aksine, geçici koruma statüsü bakımından bir coğrafi

²⁹⁹ GK Yönetmeliği, md.7/1.

³⁰⁰ GK Yönetmeliği, md.3/1/j.

³⁰¹ Suriye iç savaşı örneğinde bu sayısının 100.000 olarak kabul edilebileceğine ilişkin açıklamalar için bkz. Ekşi, Yabancılar, s.165.

³⁰² GK Yönetmeliği, Geçici md. 1/1.

³⁰³ Aydoğmuş, s.146.

sınırlamaya yer vermemiştir. Bu durumda ister Avrupa isterse de başka bir coğrafyadan gelen kitlesel sığınmacı akını geçici koruma statüsünün bu unsurunu oluşturmak için yeterli olacaktır.³⁰⁴

3.1.1.2. Cumhurbaşkanlığı Kararı

Bireysel statü belirleme işlemlerinin sağlıklı şekilde uygulanamadığı bir kitlesel akın halinde sığınmacıların kendiliğinden geçici koruma kapsamında değerlendirilmesi mümkün değildir. Yönetmelik, geçici korumanın hayata geçirilmesi için fiili durumun dışında bir de hukuki bir kararın gerekliliğine işaret etmiştir. Öyle ki, geçici korumanın aktive edilmesine ilişkin İçişleri Bakanlığının teklifi üzerine Cumhurbaşkanı tarafından bir karar alınması gerekmektedir.³⁰⁵

Cumhurbaşkanı, geçici korumaya ilişkin kararında koruma kapsamına alınacakları, korumanın başlangıç tarihi ile lüzum görülmesi halinde süresini, korumanın uzatılma koşulları ile sona erme koşullarını, korumanın ulusal çapta mı yoksa ülke içerisinde bölgesel düzeyde mi olacağını ve gerekli görülen diğer birtakım konuları düzenleme yetkisine sahip kılınmıştır.³⁰⁶ Cumhurbaşkanı kararına istinaden alınacak bireysel kararlarda ise Göç İdaresi Başkanlığı yetkili kılınmıştır.³⁰⁷

3.1.1.3. Dışarıda Bırakma Rejimi

Mevzuatımızda geçici korumanın kimleri kapsadığının yanı sıra kimlerin geçici korumadan yararlanamayacağı ve hariçte tutulacağı da düzenleme alanı bulmuştur. Buna göre;

- Konvansiyon 1/f fıkrasında sayılan fiillerden suçlu olduğuna ilişkin hakkında ciddi kanaat bulunanlar ile böylesi bir fiile iştirak edenler veya tahrik edenler,

³⁰⁴ Ekşi, Yabancılar, s.166.

³⁰⁵ GK Yönetmeliği, md.9/1.

³⁰⁶ GK Yönetmeliği, md.10/1.

³⁰⁷ GK Yönetmeliği, md.10/2.

- Hangi amaçla gerçekleştirildiği önem arz etmeksizin hakkında Türkiye dışında zalimce eylemler yaptığını düşündürecek nedenler bulunanlar ile böylesi bir fiile iştirak edenler veya tahrik edenler,
- Menşe ülkesinde silahlı çatışmaya katılmış olmakla bu faaliyetini kalıcı şekilde sonlandırmamış olanlar,
- Terör eylemleri gerçekleştirdiği, bu eylemleri planladığı veya bu tür bir eyleme iştirak ettiği tespit olunanlar,
- Ciddi bir suçtan mahkum edilen ve bu suretle topluma karşı tehdit oluşturabileceği düşünülenler ile ulusal güvenlik, kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından tehlike oluşturduğu düşünülenler,
- Türkiye’de gerçekleştirilmesi halinde hapis cezası verilmesini gerektiren bir suçu daha önce işleyen ve bunun cezasından kaçınmak amacıyla menşe veya ikamet ülkesini terk edenler,
- Bir uluslararası mahkeme tarafından hakkında insanlık suçu işlediğine dair karar verilenler ve
- 5237 sayılı Türk Ceza Kanunda yer verilen Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk suçlarından birini işleyenler geçici korumanın dışında bırakılacaklardır.³⁰⁸

3.1.2. Statü Sahiplerinin Temel Hak ve Özgürlükleri

Yönetmelik, geçici korunanların temel hak ve özgürlüklerinin sınırlarına ilişkin düzenlemeler öngörmektedir. Bu doğrultuda statü sahiplerinin Türkiye’de kalışları, iş piyasası ile eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimleri, aile birleşimleri vb. konularda ayrıntılı hükümlere yer verilmiştir.

Geçici korunanların sahip oldukları temel hak ve özgürlüklere ilişkin özel açıklamalara yer verilmeden önce genel bir değerlendirilme yapmak faydalı olacaktır. Hatırlanacağı üzere BMMYK, geçici koruma faydalanıcılarının haklarının ev sahibi devlette kalma sürelerinin uzaması halinde muamele standartlarının kademeli olarak iyileştirilmesi gerektiğini tavsiye etmektedir.³⁰⁹ Ancak ulusal mevzuatımızda statü

³⁰⁸ GK Yönetmeliği, md.8.

³⁰⁹ UNHCR, Guideline on TP, para. 17.

faýdalanıcılarının haklarının kalış sürelerine bağılı olarak kademeli bir artışı öngörölmüş değıldir. Ancak Yönetmelikte sınırları çizilmiş bulunan haklarla BMMYK Kılavuzu’nda ev sahibi devletlere yüklenen sorumlulukların büyük oranda yerine getirildiğı de ifade olunabilecektir.³¹⁰

Hakların sınırlandırılması rejimi incelendiğinde statü sahipleri bakımından bir takım yükümlölüklerin öngörölmüş olduğı (belirli yerde ikamet veya kimi kişisel verilerinin idari kurumlara bildirilmesi gibi)³¹¹ anlaşılmakta olup bu yükümlölüklerini kısmen de olsa yerine getirmeyenler ile bunları istenilen sürede yerine getirmeyenlere öncelikle uyarı yapılması kararlaştırılmıştır. Bireylerin bu uyarıya uymaması halinde ise faydalandıkları haklar tamamen veya kısmen kısıtlanabilecektir.³¹² Ancak kısıtlamanın bütün hak ve özgürlükler üzerinde gerçekleştirilemeyeceğı ve eğitim ile acil sağıık hizmetlerinin hiçbir suretle kısıtlanamayacağı unutulmamalıdır.³¹³ Her ne kadar sağıık ve eğitim hizmetlerine ilişkin istisna hali öngörölmüşse de mevcut düzenlemenin diğerk haklar bakımından hakkın çekirdeğine dokunacak şekilde kısıtlamaya gidilmesine neden olabileceğı ve bu suretle de keyfi uygulamalara yol açabileceğı, üstelik Anayasanın “*Temel hak ve hürriyetler, yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir*”³¹⁴ hükmüne de aykırılık teşkil edebileceğı değerlendirilmektedir.³¹⁵

3.1.2.1 İkamet İzni

Ülkeye girişı takiben kayıt işlemleri yapılan geçici koruma faydalanıcılarına geçici koruma kimlik belgesi düzenlenecektir.³¹⁶

Geçici korunanlara verilen kimlik belgeleri ile bu kişilere Türkiye’de kalış hakkı tanınmaktadır. Ancak belgelerin ikamet izni ya da ikamet izni yerine geçen diğerk belgeler ile eşdeğer nitelikte olmadığı da unutulmamalıdır.³¹⁷ Bunun bir sonucu olarak

³¹⁰ Zenginkuzucu, s.52.

³¹¹ GK Yönetmeliğı, md.33.

³¹² GK Yönetmeliğı, md.35/2.

³¹³ GK Yönetmeliğı, md.35/3.

³¹⁴ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Kanun Numarası:2709, Kabul Tarihi: 18.10.1982, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf, (14.06.2023), md.16.

³¹⁵ Öztürk, s.254.

³¹⁶ GK Yönetmeliğı, md.22.

³¹⁷ GK Yönetmeliğı, md.25.

da statü sahiplerinin kimlik belgeleri ile kalış süreleri, ikamet izni toplamında dikkate alınmayacak ve bu kişilere vatandaşlığa başvuru hakkı sağlamayacaktır.

3.1.2.2 Çalışma Hakkı

Çalışma hakkı, geçici koruma statüsüne sahip kişilerin yaşamlarını onurlu bir şekilde sürdürebilmeleri ve yerel entegrasyonları için hayati önem taşıyan haklardan biridir.

Kural olarak geçici koruma faydalanıcısı olmak kendiliğinden çalışma izni yerine geçmemektedir ve bu kişiler arasında çalışmak isteyenlerin çalışma izni alması gerekecektir.³¹⁸ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca verilen çalışma iznine başvurmak için kişinin geçici koruma kimlik belgesi ile yabancı kimlik numarasının olması ve geçici koruma kaydının üzerinden en az altı ay geçmiş olması bir ön koşul olarak belirlenmiştir.³¹⁹ Ancak Türk vatandaşı olmak şartı aranan iş ve mesleklerin icrası için yapılan başvurular değerlendirilemez başvuru niteliğindedir ve işleme alınmazlar.³²⁰ Örneğin avukatlık³²¹, veterinerlik³²² ve gümrük müşavirliği³²³ Türk vatandaşlarına özgü mesleklerden olup geçici koruma sahibi bir yabancının bu meslekleri icra etmesi mümkün değildir.

Yapılan çalışma izni başvuruları 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu kapsamında değerlendirilecek ve karara bağlanacaktır.³²⁴ Değerlendirmeler esnasında

³¹⁸ Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, Bakanlar Kurulu Karar No: 2016/8375, Karar Tarihi: 11.01.2016, [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/3.5.20168375.pdf](https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/3.5.20168375.pdf), (14.06.2023), (Çalışma Yönetmeliği), md.4.

³¹⁹ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, **Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzni ve Çalışma İzni Muafiyetlerine Dair Uygulama Rehberi**, 2021, ([chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.csgb.gov.tr/media/47594/gecici-koruma-saglanan-yabancilarin-calisma-izinlerine-dair-uygulama-rehberi.pdf](https://www.csgb.gov.tr/media/47594/gecici-koruma-saglanan-yabancilarin-calisma-izinlerine-dair-uygulama-rehberi.pdf)), (14.06.2023), (Çalışma Yönetmeliği Uygulama Rehberi), s.2.

³²⁰ Çalışma Yönetmeliği, md.6/2.

³²¹ Avukatlık Kanunu, Kanun Numarası: 1136, Kabul Tarihi: 19.03.1969, [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.1136.pdf](https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.1136.pdf), (14.06.2023), md.3.

³²² Veteriner Hekimliği Mesleğinin İcrasına, Türk Veteriner Hekimleri Birliği ile Odalarının Teşekkül Tarzına ve Göreceği İşlere Dair Kanun, Kanun Numarası: 6343, Kabul Tarihi: 09.03.1954, [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.6343.pdf](https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.6343.pdf), (14.06.2023), md.2.

³²³ Gümrük Kanunu, Kanun Numarası: 4458, Kabul Tarihi: 27.10.1997, [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4458.pdf](https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4458.pdf), (14.06.2023), md.227.

³²⁴ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Çalışma Yönetmeliği Uygulama Rehberi, s.3.

objektif kriterlerin yanı sıra sübjektif nitelik taşıyan ve idareye geniş takdir yetkisi tanıyan kriterler de mevcuttur. Örneğin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca hazırlanan Rehber'e göre “*ilgili mercilerin olumsuz görüşünün bulunması*” başvuruların reddedilmesi için yeterli görülmektedir.³²⁵

Öte yandan kimi durumlar için çalışma izninden muafiyet öngörülmüş durumdadır. Buna göre mevsimlik olarak tarım veya hayvancılık işlerinde çalışacak geçici korumalar çalışma izni şartından muaf tutulmuşlardır.³²⁶ Ancak bu muafiyetin kendiliğinden olmadığını ve “muafiyet başvurusu” olarak ifade edilen bir başvurunun Çalışma ve İş Kurumu il müdürlüklerine yapılması gerektiği unutulmamalıdır.³²⁷ Ayrıca muafiyet mutlak olmayıp, gerekli görülmesi halinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca kota sınırlaması getirilebilecektir.³²⁸

Mevzuatımızda geçici koruma faydalanıcılarını çalıştıracak işyerleri için de birtakım sınırlamalar öngörülmüştür. Buna göre toplam işçi sayısı on kişiden az olan işyerlerinde en fazla bir geçici koruma statü sahibi çalıştırılabilecektir.³²⁹ Bir işverene bağlı olarak çalışma iznine başvurulması halinde çalışmak için başvuru yapılan işyerinde mevcut çalışan Türk Vatandaşı işçi sayısının en fazla yüzde onu kadar geçici koruma faydalanıcısı çalıştırılabilecektir.³³⁰ Ancak bu kural bakımından da istisna hali öngörülmüş olup işverenin çalışma izni başvurusu öncesindeki dört hafta boyunca yapılacak iş için geçici koruma faydalanıcısı ile aynı nitelikte bir Türk vatandaşı bulamadığını belgelemesi halinde istihdam kotası uygulanmayabilecektir.³³¹

Geçici koruma statü sahiplerine ödenecek ücretin ise güncel asgari ücretin altında olamayacağı Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik ile hüküm altına alınmış bir başka husustur.³³² Buna karşılık uygulamada ülkemizde bulunan Suriyeli işçilerin önemli bir kısmının kayıt dışı çalıştığı³³³ ve aynı işi yapan Türk işçilerle aralarında ücret farkının bulunduğu görülmektedir. O derece

³²⁵ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Çalışma Yönetmeliği Uygulama Rehberi, s.4.

³²⁶ Çalışma Yönetmeliği, md.5.

³²⁷ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Çalışma Yönetmeliği Uygulama Rehberi, ss. 5-6.

³²⁸ Çalışma Yönetmeliği, md.5.

³²⁹ Çalışma Yönetmeliği, md.8/2.

³³⁰ Çalışma Yönetmeliği, md.8/1.

³³¹ Çalışma Yönetmeliği, md.8/3.

³³² Çalışma Yönetmeliği, md.10.

³³³ Konuya ilişkin daha ayrıntılı açıklamalar için bkz. s.82.

ki Suriyelilerin Türk işçilere göre yarı oranda ücret aldıklarını gösteren araştırmalar dahi bulunmaktadır.³³⁴

Son olarak, geçici koruma statünün iptali ya da statünün sonlandırılması ihtimallerinde alınan çalışma izinlerinin de iptal edileceği unutulmamalıdır.³³⁵

3.1.2.3. Eğitim Hakkı

Geçici koruma statü sahiplerinin eğitim hakkı, Yönetmelikle düzenleme alanı bulmuş haklar arasındadır. Yönetmelik, öncelikle okul öncesi eğitime ilişkin hükümler getirmiş olup buna göre üç ile beş buçuk yaş arasındaki çocukların okul öncesi eğitim hizmetinden faydalanabilecekleri öngörülmüştür. Bu çocuklar arasında dört buçuk ile beş buçuk yaş arasında olanlar ise öncelikli kabul edilmişlerdir.³³⁶ Mevzuat, okul öncesi eğitim hizmetine ilişkin “verilebilir” ifadesini kullanarak devlete mutlak bir sorumluluk yüklemekten geri durmuş ve bu düzeydeki eğitimi idarenin takdirine bırakmıştır.

Yönetmelik; kişisel gelişim, sanatsal, sportif vb. alanlarda talep olması halinde ayrıca kurslar düzenlenmesinin önünü açmış ancak bunu da tıpkı okul öncesi eğitim gibi zorunlu tutmamış ve idareye takdir yetkisi tanımıştır.³³⁷

İlköğretim ve ortaöğretim düzeyinde eğitim bakımından Milli Eğitim Bakanlığınca Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri konu ve 23.09.2014 tarihli bir genelge yayımlanmıştır.³³⁸ Genelge, kitlesel akından etkilenen il ve ilçelerde geçici eğitim merkezlerinin oluşturulmasını öngörmektedir ve bu merkezlerde verilecek eğitim ile öğrencilerin sene kaybı yaşamaması amaçlanmıştır.³³⁹

Son olarak, eğitim hakkının statü sahiplerinin yükümlülüklerini yerine getirmemelerinden bahisle kısıtlanamayacağına bir kez daha değinilmelidir.

³³⁴ Ayselin Yıldız ve Elif Uzgören, “Limits to Temporary Protection: Noncamp Syrian Refugees in İzmir, Turkey”, **Southeast European and Black Sea Studies**, Cilt:16, Sayı:2, 2016.

³³⁵ GK Yönetmeliği, md.29; Çalışma Yönetmeliği, md.13/3.

³³⁶ GK Yönetmeliği, md.28/1/a.

³³⁷ GK Yönetmeliği, md.28/1/c.

³³⁸ Milli Eğitim Bakanlığı, **Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri**, No. 10230228/235/4145933, 23.09.2014, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1715.pdf, (14.06.2023), (Eğitim-Öğretim Hizmetleri).

³³⁹ Milli Eğitim Bakanlığı, Eğitim-Öğretim Hizmetleri, md.3.

3.1.2.4. Sağlık Hakkı

Yönetmelik, sağlık hizmetlerinin yürütülmesi için sağlık merkezlerinin kurulabileceğini ancak bunun gerçekleştirilememesi halinde yeter sayıda personel ve ambulans araçların hazır bulundurulacağını öngörmüştür.³⁴⁰

Statü sahiplerinin devlet kurumları dışında özel sağlık kuruluşlarına doğrudan başvurmalarına ise ancak acil ve zorunlu hallerde izin verilmiştir.³⁴¹

Yönetmelikte bulaşıcı hastalık riskine karşı da bir düzenleme öngörülmüş olup bu türden hastalıklara karşı tarama ve aşı faaliyetleri gerçekleştirilerek ihtiyaç duyulan her türlü önlem ve tedbirlerin alınacağı öngörülmüştür.³⁴²

Yönetmelik, özel ihtiyaç sahiplerinin yararlanacağı sağlık hizmetleri bakımından ayrıca bir düzenleme öngörmüş ve bu kişilere sağlanan sağlık hizmetlerinin imkanlar oranında öncelikli ve bedelsiz olarak sağlanması kararlaştırılmıştır.³⁴³

Statü sahipleri arasında madde bağımlısı olanlar ile ağır psikolojik ya da psikiyatrik bozuklukları bulunanlar hakkında gerekli tedbirler de yine Sağlık Bakanlığınca alınacaktır. Bu tedbirler arasında kişinin bir sağlık kurumuna nakil işleminin de olduğu unutulmamalıdır.³⁴⁴

Son olarak, çocuklar bakımından gerekli görülen aşılar hakkında da gerekli tedbirlerin alınması gerekliliği Yönetmelikçe öngörülmüş konular arasındadır.³⁴⁵

3.1.2.5. Aile Birleşimi

Aile birleşimi, geçici koruma sahiplerinin sosyal yaşantısı ve yerel entegrasyonu bakımından oldukça önem arz etmektedir. YUKK, tanımlar başlıklı 3. maddesi ile kimlerin aile üyesi sayılacağını ve bu suretle hangi bireylerin aile birleşiminden faydalanabileceğini düzenlemiştir. Buna göre kanunumuz ‘‘Yabancı³⁴⁰nın eşini, ergin olmayan çocuğu ile bağımlı ergin çocuğunu’’ aile üyesi olarak kabul

³⁴⁰ GK Yönetmeliği, md.27/1/a.

³⁴¹ GK Yönetmeliği, md.27/1/d.

³⁴² GK Yönetmeliği, md.27/1/e.

³⁴³ GK Yönetmeliği, md.48/1.

³⁴⁴ GK Yönetmeliği, md.27/1/ğ.

³⁴⁵ GK Yönetmeliği, md.27/1/h.

etmektedir.³⁴⁶ Yönetmelik ise kanunda yer verilen tanımla uyumlu olacak şekilde geçici korunanların sayılan bu kişilerle Türkiye’de bir araya gelmek için aile birleşimi talebinde bulunabileceğini düzenlemiştir.³⁴⁷

Gerçekleştirilen birleşme talepleri ilgili kamu kurumları, uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları (STK) ile işbirliği içerisinde yapılabilecek çalışmalar ışığında Göç İdaresi Başkanlığınca incelenecek ve bir karara bağlanacaktır.³⁴⁸

Kendisinden sorumlu olan bir yetişkinin gözetimi olmaksızın ülkeye gelen ya da ülkeye girişi sonrasında yetişkin gözetiminden mahrum kalan çocuklar bakımından aile birleşimi talebi beklenmeksizin resen harekete geçilmesi ve gerekli görülen işlemlerin başlatılması da düzenleme alanı bulmuş hususlar arasındadır.³⁴⁹

3.1.3. Statüsünün Sona Erme Halleri

Geçici koruma statüsünün sona erme halleri temelde iki şekilde kategorize edilebilir. Bunlar bireysel olarak sona erme ve iptal ile uygulamanın toplu şekilde sona erdirilmesi halleridir.³⁵⁰

Statünün bireysel olarak sona erme ve iptal halleri Yönetmelikte *numerus clausus* şekilde sayılmış durumdadır. Buna göre, statü sahibinin;

- Kendi isteğiyle Türkiye’den ayrılması,
- Üçüncü ülke korumasından faydalanması,
- Üçüncü bir ülkeye yeniden yerleştirme veya insani nedenlerle kabul edilmesi veya üçüncü bir ülkeye çıkış yapması,
- Ölmesi,
- Mevcut kalış türü dışında Kanunda yer verilen diğer yasal kalış türlerinden birini kazanması,

³⁴⁶ YUKK, md.3/1/a.

³⁴⁷ GK Yönetmeliği, md.48/1.

³⁴⁸ GK Yönetmeliği, md.48/1.

³⁴⁹ GK Yönetmeliği, md.48/2.

³⁵⁰ Ali Yuşa Turan, **Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Kapsamındaki Yabancıların Türkiye’de Çalışma Hakkı**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2019, s.69.

- Türk vatandaşlığına geçmesi,
- Geçici korumadan yararlanamayacağının sonradan anlaşılması ya da
- Bildirim yükümlülüğünü, geçerli bir mazereti olmaksızın, üç kez üst üste yerine getirmemesi halinde geçici koruma statüsü bireysel olarak sona erecek veya iptal edilecektir.³⁵¹

Sayılan bu nedenler YUKK 85. madde ve Konvansiyonun 1/c maddesi ile benzerlikler göstermektedir. Bu bağlamda, YUKK ve Konvansiyonda mültecilik statüsünün sona erme halleri arasında gösterilen “kişinin kendi isteği ile vatandaşı olunan ülkenin korumasından tekrar yararlanması” hali için aranan şartlar geçici korumayı sona erdiren “kendi isteğiyle Türkiye’den ayrılma” ve “üçüncü ülke korumasından faydalanılma” halleri bakımından da aranabilecektir.

Gönüllü geri dönüş olarak kabul edilebilecek bu haller bakımından; gönüllülük, niyet ve fiili uygulama unsurlarının bir arada bulunması ve bu unsurların varlığının her olay özeline değerlendirilmesi gerektiği unutulmamalıdır. Bu noktada sığınmacı bireylerin menşe ülkesi ile temasa geçmiş olmaları tek başına niyet ve gönüllülük unsurlarının oluştuğu anlamına gelmeyecektir. Gerçekten de sığınmacılar zaman zaman doğum ve evlenme benzeri hukuki durumlarına ilişkin belge talepleri için konsolosluklara başvurmak durumunda kalabilmektedirler. Bu gibi durumlar kişinin artık menşe ülke korumasından tekrar yararlanmaya başladığı şeklinde yorumlanmamalıdır. Yine kişinin boşanma işlemlerini menşe ülkesinde gerçekleştirmek zorunda kalmış olması ihtimalinde koruma talebinin varlığından söz edilemeyecektir. Bunlara karşılık kişinin milli pasaport almak için başvuru yapması halinde, aksini gösteren başkaca bir durum yoksa, menşe ülkesi korumasını tekrar kazanmak niyetiyle hareket ettiği kabul edilebilir.³⁵²

Neticede kişinin menşe ülkesinin korumasından yararlanmak niyetiyle ve gönüllü şekilde hareket etmesi ve menşe ülkesinin de bu korumayı fiilen sağlaması halinde mevcut koruma statüsü sona erdirilebilecektir.

Geçici korumayı sona erdiren haller bakımından ise kişinin gönüllü şekilde hareket ediyor olması, üçüncü ülkenin korumasından ya da Türkiye’yi terk ederek

³⁵¹ GK Yönetmeliği, md.12.

³⁵² Safi, Mülteci, s.471.

kendi ülke korumasından yararlanmak niyetini taşıması ve bu korumayı fiilen elde etmiş olması aranacaktır.

Geçici koruma uygulamasının toplu şekilde sona ermesi ise Cumhurbaşkanı kararıyla mümkündür.³⁵³ Cumhurbaşkanı, sonlandırmaya ilişkin kararında mevcut statü sahiplerinin akıbetine de karar verme yetkisine haiz kılınmıştır. Buna göre statü sahiplerinin (i) menşe ülkelerine dönmesine, (ii) koşullarını taşıdıkları statüden toplu olarak yararlanmalarına ya da uluslararası koruma başvurusunda bulunanların başvurularının bireysel olarak değerlendirilmesine veya (iii) kanunca belirlenecek koşullarda Türkiye’de kalmalarına izin verilmesine karar verilebilir.³⁵⁴ Kararda bu hususa ilişkin bir düzenleme öngörülmemesi halinde esas olan eski statü faydalanıcılarının Türkiye’yi terk etmeleridir.³⁵⁵

Görüldüğü üzere statünün toplu şekilde sona erme hallerinde idari makamlara oldukça geniş takdir yetkisi tanınmış ve daha çok sübjektif kriterler öngörülmüştür. Oysa bu durumun objektif kriterlere bağlanması gerektiği doktrinde ifade olunmaktadır.³⁵⁶

Bu noktada dile getirilebilecek önemli bir husus ulusal düzenlemelerimizde, AB Yönergesinin aksine, azami bir sürenin öngörülmemiş oluşudur.³⁵⁷ Hatırlanacağı üzere geçici koruma statüsü esnek, zaman sınırlı ve çözüm odaklı yapıya sahip bir araç olarak görülmesi BMMYK’ca tavsiye olunmaktadır. Zaman sınırı bakımından BMMYK Yürütme Komitesi, geçici koruma statüsü için azami sürenin 5 yıl olması gerektiğini ifade etmiştir.³⁵⁸ Geçici korumanın Konvansiyon ile kabul edilen korumaya ikame nitelikte bir statü olmaması gerektiği ifade olunmaktadır³⁵⁹ ve getirilecek süre sınırlaması ile bu durumun önüne geçilebilecektir.³⁶⁰ Nitekim AB Yönergesi benzer bir bakış açısı ile hazırlanmış ve Ukrayna örneğinde de bu şekilde yürürlüğe konmuştur. Ne var ki ülkemizde statünün uygulanışına ilişkin azami bir süre belirlenmemiştir ve bu durum statünün varlık nedeni ile çelişmektedir. Bunun da

³⁵³ GK Yönetmeliği, md.11/1.

³⁵⁴ GK Yönetmeliği, md.11/2.

³⁵⁵ GK Yönetmeliği, md.14.

³⁵⁶ Cığır, GK Unsurları, s.87.

³⁵⁷ Safi, Mülteci, s.478.

³⁵⁸ UNHCR, **Conclusion on Protracted Refugee Situations**, No. 109 (LXI), 2009, <https://www.unhcr.org/publications/conclusion-protracted-refugee-situations>, (14.06.2023).

³⁵⁹ Konuya ilişkin daha ayrıntılı açıklamalar için bkz. s.24.

³⁶⁰ Öztürk, ss. 240-241.

ötesinde, bazı yazarlar böylesi bir uygulamanın Konvansiyon ile bağdaşmadığını³⁶¹ ve hatta insani sayılamayacağını ifade etmektedirler.³⁶²

Ayrıca statünün sona erdirilmesi halleri bakımından Konvansiyonda yer verilen düzenlemelerin dikkate alınması gerektiği tavsiye olunmaktadır. Zira geçici koruma statüsü altındaki kişilerin bir kısmının Konvansiyon bağlamında mülteci olabileceği belirtilmektedir.³⁶³

Bilindiği üzere uluslararası korumanın en temel hedeflerinden biri de koruma altındaki bireylerin kalıcı çözümlere kavuşturulmasıdır. BMMYK, koruma altındaki bireylerin koruma ihtiyaçlarının kalıcı çözüme kavuşturulması hususunda gönüllü geri dönüş, yerel entegrasyon ya da üçüncü bir ülkeye yerleştirmeyi tavsiye etmektedir.³⁶⁴ YUKK, bu kalıcı çözümlere ilişkin düzenlemeler içermektedir.

Bahsedilen bu kalıcı çözümler arasında ilk ele alacağımız yöntem gönüllü geri dönüş olacaktır. Gönüllü geri dönüş, mülteci hukukunda ilk akla gelen ve en çok arzu edilen kalıcı çözüm olarak kabul edilmektedir.³⁶⁵ Bu yolun işletilebilmesi için devletlerce teşvik ve yardımlar dahi gündeme gelebilmektedir. Öyle ki BMMYK, Bosna Hersek'e gönüllü şekilde geri dönüşlerin sağlanması amacıyla devletlerin hava yolu ile yolcu taşımacılığı imkanları sağlamalarını ve bu kişilere mali yardım yapılması tavsiyesinde bulunmuştur.³⁶⁶ Yönetmelik de bu duruma paralel olarak *"gönüllü olarak ülkesine dönüş yapacaklara gerekli kolaylık gösterilir ve imkânlar ölçüsünde destek sağlanabilir."*³⁶⁷ düzenlemesini öngörmüş ve bu suretle gönüllü geri dönüş teşvik edilmiştir. Bu teşvik ve desteklere örnek olarak kişinin menşe ülkesinde iş bulmasını kolaylaştırmak için mesleki eğitim verilmesi veya iş kurabilmesi için parasal yardım yapılması da verilebilir.³⁶⁸

Diğer bir kalıcı çözüm yolu ise üçüncü bir güvenli ülkeye yerleştirmedir. Yönetmelik 44. madde ile geçici koruma altındakilerin geçici veyahut kalıcı şekilde

³⁶¹ Ciğer, GK Unsurları, ss. 80-81.

³⁶² Hathaway ve Neve, s.181.

³⁶³ Ciğer, GK Unsurları, s.87.

³⁶⁴ UNHCR, **Note on International Protection**, No. 62 (XLI), 1990, <https://www.unhcr.org/in/what-we-do/publications/note-international-protection>, (14.06.2023).

³⁶⁵ UNHCR, **Report of the 49th Session of the Executive Committee of the High Commissioner's Programme**, No. A/AC.96/911, 1998, <https://www.refworld.org/docid/4b13f34f2.html>, (14.06.2023).

³⁶⁶ Esra Yılmaz Eren, **Mülteci Hukukunda Geçici Koruma**, 1.Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017, s.329'dan aktaran Meltem Ece Oba, **Türk Hukukunda Geçici Koruma Rejimi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Koç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2018, s.143.

³⁶⁷ GK Yönetmeliği, md.42/1.

³⁶⁸ Ekşi, Yabancılar, s.177.

üçüncü bir ülkeye yerleştirilmesini Göç İdaresi Başkanlığı'nın iznine tabi kılmış ve Başkanlığın bu amaçla uluslararası kuruluşlar, STK'lar ve devletlerle işbirliği yaparak proje ve programlar geliştirmesine izin vermiştir.

Bu başlık altında değineceğimiz son kalıcı çözüm ise yerel entegrasyon olacaktır. Hatırlanacağı üzere yerel entegrasyon ile statü sahibinin ev sahibi ülke ekonomisine etkin katılımı ile sosyal, siyasal ve kültürel hayatın bir parçası olması hedeflenmektedir. Entegrasyonun temel hedefi bakımından tartışma bulunmazken bunun nasıl yapılacağı ve sürecin son kademesinin ne olacağı tartışma konusudur. Örneğin kimi yazarlar süreç neticesinde bireyin ev sahibi ülkenin vatandaşlığını kazanması gerektiğini savunurken³⁶⁹ kimi yazarlar ise kalıcı şekilde verilecek ikamet izni ile sürecin sona ereceği görüşündedir.³⁷⁰

Entegrasyon hususunda dikkat edilmesi gereken önemli bir husus ise bu sürecin bir asimilasyon faaliyeti olmadığı ve bireylerin asimile edilmeden toplumun ve gündelik hayatın bir parçası olmasına olanak sağlanması gerektiğidir.³⁷¹ Yeni bir topluma entegre edilen bireylerin o toplumun kültürel özelliklerinden beslenmesi ancak bunun kendi kimliklerinin kaybettirilmesi şeklinde olmaması gerekmektedir.

Son olarak, statünün sona ermesine ilişkin hangi yönteminin işletileceği hususunda geri gönderme yasağının önemine değinmek faydalı olacaktır. Her ne kadar önceleri geri gönderme yasağının geçici koruma altındakiler bakımından uygulama alanı bulup bulamayacağı tartışma konusu yapılmışsa da³⁷² söz konusu yasak yalnızca kanunda³⁷³ değil yönetmeliğimizde de³⁷⁴ açıkça düzenleme alanı bularak bu tartışmalar nihayete erdirilmiş ve Türkiye'nin geçici korunanlar bakımından bu yasağa uyacağı açıkça ortaya konmuştur. Geri gönderme yasağı ile Türkiye, geçici koruma altındaki bireyleri işkence, insanlık dışı veya onur kırıcı ceza veya muameleye maruz bırakılacağı ya da ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya özgürlüğünün tehdit altında bulunacağı devletlere

³⁶⁹ Hathaway, s.977.

³⁷⁰ Anneke Smit, **The Property Rights of Refugees and Internally Displaced Persons: Beyond Restitution**, Roudledge Yayınevi, 2012, ss. 1-2.

³⁷¹ M. Murat Erdoğan, **Suriyeliler Barometresi-2021: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi**, Eğiten Kitap Yayıncılık, Ankara, 2022, s.37.

³⁷² Konuya ilişkin daha geniş açıklamalar için bkz. Ekşi, Yabancılar, s.174.

³⁷³ YUKK, md.4.

³⁷⁴ GK Yönetmeliği, md.6.

gönderemeyecektir.³⁷⁵ Buna karşılık, ülkeden gönderilmesi gerekli görülen ancak yasak kapsamında kalan kişiler hakkında Göç İdaresi Başkanlığı gerekli idari tedbirleri almakla yetkili kılınmıştır.³⁷⁶

3.2. SURIYE ÖRNEĞİ

Orta Doğu ve Kuzey Afrika coğrafyasındaki otoriter rejimlerde görülen politik, sosyal ve ekonomik çalkantılara karşı halkların geniş çaptaki kitlesel tepkileri 2011 yılında Arap Baharı olarak nitelenmiş ve gerçekleştirilen protestolar kimi ülkelerde sınırlı ölçüde şiddet olaylarına neden olmuşken kimi ülkelerde iç savaşa giden çatışmaların önünü açmıştır.³⁷⁷ Arap Baharından etkilenen ülkeler incelendiğinde şiddetli çatışmaların görüldüğü ülkelerin başında Suriye Arap Cumhuriyeti (Suriye) gelmekte olup bu çatışmalar günümüzde de halen devam etmektedir.

Ülkede başlayan iç savaşla birlikte 29 Nisan 2011 tarihinde 252 Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşı Cilvegözü sınır kapısından Türkiye'ye giriş yapmış ve böylece sınırlarımız ilk kez toplu şekilde geçilmiştir.³⁷⁸ Türkiye o günden bu yana sığınmacılara karşı açık kapı politikası izlemiş ve koruma sorumluluğunu üstlenmekten geri durmamıştır.³⁷⁹ Bu politikaların bir sonucu olarak Türkiye'de Haziran 2023 itibarıyla 1.622.015'i çocuk olmak üzere toplamda 3.358.813 Suriyeli, geçici koruma statüsü altında bulunmaktadır.³⁸⁰

Türkiye'de geçici koruma altındaki Suriyelilerin sayısının bu denli fazla olmasında Türkiye ile AB arasında yapılan 07.05.2014 tarihli geri kabul anlaşmasının da payı büyüktür.³⁸¹ Anlaşma ile AB tarafının topraklarına düzensiz olarak giren veya burada ikamet eden kişilerin hızla Türkiye'ye geri kabul edilmesini öngören bir sistem kurulmuştur. Bu sistem AB'nin sığınmacılar konusundaki sorumluluklarını birlik

³⁷⁵ GK Yönetmeliği, md.6.

³⁷⁶ GK Yönetmeliği, md.6/2.

³⁷⁷ Şener Çelik, "Sending Back The Syrians Living in Turkey: An Assessment Within The Context of Non-Refoulement Principle in International Law", **Middle East Journal of Refugee Studies**, Cilt:6, Sayı:1, 2021, s.23.

³⁷⁸ Eren, s.249.

³⁷⁹ Öztürk, s.210.

³⁸⁰ İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, "İstatistikler: Geçici Koruma", <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, (18.06.2023).

³⁸¹ Agreement Between the European Union and the Republic of Turkey on the Readmission of Persons Residing Without Authorisation, L 134/3, **Official Journal of the European Union**, 07.05.2014, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=celex:22014A0507\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=celex:22014A0507(01)), (14.06.2023).

devletleri arasında paylaşmak yerine “dışsallaştırarak aktarma”³⁸² yoluna gittiğini göstermektedir.

2011 yılında başlayan sığınmacı akınının ilk ay ve hatta yıllarında Türkiye’nin mevcut hukuki ve idari yapısının böylesi bir topluluğa hazırlıklı olmadığı görülmüştür. Öyle ki resmi makamlar dahi bu kişileri mülteci hukuku bağlamında isabetli şekilde tanımlayamamış ve “misafir” ya da “kardeş” olarak nitelemiştir.³⁸³ Süreç içerisinde yürürlüğe konulan mevzuat ve özel hükümler ile bu “*de facto*” koruma uygulamasına³⁸⁴ son verilerek sağlanan koruma yasal bir güvenceye kavuşturulmuş ve Geçici Koruma Yönetmeliği’ne eklenen geçici madde ile bu kişilerin statüleri açıkça belirlenmiştir. Buna göre “28/4/2011 tarihinden itibaren Suriye Arap Cumhuriyeti’nde meydana gelen olaylar sebebiyle geçici koruma amacıyla Suriye Arap Cumhuriyeti’nden kitlesel veya bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşları ile vatansızlar ve mülteciler, uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş olsalar dahi geçici koruma altına alınırlar.”³⁸⁵ ifadeleri ile yalnızca Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşları değil, tanıma uyan vatansızlar ve mülteciler de geçici koruma statüsü altında kabul edilmiştir.³⁸⁶

Statü sahiplerinin haklarını incelediğimizde Yönetmelikte yer verilen genel nitelikteki düzenlemelerin Suriyeliler bakımından da aynen uygulama alanı bulacağı belirtilmelidir. Uygulamaya baktığımızda kalış süresinin uzaması ve geçen zamanla paralel olarak geçici koruma altındakilerin sahip oldukları hakların, kademeli şekilde iyileştirildiği görülmektedir. Bu durum BMMYK Kılavuzuna³⁸⁷ da uygundur. Örneğin eğitim hakkı bakımından, MEB’in geçici eğitim merkezlerini kademeli şekilde kapattığı ve koruma altındaki öğrencilerin Türk öğrencilerle aynı imkanlara kavuşacakları devlet okullarına yönlendirdiği görülmektedir.³⁸⁸ Sağlık hizmetleri bakımından da benzer iyileştirmeler gerçekleşmiş ve kitlesel akınların ilk yıllarında

³⁸² Öztürk, s.210. Dışsallaştırma politikalarına verilebilecek bir diğer örnek ise Birleşik Krallık ile Ruanda arasında yapılan sığınmacı anlaşması gösterilebilir. Erdoğan, s.345.

³⁸³ Çelik, s.24 .

³⁸⁴ Yasin Poyraz, “Suriye Vatandaşlarının Geçici Korunması ve Uluslararası Mülteci Hukuku”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:20, Sayı:2, 2012, s.66.

³⁸⁵ GK Yönetmeliği, Geçici md.1.

³⁸⁶ Çalışma kapsamında kullandığımız “Suriyeliler” terimi, madde metninde işaret edilen vatansızlar ve mültecileri de kapsamaktadır.

³⁸⁷ UNHCR, Guideline on TP, para. 17.

³⁸⁸ Coşkun Taştan ve Zafer Çelik, **Türkiye’de Suriyeli Çocukların Eğitimi, Güçlükler ve Öneriler**, Eğitim-Bir-sen Yayınları, Ankara, 2017, s.33.

ücretsiz şekilde ancak yalnızca kamplarda ve Türkiye'nin sınır illerinde sağlanan sağlık hizmetleri 2013 yılı itibariyle tüm ülkeye yayılmıştır.³⁸⁹ Alınan bu tedbirler sayesinde Suriyelilerin çok büyük oranda sağlık hizmetlerine erişim bakımından sorun yaşamadıkları gözlemlenmiştir.³⁹⁰

Statünün sona erme usulleri konusunda da Suriyeli geçici korunanlara ilişkin özel düzenlemeler öngörülmemiş ve Yönetmelikte yer verilen düzenlemeler uygulamaya konulmuştur. Bu noktada öncelikle Suriyeli geçici korunanların statülerine ilişkin bir zaman sınırı öngörülmemiş olduğuna değinilmelidir. Bugün itibariyle statünün ülkemizdeki uygulamasının ve Suriye Arap Cumhuriyetindeki iç savaşın 13. yılında olmamıza rağmen statünün sona erme halleri bakımından bir belirsizlik halinin hakim olduğunu görmekteyiz. Oysa geçici koruma altındaki kişilerin, menşe ülkelerinde uzun süre boyunca belirli bir düzelme görülmemesi ve sığınmaya neden olan olayların yatışmaması ihtimalinde statülerinin aynı kalması ev sahibi devletin sığınmacılara karşı yükümlülüklerini ihlal etmeye başladığı anlamına gelebilecektir.³⁹¹ Ülkemizdeki geçici koruma faydalanıcılarının “*belirsiz bir geleceğe mahkum edilmiş*” vaziyette oldukları ve statünün uygulamada kalacağı süreye ilişkin bir zamansal sınırlamanın getirilmesi gerektiği doktrinde sıklıkla ifade olunmaktadır.³⁹²

Statünün toplu sona erdirilmesi halinde sınır dışı bakımından bir düzenleme öngörülmemesi halinde esas olan eski statü faydalanıcılarının Türkiye'yi terk etmeleridir.³⁹³ Ancak statünün sona erdirilmesine müteakip kalışını haklı nedenlere dayandıranlar için nasıl bir yol izleneceği düzenleme konusu edilmiş değildir. Doktrinde böylesi bir durumda bu kişilere sığınma prosedürünü işletme imkanı tanınması gerektiği ifade olunmaktadır³⁹⁴ ve aksi yöndeki olası uygulamalar geri gönderme yasağının ihlaline yol açabilecektir.

³⁸⁹ Melike Çallı, “Türkiye de Mültecilerin ve Sığınmacıların Sağlık Hakkı”, **İş ve Hayat**, Cilt:2, sayı:3, 2016, s.150.

³⁹⁰ Erdoğan, s.301.

³⁹¹ Eren, s.350.

³⁹² Aydoğmuş, s.164; Oba, s.125; Ayrıca bu belirsizlik halinin Suriyeli bireylerde psikolojik rahatsızlıkların oluşmasına neden olduğunu gösteren çalışmalar için bkz. Elif Düzdemir, Meysa Atlı, Sude Nur Demir ve İrem Gündüz, **Beyaz Fili Gör, Beyaz Fili Fark Et!**, 28.05.2023, https://www.instagram.com/p/CszKOt_rLJn/, (31.05.2023).

³⁹³ GK Yönetmeliği, md.14/1.

³⁹⁴ Eren, s.278.

Doktrinde kimi yazarlar AB Yönergesine gönderme yapmakta ve geçici koruma sahiplerinin sınır dışı edilmeleri hususunda Yönergenin yol gösterici nitelikte olabileceğini ifade etmektedir.³⁹⁵ Uygulamada ise, İstanbul Valiliği İl Göç İdaresi Müdürlüğü yetkilileri, statüsü sona erdirilen geçici koruma faydalanıcılarının ilkesel olarak güvenli üçüncü ülkelere sınır dışı edilebileceğinin kabul edildiğini ifade etmiştir.³⁹⁶ Ancak Kayseri Valiliği İl Göç İdaresi uygulaması incelendiğinde kimi sığınmacıların güvenli üçüncü ülkelere gönderilmesine karar verilmesine rağmen gönderilecek ülkenin hangisi olduğunun belirtilmediği görülecektir. Kayseri 1.İdare Mahkemesi ise böylesi uygulamaların belirlilik ilkesi ile bağdaşmadığından hareketle idari işlemin iptaline karar vermektedir.³⁹⁷

Suriyeli geçici koruma faydalanıcılarının kalıcı çözüme kavuşturulmaları da bir başka değinilecek husustur. Hatırlanacağı üzere en arzu edilen kalıcı çözüm yöntemlerini yerel entegrasyon, yeniden yerleştirme ve gönüllü geri dönüş kurumları oluşturmaktadır.

Kimi yazarlar, geçici koruma altındaki Suriyeliler üzerinde uygulanan yerel entegrasyon politikalarının geliştirilmesi ve bu sürecin entegrasyon ile çözüme kavuşturulması gerektiğini ifade etmektedirler.³⁹⁸ Nitekim siyasi iktidarın mevcut politikalarının da yerel entegrasyon yönünde geliştiği öne sürülmektedir.³⁹⁹ Bu noktada Suriyelilerin Türk toplumuna entegrasyonuna ilişkin sağlıklı değerlendirmelerde bulunmak için bu bireylerin çalışma hayatına katılımları, eğitim hakkına erişimleri ve vatandaşlık kazanma oranları gibi veriler incelenmelidir. Ancak ilk olarak Suriyelilerin Türk topluma entegre olmak konusunda ne düşündüklerini öğrenmek faydalı olacaktır.

Yapılan araştırmalar Suriyelilerin önemli bir kısmının Türk toplumuna uyum sağlamak için çaba gösterdiklerini, Türk toplumuna minnet beslediklerini ve Türk vatandaşlığı kazanmak istediklerini ortaya koymaktadır.⁴⁰⁰ Bu durum entegrasyonun çok güç olmayacağı izlenimi oluşturuyorsa da diğer verilerle birlikte değerlendirme yapıldığında elde edilen sonuç oldukça farklı olacaktır.

³⁹⁵ Aydoğmuş, s.159.

³⁹⁶ Aydoğmuş, s.162.

³⁹⁷ Kayseri 1. İdare Mahkemesi, Esas No. 2022/786, Karar No. 2022/1342, Karar Tarihi: 21.10.2022.

³⁹⁸ Öztürk, s.255.

³⁹⁹ Oba, s.175.

⁴⁰⁰ Erdoğan, ss. 237-239.

Suriyelilerin işgücü piyasasına erişimine baktığımızda 2021 yılında yalnızca 91.000 civarında Suriyelinin çalışma iznine sahip olduğu görülmektedir. Bu noktada resmi sayının gerçek sayının altında kaldığı, zira kayıt dışı istihdamın hem işverenlerin maliyetleri kısmak hem de işçilerin sosyal yardımlardan mahrum kalmamak için sıklıkla tercih ettiği unutulmamalıdır.⁴⁰¹ Bu durumda resmi kurumlarca tespit edilebilen çalışan sayısının entegrasyon bakımından düşük kaldığı ancak kayıt dışı çalışanlara ilişkin yapılan tahminlerin isabetli olması ihtimalinde Suriyelilerin önemli bir oranda işgücü piyasasına katılım sağladıkları söylenebilecektir.

Eğitim hizmetleri bakımından 2022 verileri ışığında 1.124.353 Suriyeli çocuğun eğitim çağında olduğu ve bu çocukların 730.806'sının (%65) okullaştığı görülmektedir.⁴⁰² Her ne kadar okullaşma oranının daha da artırılması gerektiği tavsiye olunabilecekse de kamu kurumlarının mali imkanları göz önünde bulundurulduğunda mevcut okullaşma oranı azımsanamayacak kadar yüksektir. Yüksek öğretime kayıtlı Suriyeli sayısı 58.213 olarak açıklanmıştır.

Hatırlanacağı üzere kimi yazarlara göre entegrasyon sürecinin tamamlanması için vatandaşlık verilmesi bir zorunluluk olarak görülme de bunun aksini düşünen yazarlar da mevcuttur ve geçen 12 yılın ardından koruma altındaki bireylerin arasından oldukça kısıtlı bir kitlenin vatandaşlığa kavuşmuş olması, doktrindeki kimi görüşlerin aksine, entegrasyonun etkili şekilde işletilen bir kalıcı çözüm olmadığını göstermektedir.

Entegrasyonun istenen düzeyde gerçekleşmemesinde Türk toplumunun Suriyeliler hakkındaki fikirleri de önemli bir yere sahiptir. Öyle ki Türk toplumunun %82'si Suriyelilerin ülkelerine geri gönderilmeleri gerektiği yönünde görüş belirtmiş olup⁴⁰³ geçici korunanların Türk toplumunun bu talebine rağmen entegre edilmeye çalışılmaları hiç şüphesiz ki oldukça güçtür.

Güvenli üçüncü ülkelere yerleştirilme bakımından da Suriyelilerin oldukça istekli olduğunu görmekteyiz.⁴⁰⁴ Ancak geçtiğimiz on yılda Suriyelilerin güvenli üçüncü ülkelere yeniden yerleştirilmeleri oldukça sınırlı sayıda kalmıştır. Öyle ki 17

⁴⁰¹ Öyküm Hüma Keskin, “‘Türkiye’deki Sığınmacı Sayısı: Veriler Ne Söylüyor?’, **Teyit**, 27.05.2023, <https://teyit.org/dosya/turkiyedeki-siginmaci-sayisi-veriler-ne-soyluyor#calisma-iznine-sahip-siginmacilarla-ilgili-veriler>, (14.06.2023).

⁴⁰² Keskin.

⁴⁰³ Erdoğan, s.159.

⁴⁰⁴ Erdoğan, ss. 237, 278.

farklı üçüncü ülkeye toplamda 21.685 Suriyeli yerleştirilmiş olup bu sayı toplam mevcudun %1'ine dahi tekabül etmemektedir.⁴⁰⁵ Uluslararası yük paylaşımı ve yardımlaşmanın sorunların çözümünde azami önem arz etmesine rağmen Türkiye'nin neredeyse "yalnız bırakılmış" olması bizlere "mülteci sorununun" bu şekilde çözüme kavuşmasının mümkün olmadığını göstermektedir.

Ele alacağımız son kalıcı çözüm yöntemi ise gönüllü geri dönüş olacaktır. Toplamda 12 yılı aşan kalış süresinin ardından ülkelerine gönüllü olarak geri dönüş yapan Suriyeli sayısı 554.107 olarak açıklanmıştır.⁴⁰⁶ Her ne kadar kamuoyunun önemli bir kısmına göre gönüllü geri dönüş arzulanan hız ve düzeyde değilse de⁴⁰⁷ bu sayının istenen ölçüde artış göstermesi pek mümkün görünmemektedir. Suriyelilerin %60,8'i, savaşın bitmesi ve hükümette arzu ettikleri politikacıların yer alması ihtimali de dahil olmak üzere hiçbir durum ve koşulda menşe ülkelerine dönmeyi düşünmediklerini ifade etmektedirler.⁴⁰⁸ Suriyelilerin gönüllü geri dönüşüne karşı mesafeli yaklaşımlarının temel nedenlerinden biri de menşe ülkelerindeki kimi grupların bu kişileri bir "tehdit" olarak görmesi ve koruma sağlamak istememesi gösterilebilir.⁴⁰⁹ Kaldı ki, Suriyeli yetkililerce ülkemizdeki sığınmacılara koruma taahhüdü verilse dahi Suriyelilerin olası bir geri dönüş halinde siyasi görüşleri nedeniyle ülkelerinde zulme maruz kalma riskleri bulunmakta olup bu durum gönüllü geri dönüş uygulamalarını olumsuz etkilemektedir.

Öte yandan gönüllü geri dönüşün sağlanması için Suriyelilere karşı teşvik paketleri ve uygulamalarının hayata geçirilmesi pekala mümkündür.⁴¹⁰ Bunu sağlamak için bilgi merkezleri kurularak Suriye'deki mevcut durum geçici korunanlara sağlıklı şekilde aktarılabilir ve dönmeye karar verenlere mali destekler sağlanabilir.⁴¹¹

⁴⁰⁵ İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, "İstatistikler: Geçici Koruma", <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, (14.06.2023).

⁴⁰⁶ Göç İdaresi Başkanlığı, 24.05.2023, <https://twitter.com/Gocidaresi/status/1661393385834381312>, (14.06.2023).

⁴⁰⁷ Fraser.

⁴⁰⁸ Suriyeliler arasında hiçbir şekilde Suriye'ye dönmeyeceklerini beyan edenlerin oranı 2017'de %16,7 iken bu oran 2021'de %60'ın üzerine çıkmış ve "kalıcılık" yönündeki arzularının önemli derecede arttığı görülmüştür; Erdoğan, s.271.

⁴⁰⁹ Reva Dhingra, "Syrian Refugees Face a Grim Future without International Policy Shifts", **Brookings**, 02.05.2023, <https://www.brookings.edu/articles/syrian-refugees-face-a-grim-future-without-international-policy-shifts>, (04.07.2023).

⁴¹⁰ GK Yönetmeliği, md. 42/1.

⁴¹¹ Bu yöndeki uygulamalara örnek olarak Norveç'in Bosnalılara karşı uyguladığı politikalar gösterilebilir, bkz. Brekke, ss. 8-10.

Türkiye'nin gönüllü geri dönüşe ilişkin uygulamalarını incelendiğinde zaman zaman eleştirilere maruz kaldığı görülmektedir. Göç İdaresi Başkanlığı gerçekleştiren 554.107 gönüllü geri dönüşü “*gönüllü, güvenli ve onurlu*” olarak nitelermişse de kimi STK'lar Suriyeli sığınmacıların geri dönüş formlarını baskı ve zor kullanarak imzaladığını raporlamış ve bu dönüşlerin önemli bir kısmının bireylerin gerçek arzusunu yansıtmadığını öne sürmüştür.⁴¹² AİHM'in Türkiye aleyhine ihlal kararı verdiği Akkad v. Türkiye başvurusu da bu iddiaların yargılama konusu edildiği bir başvuru niteliği taşımaktadır.

AİHM, başvurunun Türkiye'de bulunduğu sırada içeriğinden haberdar olmadığı (ancak daha sonra kendi ülkesine gönüllü geri dönüş formu olduğu ortaya çıkan) bir evrakı imzaladıktan sonra, kendi isteği dışında ve hakkında bir sınır dışı etme kararı olmaksızın Suriye'ye gönderildiğini kabul etmiştir. AİHM, başvurunun geri dönüş formunu imzalarken bir avukat vb. bir temsilci tarafından yardım görmediği gibi başvurunun bir tercüman yardımı dahi alıp almadığının belirsiz olduğunu ifade etmiştir. Neticede AİHM, başvurunun Sözleşme'nin 3. maddesinin sağladığı korumadan açıkça (bilinçli ve aydınlatılmış şekilde) feragat ettiğinin tespit edilmediğine değinerek Türkiye'nin AİHS'i ihlal ettiğine karar vermiştir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Türkiye'ye ilişkin yaptığı bu değerlendirmelerin ardından zorunlu geri dönüş kurumunun da incelenmesi faydalı olacaktır. Öncelikle zorunlu geri dönüşün kategorik olarak hukuka aykırı olmadığı ve belirli şartlar altında bu yola başvurulabileceği belirtilmelidir.⁴¹³ Burada önemli olan geri dönüşün güvenli ve onurlu şekilde gerçekleştiriliyor olmasıdır.⁴¹⁴ Bunun sağlanması ise ancak sığınmacıların menşe ülkesinde esaslı ve sürekli değişikliklerin gerçekleşmesi ile mümkün olacaktır.⁴¹⁵ Öyle ki “*menşe devlette ya da ilgili bölgede genel ve yaygın bir sükûnet ve güvenlik hali, işleyen ve yöneten bir iktidarın varlığı, işleyen bir hukuk ve adalet sistemini de içerir nitelikte temel idari yapının varlığı ve yerleşik kişilerin temel geçimlerini sağlamalarına yetecek nitelikte yeterli alt yapı*

⁴¹² Amnesty International, **Avrupa'nın Bekçisi: Türkiye'deki Mültecilerin Hukuka Aykırı Olarak Alınulmaları ve Sınırdışı Edilmeleri**, 2015, <https://www.amnesty.org/en/documents/eur44/3022/2015/tr/>, (14.06.2023).

⁴¹³ Hathaway, s.916.

⁴¹⁴ Oba, s.145.

⁴¹⁵ Cansu Kaya, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukukunda Kalıcı Bir Çözüm Olarak Yerel Entegrasyon**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017, ss.38-39'dan aktaran Oba, s.145.

imkanlarının bulunması” aranacaktır.⁴¹⁶ Bu koşulların gerçekleştiğinin tespiti ise ev sahibi devlet tarafından yapılmalı ve mevcut risk ile şüphelerin giderilmesi gerekmekte olup bunlar gerçekleşmeden hayata geçirilecek uygulama devletlerin uluslararası yükümlülükleri ile bağdaşmayacaktır.⁴¹⁷ Ancak, sığınmacıların geri dönmeleri ihtimalinde somut risklerin bulunmaması ve soyut bir takım iddiaların öne sürülmesinin tek başına geri dönüşü engel teşkil etmediği de unutulmamalıdır.⁴¹⁸

Suriye örneğinde ise uluslararası kuruluşların açıklamaları incelendiğinde zorunlu geri dönüş ihtimalinin henüz sağlıklı ve hukuka uygun bir seçenek olarak kabul edilmediği anlaşılabacaktır.⁴¹⁹ Doktrinde de, zorunlu geri dönüşün henüz mümkün olmadığı ifade olunmaktadır.⁴²⁰

Türkiye’nin Avrupa devletlerinden ayrılan bir diğer uygulaması da kısa süre için Suriye’ye dönen geçici korunanların statülerini muhafaza etmelerine izin vermesidir. Gerçekten de Türkiye, dini bayramlarda ülkelerine dönen Suriyelilerin geçici koruma statülerini sonlandırmamaktadır.⁴²¹ Avrupa devletlerinde ise, Türkiye’nin bu yaklaşımının aksine, bayram için ülkelerine dönen Suriyelilerin koruma statülerinin sona erebileceği yönündeki “tehdit”ler sıklıkla dile getirilmektedir.⁴²²

Son olarak, yukarıda yer verilen kalıcı çözümlerden hangisi uygulamaya konulursa konulsun Türkiye’nin tek başına bütün yükü üstlenmesinin hakkaniyetli olmayacağı ve bu sürecin ancak uluslararası işbirliği ve yük paylaşımı ile aşılabileceği unutulmamalıdır.⁴²³

⁴¹⁶ Esra Yılmaz Eren, **Mülteci Hukukunda Geçici Koruma**, 1.Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017, s.329’dan aktaran Oba, s.145.

⁴¹⁷ AİHM, **Akkad/Türkiye**, Başvuru No. 1557/19, Karar Tarihi:22.09.2009, <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22%3A%22001-218581%22%7D>, (14.06.2023).

⁴¹⁸ ECHR, **Müslim/Türkiye**, Application No: 53566/99, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-68896>, (14.06.2023).

⁴¹⁹ Aljazeera, “UN: Syria is Still not a Safe Place to Return”, 25.10.2022, <https://liberties.aljazeera.com/en/un-syria-is-still-not-a-safe-place-to-return/>, (14.06.2023).

⁴²⁰ Oba, s.175.

⁴²¹ Oba, s.147.

⁴²² Sputnik, “German Interior Minister Threatens to Deport Refugees Who Spend Holidays in Embattled Homeland”, 18.08.2019, <https://sputnikglobe.com/20190818/german-minister-deport-refugees-holidays-1076580080.html>, (14.06.2023).

⁴²³ Eren, s.348.

SONUÇ

Devlet korumasından yoksun kalan bireylerin uluslararası sınırları geçmesiyle birlikte mülteci hukukunun usul ve esasları uygulama alanı bulacaktır. Sığınmacıların 1951 Cenevre Konvansiyonunda gösterilen nedenlerden en az biri bakımından zulüm görme korkusu taşıması halinde kural olarak mültecilik statüsünü kazanacağı söylenebilir ancak mültecilik unsurlarını taşıyan her bireyin bu statüyü kazanamadığı ve Konvansiyonca bir dışarıda bırakma rejimi öngörüldüğü de unutulmamalıdır. Bu noktada dışarıda bırakılan çocuk ve yetişkinler arasında bir ayırım yapılmamış olması ve çocuk askerlerin kolaylıkla koruma dışında tutulmasının hakkaniyetli olmadığı ifade olunmalıdır.

Öte yandan, sığınmacılara mülteci statüsünün tanınması ve Konvansiyonda öngörülen korumanın sağlanmasının devletlerin idari kurumlarının yetersizliğinden dolayı mümkün olmadığı haller de mevcuttur. Özellikle de sığınmacıların kitle halinde hareket etmeleri ve sığınılan devletin olağan sığınma prosedürünü işletmemesi halinde geniş çapta insani krizler doğabilmektedir. Böylesi kitlesel akın hallerinde devletlere nefes almak imkanı tanıyan ve sığınmacılara geçici bir süre için koruma sağlamasını öngörülen geçici koruma statüsü, Konvansiyonun sınırlarını çizdiği koruma sistemini tamamlayan kullanışlı bir araç olarak kabul edilmektedir.

Yugoslavya Krizi sonrasında farklı Avrupa devletlerinde geçici koruma statüsünün uygulamaya konulmuş olması statüye olan ihtiyacı ortaya koymaktadır. Bununla birlikte Avrupa devletlerindeki bu uygulamaların başlarda bir standarttan yoksun olması önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmıştır. Öyle ki, aynı sebeplerle menşe ülkesini terk eden sığınmacılar benzer durumlarda olmasına rağmen sığındıkları her devlette farklı hak ve özgürlüklere sahip kılınmışlardır. Bu durumun önüne geçmek için BMMYK ve AB kurumları tarafından geçici koruma statüsüne ilişkin metinler yayımlamış ve yürürlüğe konmuştur. Ancak küresel anlamda ve genel kabul görmüş bir geçici koruma rejiminin oluşturulduğunu söylemek henüz mümkün görünmemektedir.

Statünün bölgesel gelişimi incelendiğinde ise Avrupa özelinde belirli bir asgari muamele standardına kavuşturulduğu söylenebilir. 2001 yılında kabul edilen AB Konsey Yönergesi ile birlikte statünün uygulamaya konulma şartları ve usulü, statünün

kazanılma halleri, statü sahiplerinin temel hak ve özgürlükleri ve statünün hangi koşullarda sona ereceği ile devletler arasındaki dayanışma ve yük paylaşımının nasıl olacağı gibi konular açıklığa kavuşturulmuştur.

Buna karşılık statünün aktive edilmesi için aranan şartlar arasında gösterilen “kitlesel akının varlığı” unsurunun çerçevesi objektif şekilde belirlenmemiş olup bu durum kavram üzerinde kimi anlaşmazlıkların doğmasına neden olmuştur. Örneğin Libya ve Tunus’tan İtalya’ya yüksek sayıda sığınmacı gelmesi üzerine İtalyan hükümeti artık kitlesel akın unsurunun karşılandığını ve statünün aktive edilmesi gerektiğini savunmuşsa da mevcut sığınmacı sayısının kitlesel akın olarak değerlendirilemeyeceği kabul edilmiştir. Bu noktada kitlesel akın unsurunun objektif kriterlere bağlanmasının uygulama birliğinin sağlanması bakımından yadsınamaz bir faydası olacağını kabul etmekle birlikte mevcut sübjektif düzenlemenin her olay özelinde değerlendirme yapılmasına olanak sağlamasından ötürü daha isabetli olduğu savunulabilecektir.

Neticede AB, 2001’den 2022 yılına kadar pek çok sığınmacı akınına uğramış olsa da geçici koruma statüsünü uzun bir süre için aktive etmekten geri durmuştur. Ancak Rusya-Ukrayna savaşının 8. yılına geldiğimizde Ukraynalılar bakımından geçici koruma statüsünün aktive edilmesine ilişkin karar kabul edilmiş ve statü sayesinde milyonlarca Ukraynalı kolaylıkla AB’ye sığınarak koruma bulmuştur. Çalışmamızda geçici koruma statüsü altındaki Ukraynalıların durumuna ilişkin değerlendirmelere yer verilmiş ve geri göndermeme ilkesine riayet ediliyor oluşu ile tanınan hakların büyük oranda uluslararası hukukla uyumlu olduğu ortaya konulmuştur. Bununla birlikte statünün süre bakımından sona ermesini takiben savaşın sona ermemesi ihtimalinde geçici koruma altındaki bireylerin Avrupa’da nasıl bir muamele ile karşı karşıya kalacakları bugün için merak konusudur.

Türkiye bakımından ise statü ilk kez Suriye iç savaşından kaçarak ülkemize sığınan bireyler üzerinde uygulanmaya alanı bulmuştur. Suriye’den ülkemize yönelen kitlesel akınları takip eden yıllarda yürürlüğe konulan kanun ve yönetmelikler ile birlikte bu kişilerin temel hak ve özgürlükleri güvence altına alınmış, statünün kabul ve sona erme nedenleri belirlenmiştir.

Bu noktada geçici koruma statüsü sahiplerinin ülkemizde sahip oldukları temel hak ve özgürlüklerin uluslararası muamele standartlarına uygun olduğu ifade

olunabilir. Ancak statünün toplu şekilde sona erme halinin yalnızca idari makamların takdirine bırakılmış olması ve objektif bir süre sınırının öngörülmemiş oluşu önemli bir eksiklik olarak ele alınmaktadır. Zira 12 yılı aşan fiili sığınma durumunun ardından gelinen noktada “sığınmacı sorununa” kalıcı bir çözüm üretilebilmiş değildir. Üstelik geçici koruma altındaki bireylerin olağan uluslararası koruma mekanizmalarına erişimine izin verilmemiş oluşu da bu sorunun çözümüne katkı sağlamaktan ziyade “ötelenmesine” neden olmaktadır. Buna karşılık Dünya üzerindeki en kalabalık sığınmacı nüfusuna ev sahipliği yapan Türkiye’nin bu sorunları tek başına çözüme kavuşturmasını beklemenin hakkaniyetli olmayacağı da önemle belirtilmeli ve uluslararası dayanışma ile yük paylaşımının önemine dikkat çekilmelidir.

KAYNAKÇA

Agreement Between the European Union and the Republic of Turkey on the Readmission of Persons Residing Without Authorisation, L 134/3, **Official Journal of the European Union**, 07.05.2014, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=celex:22014A0507\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=celex:22014A0507(01)), (14.06.2023).

AİHM. **Abdolkhani ve Karimnia/Türkiye**, Başvuru No. 30471/08, Karar Tarihi:22.09.2009, http://madde14.org/index.php?title=Abdolkhani_ve_Karimnia/_T%C3%BCrkiye, (16.06.2023).

AİHM. **Akkad/Türkiye**, Başvuru No. 1557/19, Karar Tarihi:22.09.2009, [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:\[%22001-218581%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:[%22001-218581%22]}), (14.06.2023).

AİHM. **Jabari/Türkiye**, Başvuru No. 40035/98, Karar Tarihi:11.07.2000, http://madde14.org/index.php?title=Jabari/_T%C3%BCrkiye, (16.06.2023).

Akyürek, İneyet Burcu. **Temporary Protection In International Law**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2017.

Aljazeera. “UN: Syria is Still not a Safe Place to Return”, 25.10.2022, <https://liberties.aljazeera.com/en/un-syria-is-still-not-a-safe-place-to-return/>, (14.06.2023).

Amnesty International. **Avrupa’nın Bekçisi: Türkiye’deki Mültecilerin Hukuka Aykırı Olarak Alıkonulmaları ve Sınırdışı Edilmeleri**, 2015, <https://www.amnesty.org/en/documents/eur44/3022/2015/tr/>, (14.06.2023).

Amnesty International. **Russian Attacks on Kyiv and Cities Across Ukraine are an Escalation of Aggression and Apparent Violations of Laws of War**, 2022, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2022/10/russian-attacks-on-kyiv-and-cities-across-ukraine-are-an-escalation-of-aggression-and-apparent-violations-of-laws-of-war/>, (13.06.2023).

Arai-Takahashi, Yutaka. “War Crimes relating to child soldiers and other children that are otherwise associated with armed groups in situations of non-international armed conflict. An incremental step toward a coherent legal framework?”, **Question Of International Law**, 2019, <http://www.qil-qdi.org/war-crimes-relating-to-child-soldiers-and-other-children-that-are-otherwise-associated-with-armed-groups-in-situations-of-non-international-armed-conflict-an-incremental-step-toward-a-coherent-legal/>, (13.06.2023).

Avrupa İnsan Hakları Komisyonu. **X./Almanya**, Başvuru No. 8741/79, Karar Tarihi:10.03.1981.

Avrupa İnsan Hakları Komisyonu. **X./Birleşik Krallık**, Başvuru No. 7291/75, Karar Tarihi:04.10.1977.

Avukatlık Kanunu. Kanun Numarası: 1136, Kabul Tarihi: 19.03.1969, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat-metin/1.5.1136.pdf>, (14.06.2023).

Aydoğmuş, Ayşe Yasemin. “Türk Hukukunda Geçici Korumadan Yararlananların Sınır Dışı Edilmesi”, **Public and Private International Law Bulletin**, Cilt:37, Sayı:2, 2017, ss. 141-169.

Barutciski, Michael. “EU States and the Refugee Crisis in the Former the Yugoslavia”, **Refuge: Canada's Journal on Refugees**, Cilt: 14, Sayı:3, 1994, ss. 32-35.

Başcılar, Mehmet, Mustafa Karataş ve Merve Deniz Pak Güre. “Rusya-Ukrayna Savaşı, Zorunlu Göç ve İnsani Koridorlar: Sosyal Hizmet Bağlamında Bir Değerlendirme”, **Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi**, Cilt:11, Sayı:2, 2022, ss. 794-805.

Birleşmiş Milletler. <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>, (13.03.2023).

BMMYK. **Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü Çerçevesinde Mülteci Statüsünün Belirlenmesinde Uygulanacak Ölçütler ve Usuller Hakkında Elkitabı**, Yeniden Gözden Geçirilmiş Tercüme, 2013.

Bond, Jennifer ve Michele Krech. “Excluding the Most Vulnerable: Application of Article 1F(a) of the Refugee Convention to Child Soldiers”, **The International Journal of Human Rights**, Cilt:20, Sayı:4, 2016, ss. 567-588.

Brekke, Jan-Paul. “The Dilemmas of Temporary Protection-the Norwegian Experience”, **Policy Studies**, Cilt:22, Sayı:1, 2001, ss.5-18.

Buz, Sema ve Sema Korç. “Mültecilere Yönelik Kalıcı Çözümlerden Biri Olarak Gönüllü Geri Dönüş”, **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, Cilt:21, Sayı:50, 2021, ss. 195-230.

Ciğer, Meltem İneli. “Time to Activate the Temporary Protection Directive: Why the Directive Can Play a Key Role in Solving the Migration Crisis in Europe”, **European Journal of Migration and Law**, Cilt:18, Sayı:1, 2016, ss. 1-33.

Ciğer, Meltem İneli. “Uluslararası Hukuka Uygun Geçici Koruma Rejiminin Unsurları Üzerine”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, Sayı:3, 2016, ss. 62-92.

Coles, Gervase J. L.. “Temporary Refuge and the Large Scale Influx of Refugees”, **Australian Year Book of International Law**, Sayı:8, 1978.

Council of Europe. **Europe Human Rights Convention**, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf, (13.06.2023).

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. **Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzni ve Çalışma İzni Muafiyetlerine Dair Uygulama Rehberi**, 2021, (chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.csgb.gov.tr/media/47594/gecici-koruma-saglanan-yabancilarin-calisma-izinlerine-dair-uygulama-rehberi.pdf), (14.06.2023).

Çallı, Melike. “Türkiye de Mültecilerin ve Sığınmacıların Sağlık Hakkı”, **İş ve Hayat**, Cilt:2, sayı:3, 2016, ss. 131-154.

Çallı, Yüksel. **Türk Anayasa Hukukunda Eğitim Hakkı**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2009.

Çelik, Şener. “Sending Back The Syrians Living in Turkey: An Assessment Within The Context of Non-Refoulement Principle in International Law”, **Middle East Journal of Refugee Studies**, Cilt:6, Sayı:1, 2021, ss. 21-38.

Çiçekli, Bülent. **Uluslararası Hukukta Mülteciler ve Sığınmacılar**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2009.

Çiçekli, Bülent. **Yabancılar ve Mülteci Hukuku**, 6. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2016.

Dhingra, Reva. “Syrian Refugees Face a Grim Future without International Policy Shifts”, **Brookings**, 02.05.2023, https://www.brookings.edu/articles/syrian-refugees-face-a-grim-future-without-international-policy-shifts, (04.07.2023).

Dost, Süleyman. “Ulusal ve Uluslararası Mevzuat Çerçevesinde Ülkemizdeki Suriye’li Sığınmacıların Hukuki Durumu”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:4 Sayı:1, 2014, ss. 27-69.

Durieux, Jean-François. “Temporary Protection: Hovering at the Edges of Refugee Law”, **Netherlands Yearbook of International Law**, Cilt:45, 2014, ss. 221-253.

Düzdemir, Elif, Meysa Atlı, Sude Nur Demir ve İrem Gündüz. **Beyaz Fili Gör, Beyaz Fili Fark Et!**, 28.05.2023, https://www.instagram.com/p/CszKOt_rLJn/, (31.05.2023).

ECHR. **Case of Campbell and Cosans v. United Kingdom**, Application No: 7511/76, 25.02.1982, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57455>, (13.06.2023).

ECHR. **Müslim/Türkiye**, Application No: 53566/99, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-68896>, (14.06.2023).

Edwards, Alice. “Temporary Protection, Derogation and the 1951 Refugee Convention”, **Melbourne Journal of International Law**, Cilt:13, Sayı:2, 2012, ss. 595-635.

Ekşi, Nuray. “Geçici Koruma Yönetmeliği Uyarınca Geçici Korumanın Şartları, Geçici Koruma Usulü, Sağlanan Haklar ve Geçici Korumanın Sona Ermesi”, **İstanbul Barosu Dergisi**, Cilt:88, Sayı:6, 2014.

Ekşi, Nuray. **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, 4.Baskı, Beta Yayıncılık, Ankara, 2016.

Elinder, Mikael, Oscar Erixson ve Olle Hammar. “How Large will the Ukrainian Refugee Flow be, and Which EU Countries will They Seek Refuge in?”, **Delmi Policy Brief 3**, 2022.

Erder, Sema. **Refah Toplumunda Getto**, 1.Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006.

Erdoğan, M. Murat. **Suriyeliler Barometresi-2021: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi**, Eğiten Kitap Yayıncılık, Ankara, 2022.

Eren, Esra Yılmaz. **Mülteci Hukukunda Geçici Koruma**, 2.Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021.

Ergüven, Nasıp Sarp ve Beyza Özturanlı. “Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:62, Sayı 4, 2013, ss. 1007-1062.

Ertuğrul, Ümmühan Elçin. “Geçici Koruma ve Mülteci Yükünün Paylaşılmasındaki Normatif Boşlukların Giderilmesiyle İlgili Öneriler”, **İstanbul Hukuk Mecmuası**, Cilt:80, Sayı:2, 2022, ss. 655-682.

EU. **Council Directive**, 2001/55/EC, 07.08.2001, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=celex:32001L0055>, (13.06.2023).

EU. **Council Implementing Decision**, 2022/382, 04.03.2022, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?toc=OJ%3AL%3A2022%3A071%3AFULL&uri=uriserv%3AOJ.L_.2022.071.01.0001.01.ENG, (13.06.2023).

European Commission. **Study on the Temporary Protection Directive Final Report**, 2016.

European Union. **Council Directive**, 2004/83/EC, 29.04.2004, <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:304:0012:0023:EN:PDF>, (13.06.2023).

Fitzpatrick, Joan. “Temporary Protection of Refugees: Elements of a Formalized Regime”, **American Journal of International Law**, Cilt:94, Sayı:2, 2000, ss. 279-306.

Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik. Bakanlar Kurulu Karar No: 2016/8375, Karar Tarihi: 11.01.2016, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat-metin/3.5.20168375.pdf, (14.06.2023).

Geçici Koruma Yönetmeliği. Bakanlar Kurulu Karar No: 2014/6883, Karar Tarihi: 13.10.2014, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.mevzuat.gov.tr/Mevzuat-Metin/21.5.20146883.pdf, (13.06.2023).

Genç, H. Deniz ve N. Aslı Şirin Öner. “Why not Activated? The Temporary Protection Directive and the Mystery of Temporary Protection in the European Union”, **International Journal of Political Science and Urban Studies**, Cilt:7, Sayı:1, 2019, ss. 1-18.

Getahun, Temelso Gashaw ve Hale Günay. “Mültecilerin Temel Hak ve Özgürlüklerinin Korunması: Türk ve Etiyopya Mülteci Hukuku Bakımdan Karşılaştırmalı Bir Analiz”, **Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi**, Cilt:2, Sayı:2, 2020, ss. 121-134.

Gibney, Matthew J.. “Between Control and Humanitarianism: Temporary Protection in Contemporary Europe”, **Georgetown Immigration Law Journal**, Cilt:14, 2000, ss. 689-707.

Göç İdaresi Başkanlığı. 24.05.2023, <https://twitter.com/Gocidaresi/status/1661393385834381312>, (14.06.2023).

Grover, Sonja. “‘Child Soldiers’ as ‘Non-Combatants’: the Inapplicability of the Refugee Convention Exclusion Clause’”, **International Journal of Human Rights**, Cilt:12, Sayı:1, 2008.

Goodwin-Gill, Guy S. ve Jane McAdam. **The Refugee in International Law**, 3. Baskı, Oxford University Press, Oxford, 2007.

Gümrük Kanunu. Kanun Numarası: 4458, Kabul Tarihi: 27.10.1997, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4458.pdf, (14.06.2023).

Happol, Matthew. “Excluding Children From Refugee Status: Child Soldiers and Article 1F of the Refugee Convention’”, **American University International Law Review**, Cilt:17, Sayı:6, 2002, ss. 1131-1176.

Hathaway, James C., ve Colin J. Harvey. “Framing Refugee Protection in the New World Disorder’”, **Cornell International Law Journal**, Cilt:34, Sayı:2, 2001, s.289-290.

Hathaway, James C., ve R. Alexander Neve. “Making International Refugee Law Relevant Again: A Proposal for Collectivized and Solution-Oriented Protection’”, **Harvard Human Rights Journal**, Cilt:10, 1997.

Hathaway, James C.. **The Rights of Refugees under International Law**, Cambridge University Press, Cambridge, 2005.

Ho, Monika Sie Dhian, Bob Deen, ve Niels Drost. “Long-term Protection in Europe Needed for Millions of Ukrainian Refugees’”, **Clingendael**, 01.09.2022, <https://www.clingendael.org/publication/long-term-protection-europe-needed-ukrainian-refugees>, (13.06.2023).

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı. “İstatistikler: Geçici Koruma”, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, (14.06.2023).

Jauhiainen, Jussi ve Heidi Erbsen. “Multilevel Governance in the Temporal Protection and Integration of Ukrainians Within the European Union: The Case of Estonia”, **Journal of European Integration**, Cilt:45, Sayı:3, 2023, ss. 413-430.

Kaya, Cansu. “Kalıcı Çözüm Türü Olarak Gönüllü Geri Dönüş ve Geçici Koruma Kapsamında Yer Alanlar Bakımından Türk Hukukundaki Düzenlenme Şekli”, **Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:5, Sayı:2, 2019, ss. 511-535.

Kaya, Pir Ali ve Işın Ulaş Ertuğrul Yılmaz. “Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Çalışma Hakkı”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, Sayı:70, 2016, ss. 55-80.

Kayseri 1. İdare Mahkemesi, Esas No. 2022/786, Karar No. 2022/1342, Karar Tarihi: 21.10.2022.

Kerber, Karoline. “Temporary Protection in the European Union: A Chronology”, **Georgetown Immigration Law Journal**, Cilt:14, Sayı:1, 1999, ss. 35-50.

Kerber, Karoline. “The Temporary Protection Directive”, **European Journal of Migration and Law**, Cilt:4, 2002, ss. 193-214.

Keskin, Öyküm Hüma. “Türkiye'deki Sığınmacı Sayısı: Veriler Ne Söylüyor?”, **Teyit**, 27.05.2023, <https://teyit.org/dosya/turkiyedeki-siginmaci-sayisi-veriler-ne-soyluyor#calisma-iznine-sahip-siginmacilarla-ilgili-veriler>, (14.06.2023).

Kjaerum, Morten. “Temporary Protection in Europe in the 1990's”, **International Journal of Refugee Law**, Cilt: 6, Sayı: 3, 1994, ss. 444-456.

Koser, Khalid ve Richard Black. “Limits to Harmonization: The “Temporary Protection” of Refugees in the European Union”, **International Migration**, Cilt:37, Sayı:3, 1999, ss. 521-543.

Milli Eğitim Bakanlığı. **Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri**, No. 10230228/235/4145933, 23.09.2014, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1715.pdf, (14.06.2023).

Ministry of Interior of the Slovak Republic. **Situation In Ukraine - Information and Assistance**, <https://www.minv.sk/?ukraine-information-assistance>, (13.06.2023).

Oba, Meltem Ece. **Türk Hukukunda Geçici Koruma Rejimi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Koç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2018.

Odman, Tevfik **Mülteci Hukuku**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi Yayınları, Ankara, 1995.

Online Etymology Dictionary. <https://www.etymonline.com/search?q=asylum>, (08.06.2023).

Özenç, Berke. **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde İnanç Özgürlüğü ve Türkiye**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2005.

Özkan, Işıl. **Göç – İltica ve Sığınma Hukuku**, 4.baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022.

Öztürk, Neva Övünç. “Geçici Korumanın Uluslararası Koruma Rejimine Uyumu Üzerine Bir İnceleme”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:66, Sayı:1, 2017, ss. 201-264.

Perluss, Deborah ve Joan F. Hartman. “Temporary Refuge: Emergence of a Customary Norm”, **Virginia Journal of International Law**, Sayı:26, 1985.

Piotrowicz, Ryszard ve Carina van Eck. “Subsidiary Protection And Primary Rights”, **International & Comparative Law Quarterly**, Cilt:53, Sayı:1, 2004, ss. 107-138.

Poyraz, Yasin. “Suriye Vatandaşlarının Geçici Korunması ve Uluslararası Mülteci Hukuku”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:20, Sayı:2, 2012, ss. 53-69.

Safi, Sibel. “Mülteci Hukukunda Uluslararası Koruma Dışında Bırakma ve Çocuk Askerlerin Durumu”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:28, Sayı:1, 2020, ss. 1-36.

Safi, Sibel. **Mülteci Hukuku**, Legal Yayıncılık, İstanbul.

Sansar, Nermin Karataştan. “Avrupa Birliği’nin Ukraynalı Mültecilere Sağladığı İmkanlar Ve Ukraynalı Mültecilerin Sağlık Hizmetlerine Erişimi: Hırvatistan Örneği”, **Sağlık Bilimleri ve Yaşam Dergisi**, Cilt:6, Sayı:2, 2022, ss. 28-33.

Smit, Anneke. **The Property Rights of Refugees and Internally Displaced Persons: Beyond Restitution**, Roudledge Yayınevi, 2012.

Sopf, Davor. “Temporary Protection in Europe After 1990: The ‘Right to Remain’ or Genuine Convention Refugees”, **Washington University Journal of Refugee Law and Policy**, Cilt:6, 2001, ss. 109-156.

Sputnik. “German Interior Minister Threatens to Deport Refugees Who Spend Holidays in Embattled Homeland”, 18.08.2019, <https://sputnikglobe.com/20190818/german-minister-deport-refugees-holidays-1076580080.html>, (14.06.2023).

Taştan, Coşkun ve Zafer Çelik. Türkiye’de Suriyeli Çocukların Eğitimi, Güçlükler ve Öneriler, Eğitim-Bir-sen Yayınları, Ankara, 2017.

Trauner, Florian ve Gabriele Valodskaitė. “The EU's Temporary Protection Regime for Ukrainians: Understanding the Legal and Political Background and Its Implications”, **CESifo Forum**, Cilt:23, Sayı:4, 2022, s.17-20.

Turgut, Ekin ve Yavuz A. Yakut. **Uluslararası Göç Hukukunda Tamamlayıcı Koruma**, 2020, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://jeanmonnet.law.bilkent.edu.tr/wp-content/uploads/2021/01/Uluslararası-Goc-Hukukunda-Tamamlayıcı-Koruma-kopyasi.pdf, (13.06.2023).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. Kanun Numarası:2709, Kabul Tarihi: 18.10.1982, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat/metin/1.5.2709.pdf, (14.06.2023).

100

extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/CERD:C:TUR:CO:3.pdf, (13.06.2023).

UN. Conference of Plenipotentiaries on the Status of Refugees and Stateless Persons: Summary Record of the Twenty-ninth Meeting, 28.11.1951, A/CONF.2/SR.29, <https://www.refworld.org/docid/3ae68cdf4.html>, (13.06.2023).

UN. Convention relating to the Status of Refugees, <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-relating-status-refugees>, (13.06.2023).

UN. Protocol Relating to the Status of Refugees, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://treaties.un.org/doc/Treaties/1967/10/19671004%2007-06%20AM/Ch_V_5p.pdf, (13.06.2023).

UNHCR. Conclusion on International Cooperation and Burden and Responsibility Sharing in Mass Influx Situations, No. 100 (LV), 2004, <https://www.unhcr.org/publications/conclusion-international-cooperation-and-burden-and-responsibility-sharing-mass-influx>, (13.06.2023).

UNHCR. Conclusion on Protracted Refugee Situations, No. 109 (LXI), 2009, <https://www.unhcr.org/publications/conclusion-protracted-refugee-situations>, (14.06.2023).

UNHCR. Handbook on Procedures and Criteria For Determining Refugee Status and Guidelines on International Protection, 2019, <https://www.unhcr.org/media/handbook-procedures-and-criteria-determining-refugee-status-under-1951-convention-and-1967>, (13.06.2023).

UNHCR. Note on International Protection, No. 62 (XLI), 1990, <https://www.unhcr.org/in/what-we-do/publications/note-international-protection>, (14.06.2023).

UNHCR. Over One Million Sea Arrivals Reach Europe in 2015, **UNHCR Stories**, <https://www.unhcr.org/news/stories/over-one-million-sea-arrivals-reach-europe-2015>, (10.06.2023).

UNHCR. **Protection of Refugees in Mass Influx Situations: Overall Protection Framework**, 2001, para. 14, <https://www.unhcr.org/media/protection-refugees-mass-influx-situations-overall-protection-framework>, (13.06.2023).

UNHCR. **Refugee Population Statistics Database**, <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/>, (13.06.2023).

UNHCR. **Report of the 49th Session of the Executive Committee of the High Commissioner's Programme**, No. A/AC.96/911, 1998, <https://www.refworld.org/docid/4b13f34f2.html>, (14.06.2023).

UNHCR. **Ukrainian Family Confronts New Reality of Life as Refugees**, <https://www.unhcr.org/news/stories/ukrainian-family-confronts-new-reality-life-refugees>, (10.06.2023).

Unicef. **Cape Town Principles and Best Practices**, 1997, chrome-extension://efaidnbmninnibpcajpcglclefindmkaj/[https://nepal.ohchr.org/en/resources/Documents/English/children/Cape_Town_Principles\(1\).pdf](https://nepal.ohchr.org/en/resources/Documents/English/children/Cape_Town_Principles(1).pdf), (13.06.2023).

United Nations High Commissioner for Refugees. **Guidelines On Temporary Protection or Stay Arrangements**, 2014, <https://www.unhcr.org/media/32277>, (13.06.2023).

United Nations. **Universal Declaration of Human Rights**, <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>, (13.03.2023)
Vergatti, Cristina. **International Refugee Crisis Conference**, Moderatör: Sibel Safi, İzmir, 05.04.2022.

Veteriner Hekimliği Mesleğinin İcrasına, Türk Veteriner Hekimleri Birliği ile Odalarının Teşekkül Tarzına ve Göreceği İşlere Dair Kanun. Kanun Numarası: 6343, Kabul Tarihi: 09.03.1954, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.6343.pdf, (14.06.2023).

Walker, Nigel. Conflict in Ukraine: A timeline (2014 – present), **UK Parliament: House of Commons Library**, 2023, <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9476/>, (10.06.2023).

Wanat, Zosia. “Polish Cities Feel the Strain of Helping Ukrainian Refugees”, **Politico**, 02.07.2022, <https://www.politico.eu/article/poland-cities-strain-help-ukraine-refugees/>, (13.06.2023).

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. Kanun Numarası:6458, Kabul Tarihi: 04.04.2013, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6458.pdf, (13.06.2023).

Yıldız, Ayselin ve Elif Uzgören. “Limits to Temporary Protection: Noncamp Syrian Refugees in İzmir, Turkey”, **Southeast European and Black Sea Studies**, Cilt:16, Sayı:2, 2016, ss. 195-211.

Yılmaz, Abdurrahman. “Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri”, **Turkish Studies**, Cilt:9, Sayı:2, 2014, ss. 1685-1704.

Yılmaz, Sibel. **Kitlesel Akın (Sığınma) Durumunda Geçici Koruma Rejimi ve Asgari Muamele Standardı**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2015.

Zenginkuzucu, Dikran M.. ‘‘Türkiye’de Geçici Koruma Rejiminin Uluslararası  l tler çerçevesinde Bir Değerlendirmesi’’, **Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi**, Sayı:1, 2018, ss. 37-62.

